

genija

VERJANKO
ROŠLIN

ROŠLIN IN
VERJANKO

Genija d.o.o.
1000 Ljubljana, Litijska cesta 12/a
Telefon: 051 415 616
Splet: www.genija.com
E-pošta: info@genija.com

Janko Kersnik
Rošlin in Verjanko

Za založbo: Blanka Jarni
Računalniška postavitvev: Dubravko Gecan

©Genija, d.o.o.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-32(0.034.2)

KERSNIK, Janko, 1852-1897
Rošlin in Verjanko [Elektronski vir] / Janko Kersnik. - El. knjiga. -
Ljubljana : Genija, 2012

Način dostopa (URL): www.e-knjiga.si

ISBN 978-961-280-077-2 (ePub)
ISBN 978-961-280-078-9 (mobi)
261500416

Janko Kersnik

Rošlin in Verjanko

2012

Tudi za brezplačne knjige veljajo avtorske pravice.

Vsa besedila na portalu e-knjiga.si so objavljena z dovoljenjem avtorjev, oz. lastnikov avtorskih pravic.* Pridobljena dovoljenja veljajo izključno za objavo in distribucijo na portalu e-knjiga.si. Ni dovoljen prenos e-knjig, besedil ali slikovnega materiala na druge spletne naslove, reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba v kakršnemkoli obsegu ali postopku.

Za osebno uporabo naše e-knjige lahko uporabljate neomejeno. Namesto nepooblaščenega razmnoževanja datotek vas prosimo, da vsako novo kopijo prenesete ali delite neposredno s našega portala. Na ta način boste prispevali k nadaljnjemu razvoju spletne knjižnice e-knjiga.si.

---

*za besedila, ki so v javni lasti dovoljenja za objavo niso potrebna. Javna last je oznaka za vsak izdelek, za katerega nihče ne uveljavlja lastniških pravic. Še vedno veljajo pravice za grafično podobo in računalniško postavitev knjig objavljenih na portalu e-knjiga.si

Na enem onih zelenih holmov, ki tako enakomerno, a vendar prijazno obrobajo strugo tihe Krke, pomikajoče se ob njih podnožju v stoterih ovinkih, stoji gradič Dvor. Srednje posestvo je to in niti njegovega niti imena njegovih gospodarjev ne beremo zabeleženega v zgodovini ožje svoje domovine. Gradič je zidan v eno nadstropje, štirioglat, a brez dvorišča; na severnem koncu mu je priklopljena majhna stavba z visokim, cerkvenemu podobnim zvonikom: to je grajska kapelica. Spredaj se širi prostorno dvorišče in prav sredi tega stoji košata lipa; zadaj pa se svet vzdiguje in po umetno napravljenih, odkopanih in uglajenih odstavkih rase vinska trta, na severnem koncu pa je ograjen prijazen vrtič. Gospodarska poslopja stoje pod gričem, za streljaj oddaljena od gradu; travniki in njive se razprostirajo na obe strani, v ozadju je nekoliko vinogradov, više za njimi pa lep, svetlo zelen bukov gozd. Gori v severovzhodu, kjer se prikaže Krka v ostrem ovinku izza nasprotnega griča, da leze potem počasi proti Dvoru in mimo njega, tam stoji selo Mlin prav ob veliki cesti, ki križa široko Dolenjsko in ki ravno tu na dobrem, visokem mostu preskoči globoko Krko.

Pred mostom je majhna, ali čedna krčma in pred njo sta dne, katerega se pričinja naša povest, ob mizi, ki je bila ravnokar in

nalašč prinesena iz hiše, sedela molče dva človeka, gospod in gospa. Bil je krasen poletni popoldan po lahkem ponočnem deževju in tanka sapica, ki je završala časih po košatem kostanju na koncu hiše, ni mogla dvigniti trohice prahu raz cesto.

Krčmar, ki je bil s pomočjo dekle prinesel mizo in dva stola pred hišo, in potem ko mu je na dotično vprašanje prikimal gospod, še polič vina, polič vode in dva kozarca, stal je nekoliko časa ob strani, kapico svojo v roki vrteč, ter poskušal pričeti razgovor. Debeli možic je bil jako ponižne nravi in ni ga motilo, da na nekaj vprašanj niti odgovora ni bilo; a mož je menda poznal svoja gosta, zato se ni dal motiti in je govoril dalje. Iz njegovih ogovorov in zakritih vprašanj tudi lahko sklepamo in pozvemo, da sta bila ta dva gosposka človeka grajski gospod in gospa z Dvora, in ker se je bil danes zjutraj grajski kočijaž Tine z rejenima svojima konjema in staro kočijo ustavil tu pred krčmo ter se okrepčal z dolgim požirkom slivovke, vedel je krčmar, da sta ta dva prišla semkaj naproti Tinetu in kočiji, v kateri se je imel pripeljati domov na počitke njiju edini sin – Pavel, ki je študiral na Dunaju.

Gospod je naglo pil svoje vino, gospa pa samo pol kozarca vode.

»Dolgo jih ni!« deje ona po dolgem molku, in kakor je bilo čutiti, le zato, da izpregovori.

On je vstal in šel pred most, od koder je bilo videti dalje po cesti nego izpred hiše.

»Mude se morda v kaki krčmi, kakor je to pač študentovska navada!«

Vrnivši se, izpraznil je zopet kozarec in vžgal znova dolgo lulo, ob kateri je vlekel.

Krčmar je bil silno radoveden, kdo ima pač še priti, ker sta ta dva govorila o množini, on pa je bil pozvedel o edinem Pavlu, a si

ni upal povprašati. Pokašljaj je dvakrat polglasno in se umaknil v hišo. Gospod pa je šel zopet pred most.

Bil je velike, široke postave, imel je očitno nad petdeset let, ali bil je krepek in zdrav. Lepa, siva brada mu je krasila drobno koščeno lice in dvoje iskrih oči, ki je gledalo izpod gostih obrvi, pričalo je o živi nravi gospodarja svojega. Opravljen je bil navzlic poletnemu suhemu dnevu v visoke škornje in tesne, z usnjem obšite hlače, kakor bi bil ravno stopil raz sedlo, na glavi pa je imel širok, mehak klobuk. Povedali smo že, da je pušil iz dolge lule, v desnici je vihtel kratek jahaški bič.

Gospa pa, ki se ni ganila s stola izpred krčme, bila je povse druga. Imela je jedva šestintrideset let, toda bila je videti mnogo mlajša; velike, gibčne postave, lepega, malo bledega lica, plavalasa in modrooka, bila je opravljena v svetlo, okusno obleko, ki jo je kazala še mlajšo; človek bi bil dejal, da sta to oče in hči, a ne mož in žena.

In vendar je bilo tako.

Sedaj umirovljeni major Ivo pl. Lukič je bil pred dvaindvajset leti prišel po naključju v službenih opravilih v te skrite kraje. V gradu na Dvoru so bili tedaj njega, nadporočnika, jako prijazno sprejeli in oni teden, katerega mu je bilo prebiti tam, potekel mu je kakor ena sama ura. V gradu je bila tačas poleg postarnega gospodarja Kovačiča in prav take sestre njegova edina hčerka Lorica, jedva petnajstletna deklica, toda vzcvetela kakor roža v prvih urah, kadar odpre venec svoj. Je li čudo, da sta se ta dva človeka zaljubila? On dozorel mož in ona neizkušeno dekle, ki vrže prvi pogled v svet? Ko je Ivo odhajal, pretakala je Lorica bridke solze, ali oče jo je tolažil in Ivo je obljubil, da pride čez leto in dan. Prišel je in potem vzel Lorico za svojo ženo s seboj.

Stari Kovačič je še učakal veselje, da se mu je porodil vnuk, Pavel, a kmalu potem je zatisnil oči. Sestra je šla še v istem letu za njim. Posestvo Dvor in vse Kovačičevo imetje pa je pripalo, ker je bila pogodba taka, zetu in hčeri pokojnikovi, vsakemu polovico.

Ivo pl. Lukič, ki je bil sam iz jako bogate hrvaške rodbine, prepuštil je staremu valptu na Dvoru, da je gospodaril tam, kakor se mu je zdelo prav, ter je s svojo mlado ženo in otrokom živel rajši po prijetnih večjemestnih garnizijah, kamor ga je zanašala sreča. Šele ko je Pavel malo odrasel in jel hoditi v šole, naveličal se je Ivo večnega potovanja in preseljevanja in šel v pokoj »major ad honores«. Nastanil se je v Ljubljani, poleti pa bival na Dvoru. Ko pa je Pavel dovršil gimnazijo, preselila sta se tudi roditelja stalno na Dvor in tam sta sedaj bivala že dve leti.

Toliko o njiju dveh, da bode vedel častiti čitatelj, s kom mu je opraviti; natančneje pa ju spozna v teku povesti.

»Štiri bode kmalu in ob treh bi morali že biti tukaj!« prične major, vrnivši se znova od mosta.

»Čudno, res čudno,« pritrди ona.

»Kaj meniš?«

»Oh, nič, toda čudno, da jih tako dolgo ni! Zgodilo se jim vendar ni nič?«

Dejala je to mirno, malomarno ter segla po kozarec z vodo.

»E – kaj še! Kaj se more zgoditi!« mrmra on nejevoljno, a čuti je bilo iz vsega mrmranja, da ga navdaje tiha skrb. Ukazal je še polič vina, pil in hodil nemirno po cesti gor in dol.

»Mene je jelo skrbeti!« oglasi se gospa, dasi se ji ni zljubilo vstati in stopiti tja na most in pogledati v daljavo, se li ne kaže že od daleč zaželeni voz.

»Kaj bi te skrbelo, Lorica? Lahkomiselni ljudje so to; oba pijeta kod in Tine tudi –«

»Morda so se zvrnili, Ivo?«

»I, kaj pa – s takimi konji!«

»Pa voz, kočija je stara!«

»Kovačev dosti ob cesti!«

Navzlic pomirjevalnemu svojemu oporekanju pa je bil stari vedno nemirnejši. Pogleda še en pot na uro in izpije naglo zadnji kozarec vina.

»Lorica!«

»Kaj je?«

»Jaz pošljem domov po konja in jim jašem naproti!«

»Potem pa nobenega ne bode domov!« nasmehne se gospa.

»Ti se šališ – a mene že skrbi!«

»Ravnokar te še ni skrbelo!«

On jo je srepro pogledal in košate obrvi nad očmi so se mu skoro spojile.

Obrne se še en pot proti mostu in sedaj, dasi ni hotel, vzkliknil je veselo: »Oh, tu so, tu so!«

Sedaj stoprav je vstala gospa in šla počasi k možu, skrbno varuje svoje lice gorkih sončnih žarkov. Tam daleč izza drugega hriba se je pripeljala velika grajska kočija in Tine, na visokem kozlu sedeč, je vihtel venomer svoj bič. Tudi preko mostu je vozil naglo, takrat pa obstal tako lepo, kakor je le mogel. Iz voza sta poskakala brzo dva gospoda, v letih očitno različna.

»Lepe reči to!« kričal je major. »Čakati vaju morava, da že o vsem mogočem ugibljeva.«

Hotel je biti strog, ali veselje je zvenelo iz njegovih besed.

»Seveda,« odgovarjal je naglo mlajši prišlecev, preden so se še pozdravili, »ta vražja kočija je vsega kriva; pero smo strli in potem kovali!«

»Haha – kaj sem pravil, Lorica? Kovačev dosti ob cesti!« smejal se je major.

Vtem sta se s Pavlom objela in poljubila in nato je Pavel skočil k materi ter ji poljubil roko in lice. Obrnil se je naglo, in ugledavši tovariša svojega, ki je stal še vedno s klobukom v roki ob strani poleg voza, vzkliknil:

»Oprosti, Vid! Papa, to je prijatelj moj, o katerem sem pisal – doktor Vid Božan – moj oče – moja mati.«

»Major pl. Lukič,« hitel je po stari navadi Pavlov oče in prijazno stisnil onemu obe roki. Gospa Lorica je z naglim, bistrim pogledom premerila visoko, elegantno postavo doktorjevo in mu podala drobno svojo roko v poljub.

Sklenili so poslati Tineta z vozom dalje ter iti peš domov. Daleč ni bilo.

Ivo je vzel sina pod pazduho, doktor pa je ponudil gospe roko in tako so korakali v živem razgovoru ob bregu Krke proti Dvoru.

»No, kako je bilo pri preskušnji?« pričel je oče, akoprav je že vedel, da je sin napravil z odliko prvi svoj državni izpit.

»Oh, dobro, dobro!«

»To je prav! Lepe počitke bomo imeli, jahali, lovili – kar boš hotel – na Vrbljenje nas tudi vedno vabijo; – oh, tam so veseli! In na Grič k Podgorskim vaju popeljem!«

Stari ni videl, da je sin pri imenovanju zadnjega priimka malo zardel.

»Oh – k Podgorskim?« ponovil je za očetom.

»Ti so sedaj doma! Potovali so – Bog ga vedi kod, toda – to ti bodo že sami povedali.«

Ivo ni čutil, da je sin jel kakor veselo presenečen hitreje stopati in da ni odgovarjal.

»So li sami?« vprašal je Pavel čez nekoliko trenutkov.

»Kdo?« dejal je oče, ki je bil v veseli svoji razburjenosti že pozabil, kar je bil prej omenil.

»I – Podgorski!«

»Menda – toda stoj! Pričakovali so gostov – od, da, da, goste imajo – z Dunaja ali od kod že, tako sem čul, toda natančnega ne vem.«

Pavel pa tudi ni hotel več povpraševati, nego jel je govoriti in izpraševati o žetvi, o vinu in o gospodarstvu.

»Teh krajev še nikdar nisem videl,« govoril je doktor Božan, spredaj gospo Lorico za roko vodeč, »in presenetila me je tiha krasota, ki se odpira po teh zelenih soteskah v tako tesnem okviru, a vendar tako mogočno vplivajoča.«

»Mi smo se je že tako navadili, da je ne čutimo več,« nasmehnila se je majorka.

»Mogoče, da – tudi to je možno. Najlepšega se človek privadi in – naveliča!«

»Naveliča, da, to je prava beseda!« dejala je gospa Lorica skoro z vzdihom.

»Ste li že dolgo tu?« vprašal je doktor.

»Dve leti.«

»In vedno tako – sami?«

»Vedno! Nekoliko sosedov – to je vse!«

»In pozimi?«

»Dve sem že tu prebila; – letos – prihodnja bode tretja!«

»Zakaj bi ne šli v mesto, na Dunaj? Pavel je tam; nekaj zimskih mesecev v stolnem mestu, to bi bilo pravo!«

»Oh – da! Ali Ivo ne gre nikamor več; privadil se je tu svojim konjem in svoji luli,« smejala se je majorka, napol obrnivša lice proti možu in sinu – »in tega mu ne nadomesti vse velikomestno veselje.«

»Ej, Lorica, saj tudi tebi ni toliko do njega!«

»Kdo ve? Ti me pač ne vprašaj!«

»Mama, prihodnjo zimo na Dunaju!« vzdiknil je Pavel. »Jaz porečem: to je sestra moja! Vsakdo mora verjeti!«

»Dobro, izvrstno!« pritrjeval je doktor in majorka je navidezno nejevoljna, ali vendar s smehom zapretila sinu, naj se ne šali tako slabo.

Major pa je dejal: »Prav si govoril, mene bosta pa oba predstavljala za očeta!«

Smeh je bil splošen in Lorici se je zdelo najbolje.

Dospeli so pred grad, in ko je bil Ivo opozoril v naglici gosta svojega na razgled, ki se je odpiral izpod velike lipe nizdol po ovinkih Krke, odvel je oba prišleca v grad.

Proti večeru so šli še vsi trije gospodje na izprehod in po večerji so vsi dolgo sedeli v tako zvani biblioteki pri kozarcu vina in pušili. Celo majorka se ni branila cigarete, katero ji je bil zavil doktor.

To je bil izvrsten družbenik. Znal je lepo in prijetno pripovedovati in je zlasti vplival z ono sigurnostjo, s katero se je vedel. Imel je že morda trideset let, bil visoke, krepke rasti, črnolas in temnook; nosil je kratko pristriženo brado, ki je dobro pristojala njegovemu malo bledemu licu; vsa zunanja oprava njegova je kazala moža, ki je vajen boljših krogov in boljše družbe.

Ni čudo, da so ga bili vsi veseli; celo lice gospe Lorice, vedno tako enakomerno belo, kazalo je nocoj nekoliko lahke rdečice in majorju je ugašala lula vsako minuto.

Ko so se odpravljali k počitku, ostal je Pavel nekoliko trenutkov sam pri roditeljih.

»No – kako vam ugaja prijatelj moj?« vprašal je veselo v svesti si, da mu odkrito pritrđita.

»Pameten mož! Meni je po volji!« menil je major.

»To me veseli!« zavrnil je Pavel.

»Pa od kod je?« vprašal je oče.

»Oh, seveda, tega še ne vesta! Kmetjskih roditeljev sin je iz imovite rodbine na Spodnjem Štajerskem; bil je, dovršivši študije, odgojitelj pri raznih aristokratih in je mnogo potoval po Evropi; predlansko leto je vstopil za odvetniškega koncipienta na Dunaju in kdaj bode – advokat!«

»Kakor ti?« dejal je oče.

»Morda tudi jaz!« smejal se je sin ves v radosti ob prijaznem, ljubezni polnem pogledu, s katerim ga je meril oče.

Gospa Lorica je bila malo zamišljena, in ko se je poslavljala Pavel, dejala je le, pomolivša mu roko v poljub: »Lahko noč!«

A ona dva nocoj nista pazila na to.

II

Dobro uro hoda navzgor ob Krki, tam blizu, kjer se potočec Sušica od južne strani izliva vanjo, uravnan je svet bolj v plano, in tu stoji na raztegnjenem brdu lep, skoro v novem slogu zidan grad z obširnimi gospodarskimi poslopji, kakršna so potrebna le velikemu posestvu.

To je bil Grič, lastnina Podgorskih, kakor je bil to gori omenil major v svojem pogovoru s sinom. Da je govoril o množini posestnikov, imelo je svoje pravo, kajti gospodarji in lastniki te velike graščine z več tisoč orali gozda in polja so bili vdova Podgorska in nje šestero otrok, pet deklic in en deček, vsi še mladoletni. Njih oče, gospod Podgorski, umrl je stoprav predlanskim in ostavil svoje imetje tem dedičem z določbo, da ga imajo po enakih delih. Da je bilo imetje edino le to posestvo, akoprav tako veliko, prepričala bi se bila vdova s starim oskrbnikom vred, da ne pojde dolgo z gospodarstvom, a Podgorski je imel še gotovine dovolj in tudi vdova Helena je bila iz imovite rodbine, in tako so živeli, skromno sicer, a za navadno tamošnje razmerje vendar dobro in kolikor toliko imenitno. Gostov so radi videli in imeli so jih vsako leto v poletnem času; pozimi pa se je vdova s starejšima hčerkama mudila po nekaj mesecev v stolnem mestu.

Nekoliko dni pozneje, ko sta se Pavel in prijatelj njegov nastanila na Dvoru za čas počitnic, sedeli sta v hladnici prostorne- ga vrta pred Gričem dve gospe v živem razgovoru. Popoldansko sonce gostih, z divjo trto prepreženih strani ni moglo predreti in od Krke semkaj je pihala lahka, prijetna sapica.

Gospe sta imeli nekaj knjig na mizi in vsaka malo pričeto ple- tivo v roki, a to je vse počivalo.

»Oh, tebi se dobro godi, Helena,« dejala je ona, ki je sedela bolj v ozadju, in dasi blizu tiste starosti, kakor ogovorjena gospa, bila videti vendar živejša in nemirnejša; »skrbi nimaš, otroke lahko preskrbiš, kakor bodeš hotela; in še tako mladi so vsi!«

»Kaj meniš – Ana? Da bi bili le že bolj odrasli! Dekleta bi to ali to lahko storila, guvernante bi ne bilo treba, in Marko – ta, ta mi povzročuje največ skrbi!«

»Zakaj?«

»Uči se nerad, ne boji se nikogar; kaj bodem z njim?«

»Spametoval se bo pač! Sedaj ima jedva deset let, kajne?«

»Da – deset! Če ne bode drugače, vojak bode!«

»Saj to ni zadnje!«

»Oh, jaz mislim, da bode zanj – prvo! Pa z dekleti? Če bode treba eno ali drugo odpraviti – saj veš, kako imamo urejeno z imetjem svojim!«

»Vem, Helena! Toda, to bode vse lahko; dovolj imaš, da odpra- viš in plačaš, če bode treba – toda če pomislim – kaj bode z mojo Zorko? Sedemnajst let ima –«

»I, leto več nego moja Klara!«

»Ah, poldrugo!«

»Kaj de to?«

»Dorastla je in kaj ji morem dati – ljuba sestrinja moja? Boga- stva nismo imeli in ob tej mirovini, ki jo imam po rajnkem svo- jem, ni moči kaj prihraniti.«

»Pa kako bodem jaz delila in trgala drugim? Gospodarstvo ne nese niti vinarja, in da imam izplačati vse in enemu ohraniti posestvo, bode ta zadnji največji revež. Najljubše bi mi bilo, da ostanejo vsi vedno doma!«

Sestrinja Ana ni prav verjela; nasmehnila se je malo.

»Oh, ti ne umeješ tega, ljuba Ana,« hitela je gospa Podgorska, »vi vsi le vidite naše travnike in gozde in to široko poslopje in naše konje in naš voz, ako se peljemo v cerkev – oprosti, draga moja, da govorim tako odkrito – ali tega nihče ne ve in ne zna, koliko vse to stoji in velja; stroškov se nihče ne spominja in le tisti ve, ki sam gospodari –«

»Da, da, Helena! Umejem, umejem – ali vendar – koliko si srečnejša od mene!«

Sedaj se je nasmehnila Podgorska.

»Lepo te prosim, Ana, ne poj mi zopet stare svoje pesmi – kdaj si bila pač zadovoljna? To ti pravim, ko bi bila ena mojih hčera tako lepa kakor tvoja Zorka, ne skrbela bi me dota!«

»Oh, pojdi, pojdi,« hitela je Ana in od veselja zardela v svoje že malo nagubano lice; »ti se laskaš –«

»Čemu?« dejala je Podgorska odkritega lica.

Od ceste, ki je tekla pod brdom vedno poleg Krke, čulo se je klopotanje konjskih kopit in na cesti, ki se je vila doli kakor bela nit nad temno zelenimi, z ločjem obraslimi travniki, prikazala se je dvovprežna kočija in poleg nje sta jahala dva jezdeca.

»Oh, to so Lukičevi z Dvora,« vzkliknila je Podgorska in stopila iz hladnice.

»Lukičevi, Lukičevi?« hitela je sestrinja za njo.

»Da, da, drugi ne morejo biti! Jako prijetni ljudje!«

»Čakaj, Helena!« hitela je še vedno Ana. »To so oni, katerih sin študira na Dunaju?«

»Da, Pavel! Ga li poznaš? Tu ga nisi mogla še videti, dve leti so šele tu!«

»Poznam ga! Plesal je z mojo Zorko!«

»Oh, tako,« nasmeje se veselo Podgorska in namigne s prstom, »to bi bilo za Zorko tvojo! Držita ga!«

Sestrinja se je tudi smejala, a bila je tako iznenadena, da ni mogla odgovoriti.

Vtem sta pa prihiteli tudi že najmlajši hčerki Podgorske in klicali: »Mama, mama! Lukičevi prihajajo!«

Vsi so šli pred grad, kjer se je ravno ustavila kočija in je doktor Božan pomagal gospe Lorici raz voz. Major in Pavel pa sta poskakala raz sedli.

Veselo pozdravljanje, naglo, neprisiljeno predstavljanje je prišlo za tem, kakor je to pač navada pri takih pohodih na deželi.

Major pl. Lukič je ves zavzet gledal, da se Pavel in ta gospa, katero je Podgorska predstavila kot »moja sestrinja Ana«, že poznata.

»Z Dunaja – seveda!« smejal se je Pavel, čigar oči so hitele po dvorišču in po grajskih oknih.

»Pa saj sva govorila o gostih na Griču, ki so z Dunaja, in ti nisi ničesar omenil,« silil je major.

»Kdo bi si bil mislil, da bode milostiva gospa tukaj?«

»Tudi jaz sem presenečena! Pa kje je vendar Zorka?« vzkliknila je Ana, dasi je dobro vedela, da so šle deklice z guvernanto na izprehod v bližnji gozd.

»Da, kje je gospodična?« vprašal je Pavel malo rdeč v lice.

Zvedel je takoj; trebalo ni dvakrat povprašati. On in doktor Božan sta se potem odločila iskat družbe v gozdu. Vse tri gospe in major pa so šli v hladnico na vrtu.

Ko je Ivo zvedel, da je sestriinja Podgorske, vdova že pred več leti umrlega polkovnika Hahna, na katerega se je spominjal še izza mladih let, odprl se mu je širok vir starih spominov in bil je nenavadno zgovoren in živ. Tudi gospe Ani sta radost ob tako prijetni družbi in morda še bolj vpliv neke skrivne misli žarila lice. Lorica je pripovedovala o sinu in njegovem prijatelju, kako dobro je prebil prvi izpit in kako duhovit mož je drugi, in Ivo je sredi živega razgovora z Ano pritrjeval ženi svoji. Tudi Podgorska je bila očito družbe vesela.

Vtem sta Pavel in prijatelj njegov iskala gospodičen po gozdu; delalo jima ni mnogo truda, kajti že prišedši na parobek, sta čula iz bližnje senčnate dolinice glasen smeh in krik dekliških glasov.

»Najbolj se veselim zardelega lica tvoje Zorke, ki nima pojma, da je Pavel tako blizu!« dejal je malo ironično doktor Božan.

»Ej, molči, molči!« hitel je Pavel, ki je bil prej bled nego rdeč in nenavadno razburjen.

»Pomiri se, dragi moj,« nadaljeval je oni, »če ne, mora najneumnejša guvernanta takoj uganiti, kako je s teboj; – o Zorki niti ne govorim.«

»Kaj hočeš? Saj ji še v mislih ne more biti, da jo imam rad,« ustavi se Pavel.

»Guvernanti seveda ne, toda – Zorki!« smeje se zlobni doktor.

»Nikdar ji nisem rekel.«

»Vem, vem, da si tako boječ! Pa bode že – tu bode dovolj prilike in pogum rase s priliko!«

Pavel bi bil rad odgovoril, toda deklice so ju bile že zapazile in vse je potihnilo v krogu, ki je bil ravnokar še tako glasen in vesel.

Tukaj predstavljanje in pozdravljanje ni bilo tako glasno in burno nego prej pred gradom; ampak na vse je leglo nekaj okornega, običnega. Zorka je rdela in bledela in težko ji je bilo kaj

pravih besed izpregovoriti; Klara, Ema in Roza, hčere Podgorske, deklice stare po šestnajst, petnajst in štirinajst let, so Pavla le nekajkrat videle in se sedaj klanjale kakor v uri, ko se uči nauk o etiki; tudi guvernanta, malo preko dvajset let stara, bila je v zadregi. Edini doktor Božan je gledal ironično smehljaje ves prizor in skočil naposled Pavlu na pomoč.

»Tudi jaz sem Dunajčan, gospodična, toda jaz pozimi ne hodim na ples in zato me poleti ne poznajo, če srečujem v naših senčnatih gozdih tako vesele družbe kakor tu!« smejal se je doktor.

»Oh, tudi z Dunaja! To me veseli!« vzkliknila je Zorka ter lahkoživo prijazno in preprosto, kakor znajo le Dunajčanke, stisnila doktorju roko.

Zabava je bila hitro v redu in sklenili so iti na izprehod in po daljšem ovinku vrniti se domov. Doktor se je prijel guvernante in vedel pridružiti si vse tri Podgorske. Pavel in Zorka pa sta šla za njimi.

Ko so dospeli pred grad, odpravljali so se tudi gospe in Ivo z vrta. Major je začuden gledal Anino hčerko: bila je temnolasa in črnooka, tanke srednje rasti in lica, »da bi jo le slikal« – dejal je pozneje.

»Krasna deklica!« šepnil je gospe Ani, ki si je pahljala lice poleg njega.

Gospa Lorica je nekolikokrat vrgla pogled svoj na doktorja in guvernanto, in ko se ji je na stopnicah približal, dejala je, kakor bi bila utrujena: »Prosim vaše roke, gospod doktor!«

Vedel jo je v prvo nadstropje, kjer se je vsa družba v veliki sobani zbrala okrog dolge mize.

Mračno je že bilo, ko so se vračali; Ivo in Pavel na konjih, doktor z gospo Lorico v vozu.

»Zabavali ste se menda izvrstno!« dejala je ona.

»Ako sem odkrit – da, gospa milostiva!« rekel je on.

»Jaz vas občudujem!« zavrnila je glasno; in potem je jela pripovedovati o Podgorski in o rajnkem njenem možu, doktor pa je v čudne misli utopljen nem sedel poleg nje ...

»Ti, Zorka, zakaj si pa bila danes tako rdeča?« vprašala je Klara prijateljico, ko sta šli spat in je ugasnila luč.

»Kdaj?« dejala je ona in sreča je bila, da v temi Klara ni videla nove rdečice.

»Danes v gozdu, ko sta ta dva prišla!«

Oh, beži, beži! Saj si bila ti tudi!«

»Pa tisi bila bolj!«

In vtem je Klara zaspala, Zorka pa še dolgo ne.

V dobrem tednu je bil doktor Božan tako domač pri Lukičevih, kakor bi ne bil nikdar bival drugod nego med njimi. Prijateljstvo s Pavlom, majorjevo odkrito in jasno vedenje, skrita, a Vidu dobro poznana koketnost majorkina in svoja sigurnost – vse to je storilo, da so ga drugi imeli skoro kot zdavnaj sovjega in da se je zdelo tudi njemu, kakor bi bil še pred leti dospel semkaj ljubeznivo sprejet in vedno tako gojen in držan.

»Kaj bomo pa danes?« povpraševal je major redno pri zajtrku, ako nista bila mlada prijatelja že na vse jutro odšla ali odjahala na lov ali v mesto ali k bližnjim znancem; in kar sta nasvetovala Pavel in Vid, zgodilo se je. Majorja je mučil dolgčas, ako njiju ni bilo doma, in tako ni zapazil, da je bila Loricca tedaj tudi nekako zamišljena in črna. Znal je, da je mladima gospodoma časih ljubše, da ju pušča sama; zato se jima za daljše izlete ni družil; a kadar se mu je zdelo, da jima bode prav tako, šel je z njima, in če je bilo le umestno, šla je tudi gospa Loricca, ki se nikdar ni ustavljala.

Doma pri obedu in potem pri smotkah in tobaku pa so reševali vse, kar more zanimati ljudi njih vrste in izobraženja, in dasi je Ivo časih umolknil, strmeč ob nazorih, ki jih je čul tu in tam iz Vidovih ali Pavlovih ust, in ga je neprijetno zadelo to in ono, ali

pa je glasno oporekal in se malone ujezil, vendar je vselej zmagoval tisti čudni čut, ki ga je obradostil, ko je gledal svojega Pavla.

Majorka je obično rekala: »Jaz ne umevam vaših razgovorov!« Ali kadar se je besedovanje bolj razživilo, posegla je rada vmes s kakim navidezno naivnim vprašanjem in poredno namežikavala sedaj enemu, sedaj drugemu. Vid je ujel marsikaterega teh pogledov.

Tako so jim tekli dnevi.

A če ni bilo drugega početi popoldne ali obično zvečer, krenila sta prijatelja rada v krčmo pred mostom in v zadnjem času mor-da še tem rajša, odkar se je vrnila domov krčmarjeva hčerka, ki je bila prej nekoliko mesecev pri omoženi sestri na Gorenjskem. Vodetova Manica se je nosila gosposki, kajti oče, kmetski, ali jako podjeten in imovit gospodar, vedel je, da ji bode lahko štel kaj več dote, zato jo je bil dal v mesto izobraževati; doma je sicer morala opravljati vsa hišna dela, a glavno področje njeno je bilo kuhinja in postrežba, kadar so prihajali boljši gostje. Teh ni bilo treba pogrešati. Iz sosednega mesta in z bližnjih večjih posestev se je oglašala mnogokrat gospoda in marsikaterikrat je prišel tudi kdo, ki ni hotel samo počiti tu in poskusiti dobre dolenske kapljice, katero je točil Vode, ampak ogledati si želel tudi plavolaso Manico, ki je veljala daleč naokrog za prihodnjo bogato nevesto. Izpolnila je jedva osemnajsto leto.

Bilo je prav vročega popoldneva, ko sta prijatelja dospela na Vodetov vrt, ki se je širil za hišo in kjer so bile pod dvema široko-vejastima orehoma postavljene mize poletnim gostom.

Nista bila sama. Skoro zaeno z njima je prišlo več gospodov, vsa sodna komisija iz bližnjega mesteca, ki je bila tu nekod v podgorju preiskovala nekaj pretepenih in telesno poškodovanih

kmetskih fantov. Sedaj so se hoteli gospodje okrepčati in ohladiti in priseli so k našima prijateljema.

Pavel je bil že vsem znanec; v sodniku, ki je vodil komisijo, pa je našel doktor Božan nekdanjega, skoro že pozabljenega prijatelja z vseučilišča; seveda je bil sodnik za več let starejši. Tako je bilo hipno vse zadovoljno in veselo.

»No, gospodična Manica, kdaj pride snubač?« vprašal je sodnik kordialno, kakor pristaja staremu gostu, in si otiral s čela pot.

»Ej, gospod sodnik, da ne vprašate nikdar kaj drugega!« zavrnila je Manica na videz razdražena in hitela pregrinjati mizo z rdečim prtom.

»Ko ga pa še vedno ni –«

»Bo že prišel!« menila je šegavo.

»Kar se še ni, lahko se še zgodi!« zapel je mladi doktor medicine in otepal s klobukom po nadležnih muhah.

»Pri najmanj' priložnosti! He, he, he!« končal je stari ranocelnik, velik, orjaški mož in zrl okrog, kakov vtisk je napravil njegov banalni dovtip.

Manica je tekla po vino in mimo hite pošepnila Pavlu:

»Boste li tudi tu sedeli?«

»I, seveda!« zavrnil je istotako.

»No, no, le nobenih skrivnosti, Manica!« klical je sodnik za njo.

»Prijetna deklica!« godrnjal je ranocelnik.

»Zakaj se ne omoži?« pristavil je sodnik.

»Kar se še ni, lahko se še zgodi!« citiral je zopet medicine doktor in lomil orehovo vejo, da bi laže otepal po muhah.

»Pri najmanjš' priložnosti! He, he, he!« grohotal se je zopet ranocelnik hripavo in gledal okoli sebe.

»Čudno naključje, čudno – da se tu zopet srečava!« obrnil se je sodnik k Božanu, ki je bil vtem počasi prižigal smotko. »Kako se ti godi?«

»Kakor vidiš – dobro!« smeje se Vid.

»Zakaj nisi stopil v državno službo?«

»Zadovoljen sem, da tega nisem storil!«

»Hoj, taki ste dandanes gospodje!« pravi ranocelnik in se nasloni z obema komolcema ob mizo, gladeč si dolgo, sivo brado.

»Kajne – svoboda, svoboda – to je geslo vaše!«

Vid se je pazno ozrl v govornika, a Pavel je vzkliknil: »Kaj pa drugega, gospod zdravnik? Ni li to najlepše, svobodnim, neodvisnim biti?«

»He, he, he, vi lahko govorite; ako vam vse izpodleti ali če vam bodo nagajali ali če se naveličate drugega posla boste pa tu gori na očetovem gradu kravice šteli in prodajali in trs sadili in cviček pili – he, he, he, – gospod pl. Lukič!«

Pavel je malo zardel in ni vedel sprva, kaj bi rekel.

Doktor Božan mu je vtem vzel besedo.

»Kako si pa mislite to svobodo, to neodvisnost, gospod zdravnik?«

»Svobodo – neodvisnost? I, kako si pa vi to mislite?«

»Ne, gospod zdravnik – jaz vprašam!« dejal je Vid resno.

»Pa sedaj vprašam jaz, he, he, he!« hitel je ranocelnik, ki je bil v žeji svoji že preobrnil zapored dva kozarca v grlo.

Vid se je obrnil vstran, kakor bi hotel reči: »bedak«, a ker so se ostali gostje smejali na glas, nasmehnil se je tudi on.

»Stojte,« oglasi se medicine doktor, ki je govoril vedno počasi in vsako besedo deval na tehtnico, »dovolite, gospod kolega,« – pri besedah »gospod kolega« prikimal je ranocelnik zadovoljno – »dovolite, da jaz odgovorim na vašem mestu! Vi si mislite

svobodo, neodvisnost v praksi tako, da živite brez skrbi, brez dolžnosti, brez opravil, da imate svoj poliček vina – vedno dovolj denarja! – Kajne – dragi kolega moj, to je tvoja misel!« končal je doktor tikajoč tovariša ter privzdignil kozarec. »Bog živi!«

»Bog!« je zvenelo med glasnim smehom v krogu in tudi Vid je privzdignil čašo, pa za trenutek mu je legel zaničljiv smehljaj na ustni.

»Ta je prava, ljubi moj gospod kolega!« pritrjeval je ranocelnik in posebno poudarjal besedi »gospod kolega«.

»Da, da, to bi tudi meni ugajalo!« menil je sodnik. »Kajne – Manica?«

»I, saj ne vem kaj!«

»Že zopet ničesar ne sliši! ›Ne vidi nič – ne sliši nič‹ –«

Manica je urejala krožnike, nože in vilice na mizi in vtem je prisedel tudi pisar, ki je bil dospel s komisijo in do sedaj pazil, da se konji dobro oskrbe; zaeno z njim je prišel mladi vaški učitelj, vsakdanji gost v Vodetovi krčmi.

»O, dober večer, gospod profesor!« pozdravil ga je ranocelnik, ki je imel očitno privilegij dražiti in zbadati, in se zato nihče ni menil mnogo za njegove besede.

Med obedom, ob katerem se je krepčala vsa komisija, bil je razgovor mirnejši; sukal se je večinoma o težkih telesnih poškodbah, katere so gospodje danes preiskovali; ranocelnik je imel sicer veliko besedo, ali kadar je prišel s kakim strokovnim izrazom na dan, poškilil je skrivaj na »ljubega kolego«, zdravnika doktorja.

Ko so si po končanem obedu prižgali znova smotke, bili so zopet vedno živahnejši.

Pavel je bil izginil od mize in je stal v kuhinji pri ognjišču poleg Manice, ki je kuhala še črno kavo za gospodo na vrtu. Krčmar Vode je nadzoroval družino v senožeti, mati pa je bila šla iskat

sočivja na gredice, ki so jih imeli na drugem koncu hiše; dekla je pospravljala v veži.

»Vam je li kaj dolgčas, Manica?« vprašal je Pavel in prižgal v naglici zvito cigareto ob tleči trščici, vzeti izpod ponve na ognjišču.

»Kaj bi mi bilo dolgčas?« zavrnila je ter iskala posode za kavo.

»Ker ste se na Gorenjskem gotovo dobro imeli! Boljše nego tu?«

»Skoraj!« dejala je šegavo.

»Oh, vem da! Kaj imate tu – dela dovolj in na vrhu tega še tako prijetno družbo kakor danes na vrtu!«

»Vam li ni po volji?« smejala se je Manica.

»Rajši bi videl, da bi bili sami!«

»Kje ste bili pa včeraj?« zavrnila je ona, da preseče govor na drug predmet.

»Včeraj, včeraj – ej – na Griču!« dejal je on in skoro bi bilo poznati, da mu vprašanje pri tej priliki ni ugajalo. Utrnil je cigareto ob ognjišču in zrl skozi zatemnelo kuhinjsko okno.

»Oh, tam je mnogo gospodičen!« zasmije se ona z nekoliko zlobnim naglasom.

»Seveda jih je! Skoro preveč!« smeje se takisto Pavel.

»Kava je skuhana!« meni Manica in naliže posodice.

Pavel je gledal njene rumene lase, ali rekel ni ničesar. Šele ko je hotela odnesti kavo na vrt, pomolil ji je roko in dejal: »Zbogom!«

»I, saj še ne odhajate!«

»Pa roko mi dajte!«

Ozrla se je malo vanj in vedeti ni bilo, odseva li zadnji plamen ognja v njenem licu ali jo je bilo delo razvnelo. Podala mu je pa vendar roko.

»Zbogom, Manica!« ponovil je on, toda ona ni rekla ničesar.

Družbo na vrtu je našel Pavel v živem prepiru. Sedaj je bilo narodno vprašanje na vrsti in Pavel je takoj spoznal, da so tu navzočni vsi mogoči odstavki od radikalnega Slovana do radikalnega Nemca; in da bi bila družba še povse popolna, pokazal se je zdajci nov gost, od vseh glasno in veselo pozdravljen in istotako odzdravljajoč: ta je bil upravitelj bližnje hribovske fare, gospod Tomaž; drugače ga nihče ni klical ni imenoval.

Ker ga bomo večkrat srečevali v povesti svoji, treba, da se malo natančneje seznanimo z njim. Gospod Tomaž je imel nekaj preko trideset let, majhen, prijaznega, okroglega lica, iz katerega je zrlo dvoje iskrih, modrih oči živo v svet; na temenu so mu bili lasje že redki, toda vsa zunanost njegova je bila še mladostna, gibčna, in ako si govoril pol ure z njim, znal si, da je tu duhovnik veseljak, ki spoštuje pošteno prepričanje vsakogar in čigar razum diči širše obzorje, nego se obično nahaja med sovrstniki njegovimi.

V gosposko družbo je rad zahajal in po sosednih gradovih so ga bili mladci in starci veseli, kadar je prišel. Zgovoren, dovtipen, pameten in vesel imel je za vsakogar kaj; prav tako je bil sam vsakomur nasproti do skrajne meje gostoljuben in pritoževati se mu ni bilo, da nima gostov; toda zameril je vselej, ako se znanec, mimo njegovega farovža idoč, ni oglasil vsaj za trenutek.

Orjaški sivobradi ranocelnik je gospoda posebno čislal, ako prav ga je časih do dobrega oštel ali celo osmešil; pa gospod Tomaž je imel vedno v kleti kaj izbranega in zdravnik je poznal vsa vina, ki so bila tam zastopana, in jih je umel ceniti.

Kadar je gospod Štupa – tako se je podpisaval namreč naš zdravnik – sedel trezen in celo malo vinjen pri Vodetu in je bilo drugo njegovo notranje orodje od želodca do vranice v redu, dejal je vselej, če se je govorilo o gospodu Tomažu: »Oh, to je pameten

– far!« Ako je pa večer prej prebil veselo v Tomaževem farovžu in drugega dopoldne popravljaj svoj notranji život s kislimi jetrcami in najkislejšim cvičkom, katerega je imel Vode, potem si je sezal v svoje redke sive lase in vzdihoval: »Oh, to je preklet – far!«

Ko je torej vstopil gospod Tomaž, oveselili so se ga vsi, posebno pa Vid; kajti ožja rojaka sta bila, tudi Tomaž s Štajerskega doma, in srednje šole sta končala skupaj. Odkar je užival Božan gostoljubje na Dvoru, videla sta se bila že nekolikokrat.

»Kakor nalašč! Kakor bi vas bili klicali! Gospod Tomaž – sedaj boste vi sodili! Pa ne gremo še! Kavvo le spravite!« vpil je Štupa in gladil namizni prtč poleg sebe, vabeč duhovnika, naj sede tja. A ta je šel med sodnika in Vida

»Prepirate se, kajne?« vprašal je dobrovoljno.

»Kolega moj se uri v slabih dovtipih,« omeni medicine doktor.

»Slabi dovtipi, slabi dovtipi! Kaj je to? Jaz pravim, da je vse to nepotrebno, ti politični boji, ti shodi volivcev, to vpitje in kričanje: jaz sem Slovenec, živio Slovenci in –«

»Stran z Nemci! Kajne?« oglasi se porogljivo medicinec.

»Da – da, in z nemškutarji! He, he, he,« hiti kirurg.

»Oprostite, gospod Štupa – vi ste – nemškutar!« deje duhovnik.

»No, no, to se pravi, vi me poznate! Jaz se te nove slovenščine nisem učil! Prestar sem –«

»Pojdite, pojdite, gospod Štupa! Vaš kolega tu, gospod doktor, umeje in piše popolnoma pravilno slovenski, dasi je – Nmec!«

»Da – Nmec!« pritrdi odločno oni.

»Ka-aj – Nem – – no bodisi!« deje resignirano ranocelnik, ali videlo se je, da je le zaradi višjega dostojanstva tovariša svojega požrl drugo besedo, ki mu je bila na jeziku.

»Gospodje, bokal je prazen!« omeni gospod Tomaž. »Manica, gospodična Manica!«

»No, ta bode lepa!« brenčal je ranocelnik, a vendar zadovoljen naslonil se ob mizo.

Vid se je bil ves čas zlobno smehljajal, ali zinil ni nobene besede. Sedaj stoprav v trenutnem molku, ki je nastal, ko je postavila Manica bokal starine na mizo, posegel je v razgovor:

»Vedi, Tomaž! Menili smo se o bodočnosti našega naroda in o realnih nadejah, ki so nam tu mogoče: o književnosti, o blagostanju svojem – skratka o tem, kaj moramo in česa nam je smeti pričakovati – kako daleč nam je smeti iztezati roko, da se nam ne poreče: šovinisti ste in sanjači! In tu trdi gospod doktor, ki pravi, da je Nemeč, da nam ni rešitve! Prej ali slej izginemo brez sledu in oni bastardirani rod, ki vzrase iz spojenja nemškega in slovenskega življa tu na naših tleh, bode le pričal o večnem prirodnem zakonu, da je takšno spojenje namen, nalog, pogoj obstanku, ohranitvi in razvitku vsega življenja!«

»Z gospodom Tomažem sva že govorila o tem!« pridel je mirno medicinec.

»Gospodje – kaj je to, izpijte – izpijte – tu imamo boljšega!« silil je gospod Tomaž.

»Prav tako,« pritrnil je sodnik, »kaj bi se spajali – rajši se napajajmo!«

»O joj!« viknil je Pavel in udaril z dlanjo po mizi!

»Bravo, bravissimo,« klical je Štupa, »he, he, he, to je izvrstno! Bog živi gospoda sodnika!«

Vstal je in držal preko mize kozarec, ob katerega so jeli vsi trkati.

»Kilav dovtip!« šepnil je učitelj sosedu pisarju, a oba sta potem klicala: »Bog živi!«

»No – Vid – ali ne boš izpil? Tu imamo že drugega!« silil je Tomaž.

Doktor Božan se je vdal. Imel je sprva nekaj hudobnega na jeziku, toda ugledavši vse vesele obraze okrog sebe, ne izvzemši medicincevega, storil je kakor drugi in izpraznil kozarec zlate starine.

»Glej ga, glej,« klical je zopet gospod Tomaž, »ali ne poješ več? Čakaj, kaka je pa tista študentovska, ki si jo napravil še v mladih letih? Oj, stoj, ko smo še Vodnika in Prešerna čitali – – tedaj si ti popeval:

Menišec bil je nekdaj mlad,
ki pel je rad in pil je rad,
in živel dobre volje.

Postaral se je, osivel,
pil vedno še je, vedno pel,
bil vedno boljše volje.

Pa ko je bela smrt prišla,
dejal je: »Oh, tam bomo ga,
tam bomo zlate volje!«

Tomaž je pel s prijetnim svojim glasom in ves zbor je pritisnil za njim. To je bil pa le početek in za tem se je vrstila pesem za pesmijo – – –

Pozno v mraku je bilo, ko so mestni gospodje sedali na voz; imeli so vina in petja dovolj in Štupa, ki se je zadnji pomašil na svoj sedež, ječal je malodušno: »Joj, joj, jutri, kaj bode jutri?« – – –

Pavel je vabil duhovnika, naj gre z njima v grad; saj mu ni bilo preodrok. Tomaž je privolil. Ko so odhajali, ujel je Pavel še enkrat Manico za roko, Tomaž pa, to zapazivši, je vzkliknil v šali preteč. »Oha, oha, stojte!«

IV

V gradu so bili po večerji vsi dolgo skupaj v biblioteki. Tudi gospod Tomaž je ostal; domov je imel kake tri četrti ure hoda in pred polnočjo se mu ni nikdar mudilo.

Vid je bil nekoliko nezadovoljen nocoj; o popoldanski družbi do sedaj ni bilo mnogo govora, šele ko so v biblioteki jeli pušiti, izprožil je Pavel misel nanjo. Majorju so bili vsi gospodje znani in s smehom je le povprašal:

»I, kaj pa gospod Štupa? Ali je bil pijan?«

»Ej, gospod major,« – omenil je doktor Božan, »nam se tam zunaj v tujini, na Dunaju, vendarle bolje godi; če pomislim – ta družba tukaj in pa tam, kako imam tam lahko na izbiro – pаметne, trezne ljudi, rojake seveda, s srcem – z oduševljenjem – tu na deželi pa ste vezani na vsakogar, kdor vam slučajno pride v bližino!«

»Prav tako; toda tam imate boljše ljudi izmed naših – drugi bi morali poginiti, in kar imate slabših, s temi itak ne občujete!«

»In mi merimo domače odnošaje« – – –

»Po kopitu, ki si ga v svojih večernih shodih ustvarjate in rezljate!« smejal se je major.

»Pa oduševljenejši ljudje so vendar tam zunaj!« vrgel je Pavel vmes, katerega lice je gorelo še od popoldanskega vina.

»Oh, gotovo, kar vas je mladičev!« dejal je oče njegov z dobrohotno ironijo. »Vi popravljate in preosnavljate svet, vi, nadeja naša! In kadar se vam vidi potrebno, poseči v časa kolo ali rdečo črto zapisati v knjigo zgodovine, tedaj napravite – komers – kajne, in potem imenujete nekaj častnih družabnikov, in če treba, jim čez štirinajst dni to čast zopet vzamete. Ali ni res tako, gospod Tomaž?«

Ta se je glasno smejal tembolj, ko je videl, da se Pavel jezi.

»In vendar smo le mi tisti, ki bi dali vse – vse, zadnjo kapljo krvi za narod svoj!« vzkliknil je ognjevito mladi dijak.

»Pavel, Pavel,« šepnila je gospa Lorica, »ne razburjaj se tako!«

»Jaz sem Hrvat in Avstrijec!« dejal je major resno. »V teh mejah se suče izpovedovanje moje.«

»In jaz sem Slovan, samo, edino le Slovan,« kričal je Pavel.

»Uči se, potem bodi, kar hočeš!« zavrnil je major hladnokrvno, ali takoj mu je bilo skoro žal in dejal je mehko: »No, saj učiš se – toda pameten bodi, pameten!«

»Oh, tu tiči vse! Gospod major, tu smo na pravem mestu,« hitel je Vid, »pamet, pamet! Kaj menite, da ta sodnik, s katerim smo pili danes skupaj, da ni pameten? Toda kje je njegovo oduševljenje za narodni naš napredek? Sedaj je uradnik – hvala Bogu – da je še samec, sicer bi se še diplomatičneje stiskal in ključil. In vzemite nasproti mu onega doktorja zdravnika, ki pravi, da je – Nemec. Kako odločno to trdi, kako ponosen je na to, in vsi vemo, da je malo nemške sokrvice v njem! In pa naposled ta ranocelnik – Štupa! Ta petrefakt iz starih kranjskih časov! Glej, Tomaž, hotel sem danes znova sprožiti resen pogovor, ko si prišel ti; a ti si ga sam preprečil – in kako zadovoljni so bili razen tistega – Nemca! In sedaj bi tudi sam dejal: res je, res je – ni je nadeje, ni ga upanja za nas! Danes dvesto let ne bode Slovenca več na svetu!«

»A Slovan bode tu!« kričal je Pavel.

»Da bi bil! Ali tu bode nemški živelj gospodaryl!«

»Ta je hud pesimist, gospa milostiva!« obrnil se je gospod Tomaž k majorki.

»Oh, pustite takov pogovor!« pritrčila je ona. »Povedite rajši, kaj ste danes novega pozvedeli od mestnih gospodov.«

»Da, da, čudna je naša mladina!« dejal je stari Lukič skoro bolj zase in pihal goste oblake izpred sebe.

»Preobračati hoče, kakor je to vselej bilo in bode – preobračati,« povzel je zopet Tomaž besedo, »pa moči nima – in vedite, kaj je njeno znamenje? Površnost! Oprostite, gospod Pavel!«

»In reci še: vere nima!« smejal se je porogljivo doktor Božan.

»Da, da, to je hotel reči gospod Tomaž!« pritrjeval je Pavel zadovoljno.

»To se mi niti vredno ne zdi izgovoriti, ker sem prepričan o tem, gospoda!« zavrnil je duhovnik resno.

»Jaz je nimam!« reče še Pavel, toda major se s strogim licem obrne vanj:

»Molči, Pavel!«

»Gospodje, čaj je pripravljen!« dejala je gospa Lorica.

In – se je li vsak zbal daljšega enakega pogovora ali je resna beseda majorjeva vplivala ali pa so hoteli ustreči želji majorkini – menili so se sedaj le še o sodni komisiji, koliko so izpili, kako se je vedel ranocelnik, in ko je Pavel celo dvakrat začel govoriti o Manici, zapretila mu je majorka šaljivo s prstom: »Ti, Pavel, ti ne boš hodil mnogo k Vodetovim!«

»Naj hodi rajši na Grič – gospa milostiva!« menil je Božan.

»Oh, tja pa menda vas vlečejo tiste oči – guvernantine!«

»Ne, ne, verujte mi!«

»Oj, to stvar moram pa jaz enkrat malo poinspicirati!« zasmejal se je gospod Tomaž ...

Ločili so se – Vid pa je hotel duhovnika še nekoliko spremiti. Noč je bila tako jasna, vabeča.

Šla sta nekaj časa ob Krki, potem pa zavila vstran na pogorski kolovoz.

»Vid,« dejal je hipno duhovnik, »ali res ne veruješ ničesar?«

»Sem li to dejal?«

»Raz lice sem ti čital!«

»Ne, ti me nisi umel! Jaz verujem, da je nad nami božje bitje ...«

»In drugega nič?«

»Posledice si izvoli in izberi, kakor hočeš! Jaz ti vse pustim, kar vi učite – toda jaz ne verujem!«

»V Boga vendar, to si dejal!«

»Da, toda s tem ti bodi dovolj!«

»Ne more, ne sme biti dovolj! – Kaj misliš o duši, o večnem življenju?«

»Pusti me, prijatelj!«

V duhovniku je sedaj vse kipelo; navzlic vsemu svojemu ravnanju, ki se je marsikomu njegovih tovarišev zdelo posvetno in morda nepravilno, bil je oduševljen za vero in svoj poklic; in sedaj se ga je lotila še vroča želja, temu nasprotniku priti do živega, do konca, kjer ne bode mogel več dalje.

»Zakaj?« dejal je na videz mirno. »Jaz bi le rad zvedel, kaj devate vi, ki študirate tam zunaj, ki pijete učenost védroma, kaj devate vi na ono mesto v srcu, kjer je nekdaj stal zlati uk naših mater, trdna vera z vsemi tolažili, kakor jih ima le ona. Ako si vrgel vero in vse njene pripadke čez plot, kaj si del na njeno mesto?«

Doktor je sprva malo osupel, a potem, lahko nasmehnivši se, dejal: »Ti li nisem dejal, da verujem v Boga, v božje brezkončno, večno bitje? Da se nam to bitje razodeva v vsem življenju, v vseh prirodnih pojavih, v vekovitem zakonu, ki vlada svetu! Vse to je večno, vse te proste snovi, čas, prostor, svet – vse – in časne so le prikazni, ti pojavi stvarstva, kakor jih gledamo, čutimo, kakor smo sami!«

»Oh, oh, Vid!« vzkliknil je duhovnik.

»Kakor hočeš!«

»In kaj je nasledek vsega? Od kod jemlješ potem napotek pošteno živeti, storiti to, kar je dobro, varovati se – greha, no, ne greha, tega ne poznate – reciva – hudodelstva?«

»Ha, ha, le reci: plena, tatvine, razkošnosti ali kar hočeš!« smejal se je Božan.

»Da, da, tako je!«

»Tudi to je ustanovičeno v prirodnih zakonih. Kakor je zorel človek v milijonih in milijonih let do današnje dušne visočine, tako so zoreli z njim kot pogoj obstanka njegovega oni zakoni, ki urejajo medsebojno življenje – vse gole posledice boja za obstanek.«

»In vse to ti tako trdno veruješ, da si zavrgel vse drugo, kar ti je ostalo iz mladih let – celo materino molitev?«

»Ne bodi siten – dragi moj! Povedal sem ti že!«

Tomazu je rasla srčnost, uvidevšemu, da je prijatelju nekaj neprijetno.

»In kaj pa – Vid – dovolj še eno, potem ne govorim dalje! Kaka tolažila imaš v stiskah, v nesreči, kadar si sam s srcem svojim – če mi je pač smeti tako reči?«

»Razum svoj in zavest, da moram izpolniti svoj tek – tako ali tako!«

»Torej se ne braniš niti udarcev?«

»Kaj bi ne? Celo pes se jih brani!«

»Pa potem, potem – po smrti ...?«

»Tomaž, pustiva to – drugikrat – če hočeš!«

»Ne, ne, dragi moj, le eno mi še povej! Kadar boš na smrtni postelji, bolan, sam, brez nadeje, da ozdraviš, in pri vsej zavesti – kaj boš storil? Se boš li izpovedal?«

Obstala sta na razpotju; na desno je tekla steza proti Tomaževi fari, na levo krajša pot nazaj na Dvor.

»Lahko noč, Tomaž!« dejal je doktor.

»Čakaj, govori odkrito!« silil je duhovnik prijazno in skoro malomarno, kakor je to najumestneje, kadar treba izvabiti kočljivo izpoved.

Božan je bil nenadoma jako resen.

»Ne vem!« rekel je počasi in ponovil: »Ne vem! Človek je tedaj – slab – slab! – Pa sedaj imaš menda dovolj?« pristavil je.

Preko duhovnikovega lica šinila je neka tiha zadovoljnost in pritrnil je:

»Da – dovolj – bodi dovolj! Lahko noč!«

Doli v globokem kolovozu je Vid en pot postal in udaril z lahko šibico, ki jo je vihtel v roki, po rdeči prsti ob bregu.

»Neumnost!« siknil je med zobmi.

V

V nedeljo popoldne je bilo napovedanih mnogo gostov k Lukičevim. Pri fari, kateri je pripadala graščina, praznovalo se je žegnaje in ta dan se je obhajal kakor okrog po vaseh tudi gori v gradu.

Z Griča so se pripeljali vsi v dveh velikih kočijah, z Vrbljenja, tudi ne ravno oddaljenega gradu nizdol ob Krki, prišli sta dve postarni gospodični in dva nečaka njiju, oba vojaška gojenca, ki sta pri tetah pobijala čas svojih počitkov. Tudi zdravnik Štupa, nazivan od vseh »gospodom doktorjem«, oglasil se je in pozneje popoldne so pričakovali gospoda Tomaža.

Krasen dan je bil in vsa družba se je razveseljevala na vrtu za gradom. Pavel je bil pred nekaj dnevi dobil pri Vodetu dva potujoča godca ter ju je najel za nedeljo in ta dva sta izkušala svojo umetnost; ves mladi svet je plesal po travi pod košatimi jablanami, starejši so pa sedeli ob pogrnenih mizah na drugem koncu vrta. Major je igral s Podgorsko, vdovo Hahnovo in s starejšo vrbljenjsko gospodično obični whist, gospod Tomaž pa je pozneje zbral zdravnika, majorko in drugo Vrbljenjsko k taroku.

»Četvorko bomo plesali, četvorko!« glasilo se je raz zeleni odstavek in godca sta skušala po svojih močeh introdukcijo.

Guvernanta je bila, ki je klicala to na ves glas in pristavila: »Kajne, gospod pl. Lukič, vi ste tako ljubeznivi, da ukažete četvorko?«

»Česar želite!« hitel je Pavel, ki je bil hvaležen guvernanti, da se ne briga za Zorko, nego bolj za doktorja Božana.

»Oh, kako sitno!« vzdihnila je Podgorska Ema, ki je ravno z mlajšim vrbljenjskim kadetom sela na klopco v senci leskovega grma.

»Zakaj?« vprašal je sedemnajstletni mladenič, meneč, da je on kaj nerodnega zinil.

»Oh, tako prijetno je na tej klopci! Odpočije se lahko!«

»Res, prav prijetno! Pa potem lahko –«

»Da, po četvorki prideva semkaj!« meni resno Ema.

»To je krasno! Po četvorki se tu vidiva!« ponovil je on in jo vedel k drugim, ki so se že uvrščali. Bilo jima je kakor ljubimcema, ki dogovorita prvi sestanek. In kadet je bil tudi že res ves v ognju za Emo; ves popoldan je ni izpustil in premišljeval je le, kako in kje bi ji razodel to svoje čustvo; srčan je bil, samo malo okoren, in sedaj se mu je pokazala nenadoma najugodnejša prilika, kako lepo, idilično, tam na klopci pod leskovim grmom! Če ji položi roko okoli pasu in jo poljubi, niti videl ga ne bode nihče; tri goste veje so zakrivale oni kotiček. Med četvorko je ogledal kakor porojen general vse pozorišče in bil je tako zamaknjen, da niti besedice ni zinil.

Ema ga je morala vzdramiti.

»Zakaj pa ne govorite ničesar?« šepnila je Podgorska.

»Oh – pozneje, gospodična, pozneje!« dejal je kadet ravno tako in ves rdeč v lice. In Ema je takisto zardela.

Tudi drugi so se bili našli, kakor bi drugače ne mogli biti: Pavel in Zorka, Vid in koketna guvernanta, starejši vrbljenjski kadet in Klara; ostali gospodični Podgorski in brat Markec so se morali

sami zabavati in uporabljali so priliko po svoje. Sedaj so plesali vsi štirje tudi četvorko, ali vtem je vedel Markec dobiti kaka jabolka ter jih je metal poredno med plesalce; posebno guvernanta mu je bila priljubljen smoter in menil se ni za njeno karanje.

»Na, na, le gledaj jih,« šepnila je štirinajstletna Roza mlajši svoji sestrici, »za naju se nihče ne briga! Oh, le čakaj! Nocoj še povem vse mami!«

»Prav imaš! Jaz res ne vem, čemu sva tukaj?« deje mlajša.

A tu sta jela godca igrati veselo koračnico kot finale, starejši kadet je ukaze svoje jel kričati še glasneje in tudi ti dve nezadovoljni plesalki sta veselega, vročega lica skočili v kolobar, katerega je velel napraviti reditelj.

»Kako lepo! Kako veselo!« vzkliknila je Roza.

»Oh, še enkrat, še en pot!« prosila je mlajša sestra.

Četvorke ni bilo ni konca ni kraja in v glasnem smehu sta celo Ema in njen častitelj pozabila klopce pod leskovjem.

Godca sta prva omagala; »oh, oh!« vzdihnili so vsi in par za parom je jel šetati.

»Ne, Klara, ti ne bodeš sedela v travi! Vroče ti je,« vzkliknila je Ema.

»Res je tako, gospodična!« pritrdil je Vid. »Rosa bode kmalu tu.«

»Oj, tamle je klopca!« vzkliknila je Klara in skočila kvišku.

»Oj – ta je moja, ta je najina!« vikne Ema in steče naprej, njen kadet pa za njo. Zasela sta klopco prej, nego je bilo Klari možno dospeti tja.

»Pojdem pa v travo!« zagrozila je Klara.

»Kakor hočeš!« odvrnila je Ema trmasto.

»Ne, gospodična, izprehod je tako lep, pojdiva tu doli,« silil je Klarin spremljevalec.

Odšla sta na drugi konec vrta.

»Vam je li vroče?« vprašal je mlajši Vrbljenjski, ker ni vedel in našel umestnejšega uvoda.

»Grozno! Vam tudi?«

»Tudi!«

Potem je nastal dolg molk; naposled se je zaletel kadet:

»In – in še bolj – tu pri vas, gospodična Ema!« šepetal je in skušal ujeti nje roko.

Ona mu je levico pustila, z desnico pa pritisnila pahljačo k ustnam. Zrla je k tlom, a ni si mogla kaj, da ne bi se za trenutek ozrla po strani vanj.

Mladeniču je vzrasla srčnost. Stiskal ji je roko in šepetal:

»Ema, gospodična Ema, jaz vas ljubim – jaz te ljubim – Ema!«

In ker se mu je zazdelo, da čuti lahek pritisk nje roke, sklonil se je naglo in ji pritisnil poljub na ustna.

Ali zdajci zazveni za njima glasen smeh: »Hi, hi, hi, hihi!« in razposajeno lice mladega Markca se prikaže iz leskove gošče. »No, čakaj, Ema, to povem guvernanti, kako sta se milila – ej, ta se bode smejala!«

Ema je stala bleda kakor zid pred njim in ni besedice ni mogla črhniti. Kadet pa je jezno zgrabil dečka in ga postavil predse na klop.

»Kaj me stiskaš tako?« kričal je Markec.

»Molči,« sikal je oni, »molči, če ne! –« Zaeno je pomembno mignil z roko.

»Čakaj, sedaj pa gotovo povem! Ti me ne bodeš tepel – ne!« večal je Markec ves srdit. A nikogar ni bilo blizu, da bi ga bil čul.

Sedaj je Ema posegla vmes.

»Molči, Markec, ljubi Markec moj! Če bodeš molčal, dobiš sladkorja – veliko sladkorja – kolikor ga bodeš hotel!«

»Kdaj?« vprašal je bratec oprezno.

»Kadar bode moj teden.«

Na Griču sta oskrbovali starejši deklici vsaka po en teden domače gospodinjstvo.

Markec je bil navidezno zadovoljen in je obljubil molčati. Sprva se mu je tisti poljub, katerega je bil zasledil, zdel samo smešen in vreden, da se raznese domačim; ali sedaj se mu je jelo svetiti, da je to nekaj, kar ni prav, in čutil je, da ima Emo v svojih rokah. Da pa navzlic nasprotni slovesni obljubi ob prvi priliki pove vse, kar je videl, to je bilo že tako sklenjeno v njem. Ema je tudi to slutila in ostali večer ni bil več vesel zanjo. –

Igralci so se bili naveličali kvartati in gospa Lorica, ki je imela do sedaj mnogo opravila, kajti morala je vedno pogledovat v kuhinjo in nadzirat, da so bili gostje na vrtu z vsem oskrbljeni, kakor mora to biti, kadar se praznuje žegnanje, pridružila se je sedaj tudi mladim ljudem. Eden si je zmisлил, da bi »lovili slepo miš«, in majorka je bila takisto pripravljena stopiti v kolo. Zgodilo se je, da je Vid, ki je moral dvakrat »loviti«, obakrat ulovil gospo Lorico; saj ni bila več toli brzonoga kakor deklice. Vsa vzneta pa je v drugo izjavila, da ne mara več; čutila je, da nekaj ni prav. Drugi, ki so stali ob kraju in gledali, so se smejali, le vrbljenjski gospodični sta enkrat na lahko med seboj zašepetali. Podgorski mladi svet je hotel poleg zdravnika Štupe tudi gospoda Tomaža v kolobar in stalo ga je mnogo truda in odločnosti, da se je ubranil. Končno je bilo ukazano, da se morajo ohladiti in potem se odpeljejo. Vse oporekanje ni pomagalo.

Major je prisedel za ta čas h gospe Hahnovi. Ona je imela že ves popoldan svoje oči vedno le ob Zorki, kolikor je mogla, in je z zadovoljstvom opazila, da je Pavel nje zvesti spremljevalec. Vse drugo je ni brigalo, le majorja bi bila rada malo od strani potipala,

kako bode on sodil o tem razmerju. Sedaj je bila morda prilika; zaeno je videla, da sta šla Pavel in Zorka v cvetličnjak.

Major ji je prišel nevede kar naproti.

»Veselite imate s svojo hčerko, gospa milostiva,« dejal je in gledal za mladim parom. »Tako vesela, živa in lepa!«

»Vi mi laskate, gospod major,« zavrnila je Ana pohlevno, ali zardela je od samega veselja, »vendar srečna sem, da jo imam! Kako pridna je tudi in dobra – dobra –!«

Umolknila je in čakala, kaj poreče major.

»Jaz ji želim dobrega moža!« dejal je oni.

»I, to je, to; da bi bil dober! Mož se dobi, ali dober, to je druga. Pa – saj je še mlada!«

Zdaj sta prišla Pavel in Zorka zopet iz cvetličnjaka in da ni bilo tako mračno, videla bi bila ona dva, kako rdi deklica v lice; na prsih je nosila menda ravno sedaj utrغان nagelj in tako molče sta stopala oba drug poleg drugega, da bi bil vsak bližnji opazovalec iz tega zgovornega molčanja lahko spoznal, kako polni sta obema duši in srci.

Starejša gospodična z Vrbljenja je pristopila k majorju.

»Kako prijazen, lep par je to!« dejala je s poskusom govoriti in nasmehnuti se šegavo, kolikor moči.

»Saj res!« pritrčila je Ana, major pa je s smehom omenil: »Škoda, ker je Pavel še tako mlad! Kaj mislite, gospa milostiva?«

»Hm, premlad? Bolje nego prestar!«

»Eh, jaz mislim, mož mora biti petnajst do dvajset let starejši od žene, potem je pravo razmerje! Nasprotno se premajhna razlika pozneje preveč – razširi! Ha-ha!«

»Vi sodite po sebi, gospod major! A ni vsakdo tako srečen!« meni vdova Ana.

»Eh, eh, ničesa se ne ve, ničesa!« pristavi z zlobnim naglasom vrbljenjska gospodična ter gleda ostentativno okoli, kakor bi koga iskala.

Major sam ni vedel, zakaj mu pogovor zdaj ni bil po volji, dasi ga je on sukal vedno na smešno stran.

»Ste li kaj izgubili?« vpraša naglo Vrbljenjsko.

»Oh, ne! Gospa majorka – kje je? – Čas bode, da se poslovimo! Z doktorjem, z vašim dunajskim doktorjem je šla tod okoli grada!« pravi gospodična.

Majorju to tudi ni bilo všeč, toda kazal je malomaren obraz.

Gostje so se jeli zbirati; ponoči se gospe niso hotele voziti.

Vidu se je vtem nekaj pripetilo, o čemer si ni bil nikdar pozneje v svesti, kako se je pač naključilo.

Danes ga je bila v tej veseli, mladostni družbi pustila vsa obična resnoba. Plesal in skakal je z drugimi, šalil se, govoril neumno, kakor si je pozneje sam dejal, in bil naposled res popolnoma razpoložen, učiniti kakšno pravo budalost. Guvernanta je koketirala z njim in on ji je kmalu povoljno odgovarjal. Toda ves popoldan ni imel prave prilike ujeti le en poljub, dasi je, izkušen mož, vedel, da mu je gotov, ako le hoče. Morda ga ravno zadnje spoznanje ni storilo podjetnejšega.

Zvečer je videl, da je odšla guvernanta v grad, in vedel je, da imajo vsi svoje plašče, klobuke, sončnike in druge stvari spravljene v sobi poleg biblioteke. Videl je, da je odšla sama in slutil, da gre po oblačila. Drugi so stali v raznih gručah na vrtu, on pa je mahoma sklenil, iti za njo. Pred gradom se mu pridruži majorka, ki je hotela še v kuhinjo.

»Naročit grem še nekoliko potic in sladkarij, da jih deklice vzemo s seboj!« dejala je in tako sta šla skupaj do grajskih vrat, kjer je Božan postal, dasi je videl, kako je uprla ona za trenutek pogled vanj.

Nameraval je sprva vrniti se na vrt, toda guvernanta mu je prišla zopet v misli, in ker je menil, da je majorka v pritlični kuhinji, šel je v prvo nadstropje proti biblioteki. Nekoliko korakov dalje je bila njegova soba in zato se ni moglo videti nikomur čudno, da je tu hodil.

Vrata v biblioteko so bila napol odprta, v sobi sami pa temno kakor na mostovžu zunaj; vendar je ugledal Vid blizu vrat žensko podobo in hitro vstopil.

»Oh, vendar sem vas našel!« šepnil je in objel žensko okoli pasu ter pritisnil gorak poljub na nje ustna. Čutil je, da se mu je ona hotela izviti – a le za trenutek – potem ga objela in vrnila mu poljub.

Vtem pa se začuje raz stopnic guvernantin glas:

»Klara, Ema, Roza, pridite vendar!«

Vid je strahoma odstopil.

»Ostanite!« dejala je ona, katero je ravno sedaj objemal, in on je spoznal gospo Lorico. Še enkrat se ga je oklenila in on – nje skoro ne vede, kaj počenja. Prijel se je ob predalnik, zavrtelo se mu je in sram ga je bilo. Majorka pa je bila že izginila in zaprla duri za seboj. Doktor je slišal velik šum in glasen govor iz sobe poleg biblioteke, odprl naposled vrata in šel tiho v svojo sobo. Vzel je vrhnjo suknjo in prišel zopet na vrt. Nihče ga ni videl, niti iskal; le guvernanta je sedaj, prišedša iz grada, sukala se na vse strani, da bi ga ugledala, in potem pritekla k njemu, moleča mu že zdaleč roko k slovesu. Vid je bil pa zdajci strašno okoren in lesen, niti vedel ni, bi ji li tudi podal roko ali ne.

Poslavljanje je trajalo dolgo; obetali so vsi, da se snidejo kmalu zopet na Griču ali v Vrbljenju – konji so nemirno topotali po ostrem pesku; a tudi temu je bilo konec in odpeljali so se.

Mesec je pokazal svoj prvi krajec izza vhodnih hribov in med lahkim šumenjem Krke, ki se je prijetno razglašalo po dolini od

gorenjega jeza nizzdol, odmevalo je klopotanje konj, ki so vlekli kočije po gladki cesti.

»Mi pa še ne gremo in – ne gremo!« vzkliknil je Štupa, ki je stoprav sedaj oživel.

»Dobro, dobro! To je prav!« dejal je major in vendar je zvenelo nekaj iz njegovih besed, kar je pričalo, da mu to ne bode nič kaj ljubo.

Pavel, Vid in gospod Tomaž tudi niso pritrdili.

»Pojdimo v vas k Vodetu!« silil je Pavel in vsem je bilo prav tako.

»Pa vednar – en kozarec še!« silil je major vljudno in šel k mizi na vrtu, kjer je majorka ukazovala služkinji. Natočil je kozarce, vsakdo je vzel svojega, trčili so in izpili do dna.

»No, še enega!« klical je major malo boljše volje.

Vtem sta se ujela Vid in majorka s pogledi, toda on je povesel oči. Še vedno ga je bilo sram.

Štupa je govoril kratko zdravico, kakor jim je bil priučen mnogim in mnogim, in izpraznili so znova kozarce.

Ko so korakali vsi štirje – major je ostal doma – po dolini, pričel je Pavel peti in tako so veselo romali do Vodeta.

Stari Lukič pa si je vžgal lulo in šel nekajkrat po vrtu gor in dol.

»Ti, Lenora,« dejal je nenadoma, »ali se ti ne vidi, da Pavel preveč gleda za ono – ono – Zorko?«

»Ne da bi vedela,« zavrnila je majorka; ali moža ni pogledala.

»To bi bilo nespametno!« končal je on. Pazil ni niti, kako zamišljena, vzburjena je žena. –

Pri Vodetu so našli štirje znanci tako zvano »kamro« prazno in to so zaseli. Dasi niso bili žejni, vendar so pili, kakor bi bila to edina njih naloga. Manica je sedela pri drugi mizi, čakaje, da je bil bokal prazen, in je prinesla polnega.

Pavel je prisedel k nji ter hotel nekaj tiho govoriti z njo.

»Zakaj niste dopoldne prišli? Lahko bi bili!« dejalo je dekle in se nekoliko odmaknilo.

»Ne, Manica, ne!« hitel je gospod Tomaž. »Jaz sem danes vse videl, Pavel ima drugo, nikar mu ne verjemite!«

»Molčite, gospod Tomaž! Kaj ste videli?« deje Pavel.

»Oj – vse, vse!«

»Saj vem, vse vem!« dejala je Manica sukaje konec namiznega prta med prsti.

»Semkaj pojdite – Manica! Prosim!« oglasil se je Vid.

Pristopila je k njemu in hotel je položiti ji roko okoli pasu.

»No, sedaj pa še ta! Tega se varujte, gospodična Manica, ta ima tudi že svojo!« smejal se je gospod Tomaž

Haha, torej ostajam le še jaz, le jaz!« grohotal se je ranocelnik.

»Vi ste pa za zadnjo uro!« vzkliknila je deklica s smehom, in vendar ji je bilo nekaj drugega skoro bliže. Hitela je iz sobe.

»Oh, ne,« zakričal je Štupa, »za tisto je pa gospod Tomaž!«

Smejali so se, veselili, govorili, modrovali, šalili se v svoji brezmejni lahkomišelnosti in lahkoživosti in najglasnejša sta bila Pavel in Vid. Obema je tičalo nekaj v prsih, v srcih, dejala bi bila sama, da v grlu, čemur je bilo treba dati duška; in drugega duška nista našla nego prisiljeno veselost, petje, šalo in kozarec vina na kozarec!

Odšli so pozno in tedaj sta postala Vid in Pavel še nekoliko med vrati. Tudi Manica je bila tu.

»Poljubi jo!« velel je Božan tovarišu, in ta je res izkušal vloviti deklico. A zaman!

»Na Grič pojdite po poljube!« je hitela Manica in Pavlu se je zdelo, da je jezna.

Zaprl je vrata za seboj in skočil za Vidom.

»Jutri bodeva pa spala!« dejal je, dohitevši ga, in potem do doma nista več govorila; vsak je premišljal zase današnje dogodke.

— — —

Na Griču pri Podgorskih pa se nocojšnji večer ni končal tako veselo, kakor je bil potekal dan. Markec ni mogel čakati, da bi mu molčanje rodilo kaj sadu v obliki sladkorja. Že med potom – vozil se je pri materi z vdovo Hahnovo in z najmlajšima sestricama – razodel je vso skrivnost, ki mu je težila nežno srčece. Strogost gospe Podgorske se je lotila vseh drugih in naposled je bila kriva vse nezgode – guvernanta, da ni dovolj pazila na deklice.

»Seveda! Popolnoma umevno!« pristavila je Podgorska z jeznim postranskim pogledom.

Ema, Roza in najmlajši sestrici so spale skupaj z guvernanto v eni sobi. Mlajšim je spanec kmalu zatisnil oči; Ema pa je še enkrat skočila iz postelje in hitela h guvernanti. Da sta bili obe karani, to ju je še bolj zvezalo. »In vendar ga ljubim,« ihtela je Ema.

Guvernanti pa je bil tudi jok najbližji, ko se je domislila ukaza, in pa da je bil doktor Božan naposled tako razmišljen in nebrižen.

VI

Ono noč je Vid, domov prišedši, takoj legel v posteljo, ali zaspati ni mogel. Sedaj še mu je vse temno in nejasno plesalo po glavi in menda najbolj zaradi obilo použitega vina. Sklepal je o marsičem, a skleniti ni mogel ničesar gotovega; naposled je vendar trdno zaspal.

Ko se je prebudil, žarilo se je in hladen piš je prihajal skozi odprto okno. Kakor malokdaj, tako je bil danes skokoma iz postelje. »Kaj se je zgodilo včeraj?« Ta misel je bila prva, ki se ga je lotila, in planil je kvišku. Opravljal se je, kakor bi se mu bog zna kam mudilo, in stoprav ko je imel že klobuk na glavi, stopil je k oknu in zrl v dolino, kakor vprašuje: »Kam – kam sedaj?«

Nad Krko je ležala lahka meglica; po orehah v bregu so se hripavo prepirale pisane šoje.

»Kam?« vprašal je nehote polglasno.

Doktor Božan je bil mož, kakor jih, čeravno ne pogostoma, vendar toli nahajamo med sabo, in ki so v skupini svoji poteza v znaku našega časa ter našega ožjega narodnega razvitka. Pošten, odkrit, resen – ne samo zato, ker je to bilo ukoreninjeno v njegovem značaju, ampak tudi zato, ker se mu je pošten, odkrit, resen biti – časih potrebno zdelo, torej po premišljevanju in z

namenom. Tu je stal v morali svoji na dveh stališčih: stori dobro, ker je dobro – dobro; in: stori dobro, ker to je Bogu všeč! Kako pa je mislil o Bogu – to smo že čuli. Očitno je tudi, da mu je oni fatalistični materializem, ki se mu je zdel v življenju najprikladnejši kažipot, bolj vzgojil in razširil najgrše svojstvo, ki se nas že tako drži ter se bode na veke držalo našega žitja kakor koža života: – egoizem, sebičnost. V nji je sicer videl on le prirodno posledico in tudi pogoj uspešnemu »boju za obstanek«, a to tudi tedaj, kadar ji je trebalo dati grše, primernejše ime. V dejanjih svojih sploh ni bil premišljen, ali kadar je bil, ravnal je po teh načelih. In reči moremo, da je bila ta izobrazba le sad one proste, samosvoje poti, po kateri je od nekdaj hodil. Doma, porojen v kmetski hiši, dasi imoviti, stal in hodil je vendar od mladih nog sam brez duševnega voditelja; sam si je izbiral, kar mu je ugajalo v učenju, in sam si je bil potegnil črto, po kateri mu je bilo iti. Da je bil vztrajen, umeje se samo ob sebi pri takih ljudeh; nosil je tudi, in to je takisto povse umevno ob taki vzgoji, samo en – in če smemo tako reči – abstrakten – ideal v prsih, ljubezen do svojega rodu; toda iz tega mu je prav tista že označena sebičnost rodila in gojila dober kos delomornega pesimizma.

S Pavlom sta bila prijatelja, iskrena prijatelja, dasi je Vid mladega tovariša v vsem nadziral. Kaj ju je družilo, o tem si Vid ni bil v svesti in težko bi bil to komu mogel razložiti. Zdelo se mu je samemu, da sta le zato drug za drugega, ker umeje Vid otročarije Pavlove, vtem ko Pavel prenaša zbadljivost in sarkazem Vidov in mu je v vsem skoro podložen.

In v kakšnem razmerju je stal sedaj nenadoma mlademu sovsemu prijatelju nasproti? Poštenost mu je velevala, da je lopov, odkritost – da je hinavec, resnoba – da je glumač, in vse skupaj mu je dejalo, da je to, kar je storil – podlo, brez kraja in meje – podlo.

Pretesno mu je bilo v sobi. Hitel je venkaj, hitro kakor tat se splazil po stopnicah in venkaj – le venkaj v hladno jutro, v gozd, kjer ga ne bode videl nihče! Tam pod gostolistnatimi bukvami je jel postajati in na novo premišljati.

»Pijan si bil!« dejal si je dva – trikrat. »Pa kaj si more ona misliti? Da sem nje iskal, njo hotel poljubiti, ravno njo in ne one druge? In zakaj mi je ona vrnila poljub?« In tu je v duhu predenj stopila vitka podoba lepe majorke in zdelo se mu je kako vabeče, omamljujoče se upira vanj nje veliko modro oko.

»Ne, ne, takov izdajalec ne morem, ne morem biti! Odpotovati, to je edini pomoček! Še danes odpotujem!«

Potem je znova jel ugibati, ali je bilo njegovo ravnanje res podlo, kaka je krivda njegova; in ta boj, to sklepanje in to sanjarjenje o lepoti gospe Lorice – vse se je čestokrat ponavljalo. A čim dalj je trajal ta boj, tem bolj je lezlo nekaj na površje, sprva prikrito in večkrat odbito, ali potem le bolj in bolj, in naposled je zmagovalo: to je bil Vidov egoizem.

Poldne je zazvonilo, ko se je vzdramil vrhu gore nad Dvorom pod senčnato bukvijo ležeč.

»Odpotovati ne morem, ne smem!« dejal je sedaj. »Kaj bi ugibali, kaj bi si mislili? In – končno? – Pameten bodi, Vid, in – pazi! Do sedaj še nisi bil nepošten! In to je vse naposled – usoda!«

Tako si je utešil vest, skočil kvišku in kakor zadnjič v onem jarku po rdeči prsti, tako je udaril sedaj s paličico po nizki bukovi veji, govoreč skoro glasno: »Oh, ne bodimo neumni!«

Domov prišedši, je srečal prvo na stopnicah – gospo Lorico. Zardel je kakor šestnajstleten mladenič, toda ona ga je smehljaje pogledala in na njegov nemi pozdrav glasno klicala:

»Lepe reči to, gospod doktor! Vi si menda tudi glavo zdravite kakor Pavel! Toda vi v zraku, on v postelji!«

Vtem je pa že prihajal Pavel in Vid mu je hitel naproti; bilo je, kakor bi se bal majorke.

»Zakaj me nisi klical?« vprašal je Pavel na videz malo čemerno. »To je silno nespametno – tako dolgo ležati!«

»Da si le zdrav!« menil je Vid in šel v svojo sobo opraviti se za obed. –

Popoldne sta se prijatelja izprehajala po ozki soteski nizzdol ob Krki. Imela sta vsak svojo puško s seboj in spremljal ju je stari majorjev prepeličar Črt. Loviti nista imela pravega namena, nego hodila sta le kar ob bregu na senčni strani ter tu in tam zalezovala šoje in zlatovranke, ki so sedele po vrbah in hrastih. Krasen vodomec, ki je tanko kričeč vzletel iz rakitovja in premeril reko skoro dotikajoč se gladkega, mirnega površja, zvalil ju je, da sta ob hipno ustrelila nanj; pes je ves ognjevit planil za njim v vodo, a ptič je zdrav sedel na ono stran.

»Ga li vidiš – na oni beki?« hitel je Pavel.

»Ne!« zavrnil je Božan.

»Tam pod skalo – na desnem robu!«

»Da, sedaj ga vidim.«

»Čakaj, jaz ustrelim še en pot!«

»Predaleč je preko reke!«

»Ni predaleč!«

Vtem je že zagrmel pok iz Pavlove dvocevke.

»Nisi ga pogodil; saj sem trdil, da je predaleč. Črt, tukaj, tukaj, nazaj!«

Pes je že zopet plaval po Krki in se le nerad vrnil na breg.

Pavel je vrgel puško v travo pod košat jesen ter sam legel tik nje. I Vid je storil tako. Ležala sta drug poleg drugega in zrla gor v višnjevo nebo, kjer je sever na lahko premikal bele ovčice.

»Vid! Danes nisem spal!« dejal je zdajci Pavel in se napol vzklonil kvišku. »Pisal sem – nji; včeraj sva se dogovorila.«

Zardel je malo pri teh besedah.

»Včeraj? Kdaj?« vprašal je Vid, toda ganil se ni.

»Zvečer – v cvetličnjaku! Ti si bil ... ne vem, kje si bil tedaj!«

»Ha-ha!«

»Čemu se smeješ? Kje si bil?«

»Tebi se smejem! Kje sem bil? Na vrtu – a ti nisi drugega videl nego cvetličnjak od znotraj – in še tega ne, nego samo rdeča ustna svoje Zorke.«

»Ne šali se, Vid!«

»I – saj se ne!«

Vtem se je tudi on vzklonil napol kvišku in se ozrl v mladega prijatelja.

»Si li močno zaljubljen – Pavel?«

Oni se je vrgel zopet na hrbet in razprostrl roke.

»Toda čemu vprašujem? Samo eno – kaj poreko oče? Kaj meniš?«

Pavel je molčal.

»In, in ...«

Vid je mislil še nekaj vprašati, ali beseda mu ni hotela raz jezik.

»Oh – mati – meniš?« vzkliknil je Pavel. »Nič, nič, prav jima bode, prav jima mora biti; toda jaz sem še tako mlad! Kaj hočem sedaj? Tajno mora ostati.«

»Oj, to je najjavljiveje! Sedaj se vendar še ne moreš vesti kakor ženin, in preden pride do tega, pozabiš lahko še desetkrat Zorko in ...«

Pavel skoči jezen kvišku.

»Vid!« vzkliknil je očitajoč.

»Ne huduj se; lezi nazaj v travo!« dejal je oni z mirnim glasom in okrog usten mu je igral zloben zasmeh, katerega se je Pavel najbolj bal. A ubogal je ter zopet sedel.

»Tvoja ljubezen je kakor lipov cvet: dehteča, omamljujoča, ali pravega sadu ni pričakovati. Ti si premlad in ona je prestara! A lepa je pa vendar – lepa ...«

Pavel je molče poslušal; pravega ugovora ni znal.

»Si li kdaj – ljubil, Vid?« vprašal je hipno.

»Oh, bogzna kolikokrat!«

Pavel se je neverno nasmehnil.

»Tako ne kakor ti sedaj! To je preneumno – oprosti – meni se tako vidi! A kaj pa je ljubezen – spolna ljubezen?

Nekaj takovega kakor lakota! In lačen si, dokler nisi kruha sit! Pojdi, pojdi s tistim govoričenjem o nedosežnih vzorih, s tistim svetoboljem – veruj mi, to je sama gola histerija. Takšne pojave gledam in sodim jaz samo s patološkega stališča.«

»In pesniki? Pesniki ljubezni?«

»Poet že sam ob sebi ni navaden, normalen človek.«

»In ti si časih sam – popeval?«

»Haha, meniš li, da sem jaz – navaden človek?« smejal se je doktor.

A zdajci je bil na nogah ter je zgrabil puško. Stari Črt je bil porabil počitek svojih gospodov in jel na svoj račun tekati in vohati po visokem, z grmičevjem obrastlem bregu in spravil je res šotor jerebic kvišku, ki so v tem trenutku z glasnim vriščem vzletele preko prijateljev.

»Da bi te –! Tu leživa in prazno slamo mlativa, jerebice naju pa poslušajo!« jezil se je Božan in gledal za pticami, ki so sele na drugi breg. »Sedaj še za njimi ne moreva!«

Pavel je nasvetoval, da bi se kopala. Prostor je bil za to pripraven in voda globoka. Kopala sta se že večkrat tu in vedela, da v tem kraju ni vrtincev. Oba sta dobro plavala.

Mladi Lukič je pel in žvižgal veselo predse in potem razpravljen zatekel se po bregu ter planil z glavo naprej v vodo. Vid je šel mirnejši v vodo.

Zabavala sta se dalj časa v hladni vodi, a Vid je imel prvi dovolj. Pavel pa je sredi reke zasledil skalo, ki je bila pa tako globoko pod površjem, da mu je stoječemu na nji segala voda do vratu.

»Hojohoj,« klical je na breg, »na skali stojim.« In zaukal je na ves glas.

Božan se je obrnil k njemu in se smejal mladostni veselosti tovariševi.

A kaj je bilo to?

Pavel je dvignil obe roki, zakričal na ves glas in izginil pod vodo.

»Se li šali?« mislil je Božan in vendar skrbno gledal nekoliko trenutkov na mesto, kjer se je bil Pavel potopil.

Sedaj se je zopet pokazal na površju, a mahal je kakor nevešč plavač, z obema rokama okoli sebe in kričal: »Pomagaj, Vid, pomagaj!««

Potapljal se je.

Božan je skočil brez pomisleka v vodo in bil s tremi silnimi sunki na mestu, kjer je ravno znova izginil Pavel. A Vid ga je še ujel pravočasno in potem z mnogim trudom napol nezavestnega spravil na suho. V lovski torbi je imel nekoliko žganja in to je kmalu okrepčalo Pavla. Klopotal je z zobmi od razburjenosti in od silnega mraza.

»Vid, to je bila – smrt! To je bila – smrt!« jecal je na glas.

»Umiri se! Sedaj si na suhem!«

Dal mu je še požirek žganja.

»Pa kaj ti je bilo tako nenadoma?« vprašal je Vid.

»Skala se je odkrušila pod menoj – prišlo je tako nepričakovano – zdelo se mi je, da me je nekdo potegnil v dno – in plavati nisem znal – kar pamet sem bil izgubil!«

»Da, da, strah te je omamilo! Opravi se, opravi, hladno je že!«

»Doma ne smeva povedati tega! Preveč bi se prestrašili!« omenil je Vid, ko je bil gotov. Pavel ni zinil besedice.

»Molčati treba! Saj ti je že dobro – ali ne?« nadaljeval je oni.

»Dobro, dobro!« pritrnil je sedaj Pavel, dasi je bil še bled v lice kakor svež vosek.

»Vid!« vzkliknil je zdajci, da se je ta zopet skoro s strahom obrnil vanj. A tu se ga je bil mladenič že oklenil in ga stisnil k sebi. »Hvala ti, Vid, ti si mi rešil življenje! In tako blag si – za roditelje se bojiš – tako nesebičen – niti zahvale nečeš!«

»Ne bodi nespameten!« zavrnil je doktor ostro in se nestrpnost oprustil objema. »Pojdiva, da se malo ogreješ!«

Dasitudi je Božan kazal tako odurno zunanost, bil je vendar v srcu srečen, vesel, zadovoljen. Zdelo se mu je, kakor bi bil ravno plačal Pavlu velik nadležni dolg.

Majorju se je videl Pavel zvečer nenavadno zamišljen in malobeseden in on je deval to vse na rovaš Zorke. Danes je bil skoro prepričan, da je sin res zaljubljen, in to ga je storilo jako slabovoljnega. Tudi Vid je bil drug kakor navadno in se je skrbno ogibal majorkinih pogledov. Ko je legel spat, bil je pa sam s seboj zadovoljen.

VII

Na Griču je hodilo vse svojo vsakdanjo pot. Dasi sta prijatelja z Dvora prihajala mnogokrat, bila sta vsem že tako domača, navadna, da se je vsem le čudno, nenavadno zdelo, ako sta izostala. Ravno tako se je videlo vsem umevno, da Pavel občuje največ z Zorko, kakor bi to ne moglo biti drugače.

Sama sta bila ljubimca redkokrat. Nekoč ob deževju, kadar so se zabavali vsi v gorenjih grajskih sobah, igrala je Zorka na klavirju v veliki zadnji sobani pod stranskim stolpom. Pavel je stal poleg; druge deklice pa so bile stekle nekoliko sob naprej za Vidom, ki je učil novo igro z zastavkami. Tudi obe gospe, Podgorska in Hahnova, bili sta ondi.

Pavel se je nagnil k deklici, poljubil jo na ustni in vprašal: »Mi bodeš li pisala jutri?«

»Saj ti pišem sleherni dan!« dejala je smeje se.

»Vem, vem; pa jutri moraš zopet!«

Prijel jo je za roke in potegnil kvišku, k sebi.

»Me li ljubiš tako kakor jaz tebe?«

»Oh, ti, ljubček, ljubček ti moj!«

Izpustil jo je, sela je zopet na stol in jela ubirati po klavirju, toda oči je imela uprte vanj, v njegove, in on je položil roko svojo okrog njenega tilnika.

Emu, katera je od onega dne, ko se je bil njen prvi ljubezenski poskus tako žalostno končal, vedno z neko skrivno zavistjo gledala Zorko in Pavla, bila je prva zopet v sobani.

»Vidva ne znata drugega, nego pri klavirju sedeti,« dejala je imenitno in s posebnim naglasom ter sela poleg Zorke. »Čakaj, igrayva skupaj! Tam je tudi dolgočasno!« pristavila je in potem sta si obe zbrali skladbo, da sta igrali štiriročno.

Zorka je namežikala veselo Pavlu, a on ni bil tako dobre volje.

Gospa Ana se je vtem tudi vrnila k tej majhni družbi in Pavel je hitel k nji. Kakor je ta mladi, pa malo lahkomiselni in lahkoživi mož ljubil Zorko z vsem mladeniškim ognjem, tako je spoštoval in čislal njeno mater. Niti v mislih niti v sanjah bi se mu ne bilo zazdelo, da ona podpira njegove namere le iz sebičnih, po materini ljubezni narekovanih ozirov, ali bolje za to, da preskrbi svoji hčerki boljšo prihodnost, da jo spravi v varno zavetje. Videl je v nji le mater, ki ljubi tistega, katerega ljubi njena hči.

»Jaz bi vas morala okregati, gospod Pavel,« dejala je polkovnica jako prijazno in posebno naglašala familiarni nagovor »gospod Pavel«, »zakaj niste bili tam pri nas? Doktor nas je nekaj prav lepega naučil.«

»Ne zamerite, gospa milostiva, a jaz sem bil rajši – tu,« dejal je mladi Lukič naivno.

»Oh, čakajte malo, gospod pl. Lukič,« velela je gospa Ana in sedaj naglašala skoro slovesno »gospod pl. Lukič«, potem bolj šepetala: »jaz bi želela, da govorite s svojimi roditelji, z gospodom očetom. Vi gotovo umejete, da tu tajnosti niso umestne, in kaj poreko o meni?«

»Vem, vem, umejem, gospa milostiva!« hitel je Pavel, malo rdeč v lice in očito v zadregi. »Pa – prilike ni prave, toda govoril

bodem kmalu – jutri – ali – pojutrišnjem,« pristavil je na koncu po kratkem premišljevanju.

»Ljubo mi bode! Čim prej, tem boljje!«

Polkovnica se je lotila drugega predmeta in to v vidno zadovoljnost Pavlovo.

Vid se je vtem zabaval z drugimi in zlasti gospa Podgorska ga je bila vesela, da je pozabila ono malo nejevoljo, ki jo je imela zadnjič nanj zaradi guvernante. Kakor navadno jeli so se zbirati v veliki dvorani okrog dolge mize. Kmalu je Klara, ki je imela sedaj »svoj teden«, postavila nanjo kavo, penjeno smetano, nekoliko sladkarij, medu in sadja in za gospode steklenico vina; naključilo pa se je, da sta vtem Vid in guvernanta zaostala v stranski sobi.

»Sedaj ali pa nikoli!« mislil si je Vid, ki je hotel danes rešiti, kar je bil zamudil pred štirinajstimi dnevi. Objel in poljubil je guvernanto, dasi se je na videz branila ter šepetala: »To je grdo, to je neodpustno – gospod doktor!«

A on jo je držal za roke in vprašal potihoma: »Me li ne ljubite?«

V odgovor mu je dala sedaj sama gorak poljub, akoprav ji on o svoji ljubezni niti besedice črhnil ni.

»Kdaj bi mogel govoriti z vami – s tabo?« silil je Vid.

»Ne vem, nikjer, nikdar nisem sama!«

»Pridem – kamor in kadar hočeš! Na konec sveta!« sklenil je ognjevito.

»Bodem mislila – morda bode možno,« šepnila je guvernanta. »Kako lep večer bode nocoj!« dejala je glasno, obrnjena v okno, kajti v sosednji sobi je bil čuti lahek korak in mala Roza je pritekla klicat ju k drugim.

»Kako vam je vroče!« vzkliknila je hudobna Ema ter prijela guvernanto za roko.

»Oh, doktor zna tako veselo pripovedovati, zabavati,« zavrnila je guvernanta odločno.

»Seveda! O vremenu sta govorila, o lepem večeru,« – oporekala je Roza. »Saj sem čula vse!«

Glasi smeh, ki je nastal v vsej družbi, bil je obema prizadetima prav po volji. –

Večer je bil res krasen, ko sta prijatelja jahala domov. Mesec je ravno pogledal izza vzhodne gore in s polnim svitom obseval gladko, belo cesto. Lahka sapica je vršala kakor vedno po grmovju ob reki, od one strani pa, kjer se je Krka ognila v širok ovinek in je na plitvih mestih rasla visoka trstika, vedno gibajoča svoje rjavkaste lati, zazvenel je časih tanki krik tukalic, igrajočih se po trstju.

Vid je veselo žvižgal predse, Pavel pa nekaj premišljeval. Pustila sta konja v koraku.

»Kaj mi je storiti, Vid?« pričel je mladi Lukič in nehote pritegnil levico, da je konj obstal.

Doktor ga osuplo pogleda.

»Polkovnica želi – hoče, da razodenem očetu –«

»Aha! No, jako pametna žena, praktična, politična, previdna ...«

»Ne govori tako, Vid! Meni se vidi jako ljubezniva, in če pomisliš, da jaz resno mislim o zaroki in najini ljubezni, potem mi ne preostaja nič drugega, nego govoriti z očetom.«

»Pa govori!«

Vtem sta jahala že dalje.

»Stoj!« velel je mladi Lukič. »Govori ti – Vid!«

»Jaz?«

Doktorju se je ta misel zazdela tako gorostasna, da je tudi nehote skrčil roki in nogi in je njegova sirasta kobila storila lahek skok z vsemi štirimi ter obstala potem poleg Pavlovega lisca.

»Zakaj bi mi ne storil te usluge?« silil je oni.

»Ker se mi zdi preneumno!«

»Vid, ti me žališ!«

»Jaz pravim, da je nespametno, ako se že zdaj vežeš. Dragi moj! Enaindvajset let imaš jedva – pomisli – enaindvajset – in kaj nameravaš? Pet, šest let zaljubljen biti, čakati, grliti in potem ženiti se? Ti še nisi mož – kaj veš o življenju? Mlad dečko si – ne zameri! – pošten dečko, rad te imam – a ženiti se, vezati se sedaj za vse življenje? Budalost!«

Izpodbodel je kobilo in oba sta zdirjala po gladki cesti.

»In kaj bodo rekli oče, ako jim prinesem jaz to novico?« nadaljeval je Božan. »Če pač hočeš, govori sam; ti opraviš več. A zdi se mi, da že slutiš, kako slab bode sprejem!«

»Bojim se res, da ne bode prav!« zavrnil je Pavel malodušno.

»Pusti torej! Slušaj moj nasvet! Molči in ne vprašuj doma. Zvedelo se bode tako ali tako! In če hoče ljubezniva tvoja bodoča tašča na vsak način razjasniti svoj položaj, naj stori to sama. In, veš li še, kaj sem ti pravil o ljubezni? Oh, glej, že sva pri Vodetu. Manico morava pogledati!«

Jahala sta že čez most in onkraj pred krčmo poskakala raz kone. –

Kadar sta pozno dospela domov, bilo ni nič videti ni majorja ni gospe. Oba sta že spala. Pavel pa je jel v svoji sobi na novo pre-mišljevati, kaj mu je storiti. Vidovega vpliva se ni mogel popolno-ma otresti, na drugi strani pa je ta mladi mož gorel v takem ognju prve ljubezni, da ni umel niti mogel umeti Božanovih razlogov. Nocoj se je tudi z Manico mnogo zabaval in ji dejal, da mu je deklica všeč; mislil je takisto, da ji enako ugaja on. In tu mu je bilo Božanovo modrovanje po volji. Ljubezen – za kratek čas! A če se

je domislil Zorke, vzplamtelo je nekaj blažjega, pravcati Mefisto, katerega se ne more odkrižati.

Preden je zaspal, sklenil je, da vsekako drugega dne razjasni očetu svoje razmerje.

Ali prišlo je drugače, da mu ni trebalo tega.

VIII

Za lepim večerom je prišlo krasno jutro; le ostanki goste megle, ki so se dvigali še sem ter tja iz ovinkov globoke soteske, spominjali so deževja prejšnjih dni.

Major je zgodaj vstal, ogledal si kosce, ki so zarana začeli kositi otavo po bregu nad Krko, in se je po zajtrku pušič izprehajal po širokem prostoru pred gradom. Spomnil se je, da pride danes »pot« Jurca.

Ta Jurca, ali bolje »pot«, kakor so ga nazivali vsi po stari navadi, bil je mož posebnega posla. Promet po cestah, v katerih obližju se vrši naša povest, ni bil takov, da bi si človek mogel omisliti vse z javnimi prometnimi pomočki; pošta je bila daleč in drugi vozniki tudi niso vozili vsak dan v mesto. Kar se torej ni moglo dobiti tem rednim potom, vse to je priskrbel in prinesel Jurca, ki je zahajal vsak teden po enkrat, in če je bila sila, tudi po dvakrat v mesto. Posel njegov je bil skromen, kakor le moči. Prvi dan je povprašal pri boljših gospodarjih, po gradovih in farovžih, je li treba česa prinesiti; drugi sosedje, katerih ni štel med boljše naročnike, prihajali so sami k njemu z naročili. Drugega dne je zarana odrinil v mesto, vrnil se pozno v noči domov in tretji dan je zopet raznašal in oddajal naročnikom, kar jim je bil prinesel. Pošten je bil in

natančen in navidezno zadovoljen z vsakim darilom in plačilom, katero je prejel za svoje delo. Na videz – samo! Za hrbtom pa je rad zinil kako pikro in ostro besedo, ako se mu je zdelo, da je dobil premalo. In še eno slabo svojstvo je imel: molčati ni mogel, ako je zvedel o kaki skrivnosti, in posebno tedaj je bila izkušnja najhujša in nepremagljiva, kadar je v svojem uradnem poslu dobil kako skrivno naročilo. Seve – to so bile časih zaljubljene reči, in če se jih je na kakov način iznebil, storil je to – kakor je sam dejal – »naj bode v imenu božjem!« S tem si je do dobrega potolažil vest.

Danes je bil dan, ko je moral priti »pot« po naročila, in major je imel več takih, tako tudi majorka za svoje gospodinjstvo. Kakor skoro vselej, takisto se je tudi danes Jurca prigugal oprtiv s košem in kratko pipico med zobmi točno ob osmih na prostor pred gradom, pozdravil pohlevno gospoda ter povprašal, bode li zanj kaj naročil.

»Otava se bo pa lepo sušila – in se bo!« pristavil je z zadovoljnim smehom in iztrkaval pepel iz pipe »pušpanke«.

»Če ne bo zopet kaj deževja!« menil je major malomarno in narekoval potem Jurci, kaj naj prinese zanj iz mesta. Pot je izvlekel zamazan kos papirja in kratek debel svinčnik, obliznil ga dvakrat ter potem vestno z velikimi, nerodnimi črkami napisal čudne, samo njemu umne besede, poleg katerih je postavil potrebne številke, ki naj bi tudi samo njemu umno značile mero in ceno naročenih stvari. Denar, ki mu ga je zanje porinil major, spravil je v veliko listnico.

»Sedaj pa pojdi še h gospe!« velel je pl. Lukič.

Jurca se je obotavljal. Vtaknil je natlačeno, a neužgano pušpanko v levi žep, obesil koš na desno ramo in nekolikokrat poskusil zakašljati.

Major je dobro poznal ta znamenja, obrnil se stran in zažvižgal Črtu.

»Gospod,« pričel je Jurca in sladek smehljaj mu je legel okrog obrutih usten, »gospod, tam doli za lazom leži nekaj drobnih vejic – no, v košu bi jih nesel domov – od tistega hrasta so, ki ste ga oni dan posekali za gred v hlevu; bi li smel vzeti tiste vejice?«

»To niso vejice, tudi ne veje; to so debla, kaj boš z njimi? Nesti jih ne moreš, peljati bi jih moral!« menil je gospod pl. Lukič ter se nasmehnil dobrovoljno.

»I, jih bom pa odpeljal, ako ukažete!«

»Ne, potrebovali jih bomo sami; tam doli bomo jez popravljali in tam bodo – kakor nalašč!«

»Ej, saj jih nečem zastonj! Plačam, ali pa – pridem kosit – drugo leto – na seno, tisto ni tako lahko kakor otava. Ali pa pojdem nekolikokrat zastonj v mesto!«

»Ni treba!« zavrnil je major in odhajal. Vedel je, da Jurca ne bi prišel niti kosit niti ne hodit zastonj v mesto.

»I, no, jaz sem le mislil, da ne boste potrebovali tistih vejic; ako pa so doma potrebne, potem seveda. – I, kaj pa tisto rakitovje za Krko – gospod?«

»Zdaj ne zmrzuješ! Čakaj, na zimo bodeva govorila!«

Jurca je potegnil še levo naramnico nase in se obrnil proti grajskim vratom.

»Mladi gospod so gori – seve –« dejal je napol vprašujé, napol prepričan, da je tako.

»Da, gori!« odgovoril je major, a zdajci ustavil korak. »Kaj pa bode?«

»Ej, nič! Naročili bodo morda kaj!«

Gračak je poznal vse Jurčeve slabosti in navade in zato tudi sedaj takoj vedel, da teži neka skrivnost gotovo občutno srce. Stopil je nazaj k njemu ter velel:

»Kaj imaš? Povej, govori!«

»Hm, hm,« mrmral je Jurca in stopal zaporedoma sedaj na desno, sedaj na levo nogo, »no, pa za božjo voljo, ne povedati! Dostikrat ste mi dobro storili, gospod, pa vem tudi, da boste molčali. I – pa saj tudi ni nič takega!«

»Povej, pa ne blebetaj toliko!« silil je graščak nejevoljno.

»I, pisma imam tu, dvoje pisem!«

»Pokaži!«

Jurca je z levim očesom premeril vsa tostranska grajska okna, potem pa šel počasi v senco pod lipo. Tam je izvlekel iz listnice dvoje pisem in obe, vedno »hm, hm« mrmraje in sramežljivo smehljaje se, pomolil majorju. Ta je pogledal naslova in z glasnim smehom vrgel pismi Jurci v roko.

»Ha-ha, za oba gospoda! Od kod pa je to?«

»Z Griča!« šepnil je Jurca in se tudi smejal.

»Nesi ju, kamor ju imaš nesti!« dejal je major malo osorno in odšel proti dolini.

Jurca pa je stopil v grad.

»Preklicana dečka!« godrnjal je major sam v sebi. »Pa še ta doktor! Vedel bi pa vendar rad, s kom si dopisujeta. No, čakaj!«

Krenil je proti cesti in se šetal potem ob Krki; vedel je, da se Jurca todkaj vrne.

A sonce je bilo že visoko na nebu in graščak je stal s slamnikom v roki pod košato jelšo in si pahljal vroče čelo, ko se je vrnil Jurca. Kosci so bili redovje že preobrnili.

»Kaj sem pravil, da se bo dobro sušilo – in se bo!« govoril je pot zadovoljno.

»Ali si opravil v gradu?« vprašal je major.

»Opravil, gospod!«

»In tisti – tisti dve pismi?«

»Oddal!«

»Ha, ha, neumnosti, otročarije!«

»I – no, mladi ljudje! Takega je dosti na svetu!«

Jurca si je vžigal pušpanko, težko vlekel iz nje in vtem nadaljeval:

»To pa rečem – dosti sem že znosil takega – blaga; no – slabo ni! – To pa rečem: če Vodetu prinesem stot soli, dal mi bode osem grošev, pa morebiti kozarec vina, Martinec tam doli pa mi da za stot usnja dvajset krajcarjev – no, vse je dobro, kar se dobi – to pa rečem, takšno blago, takšno pismo, to je najbolje; tista Vodetova Rezika, ki je na Gorenjskem omožena in se ji dobro godi, dala mi je časih za takšno pisemce, ki ga ne čutim, ako ga nesem – po celih šest grošev?«

»Kdo ji je pa pisaril?«

»Ej, sam ne vem! Pri žolnirjih je bil, ki so tu svet merili. Pa zdaj se ji dobro godi, omožena je dobro, otroke ima, bogatega moža –«

»Kaj pa Manica?« vprašal je nehote major malo radovedno.

»Ta pa ne, ta pa ne! To pa rečem – zanjo pa še nisem nesel pisma!«

»Saj bi bila tudi nespametna, ako bi ti katero zaupala – Jurij!« rekel je gospod Lukič ter osorno velel: »Pokaži, kje imaš pismi, ki ju neseš na Grič!«

Jurc je hotel sprva tajiti, a videl je, da sedaj z majorjem ni mnogo opraviti.

»I, ker je že znano, naj pa pokažem,« mrmral je in pokazal graščaku pismi.

Ta je pogledal naslova in potem zopet s posiljenim smehom vrnil lista Jurci.

»Neumnosti, otročarije,« ponavljal je čestokrat.

Šel je počasi proti domu in mahal s svojim slamnikom. Zdajci se obrne.

»Ti, Jurca, čuješ?«

»Kaj – gospod?«

»Tiste veje, tista hrastova debla – tam doli za lazom – saj veš – tisto le poberi!«

»Hvala, hvala vam! Bom pa kaj storil za to!«

»Vraga boš storil!«

Tako sta se razšla. Jurca vesel in zadovoljen, major pa sedaj čemereren – in jezen.

»Doktor naj pač ima guvernanto – toda Pavel, Pavel s Hahnovo – to bi utegnilo biti še resno – in to bi bilo neumno – kletu neumno!«

Tako se je jezil korakajoč v klanec proti gradu.

IX

»Pavel, pojdi z mano! Govoril bi rad nekaj besedi s teboj!« dejal je stari Lukič svojemu sinu, ko so po opoldanskem obedu vstajali od mize.

Pavel in doktor Božan sta se začudena ozrla v majorja, a prvi je le dejal: »Tako, takoj!« in odložil vžgano smotko. Božan pak je šel v svojo sobo. Major je bil tudi že zunaj in Pavel se je obrnil k materi ter vprašal:

»Kaj pa je, kaj se je zgodilo?«

»Ne vem, ne znam!« zavrnila je ona tudi začudeno.

Pavel je nato hitel za očetom.

Ta je, prišedši v svojo sobo, postavil vžgano pipo na mizo, nalašč za to pripravljeno, vtaknil roke v žep in se naglo obrnil k vstopivšemu sinu.

»Pavel, take neumnosti so prav odveč, nepotrebne in nepoštenne! Kaj hočeš?«

Govoril je to naglo, kar bruhoma ter niti pogledal ni sina, nego oči upiral v tla.

»Kaj pa?« vprašal je Pavel malodušno; njegova prirojena slujtnja ga je učila pravo.

»To dopisovanje – z ono – z ono – z ono – Hahnovo! Čemu vse to? Kaj bo iz tega? Pusti dekleta v miru!«

»Oče, jaz jo ljubim!«

Pavel je dejal to mirno, vendar ne več tako malodušno, kakor je bil prej povprašal. Čutil je, da mu rase pogum.

»Ljubiš? Pavel – pomisli, kaj bo iz tega? Kaka razmera? Nobena razlika v vajinih letih – kaj hočeš kdaj z njo?«

Ta razlog je bil Pavel čul že iz Božanovih ust, zato ni prav nič vplival nanj.

»Nesmisel to! Že zdaj misliti resno na – ženitev morda? Vsaj jaz sodim, da si pošten in da pošteno misliš?« pravi Ivo, sedaj ravno nasprotno trdeč, kar je bil sprva rekel.

»Da, pošteno – oče!« pritrtil je Pavel.

»Pošteno, pošteno!« rojil je stari major in jel stopati po sobi gor in dol. »Ti še pošteno misliti ne moreš, ker si premlad, preneumen, preotročji –!«

»Oče!« vzkliknil je Pavel.

»To razmero bom končal! Ne, ti jo boš končal, sam moraš konec storiti – jaz zahtevam to!«

Sin je umolknil.

»Čakaj, da mirno govoriva!« povzel je zopet major. »Ti si mlad, priden, vesten, pred seboj imaš jasno, odprto pot v življenje in glej – Pavel, Pavel –«

Zdajci se je stari omečil in govoril potihoma, skoro šepetaje:

»Glej,« – dejal je počasi, »o tebi mislim in sanjam, da boš še do posebnega zrasel! Najin edinec si – nikdar ne varaj upanja mojega!«

»Oče, zakaj bi ga varal, ako ljubim Zorko?«

»Ker si boš s tem uničil prihodnost svojo! Študiraj, uči se, pripravljaj se, da boš kdaj kaj veljal med nami. Ne veš li, kaj je moja najljubša misel? Videti te kdaj med onimi, ki so prvi v domovini

naši. To dosežeš le, ako vse svoje sile posvetiš tej nalogi. Če se pa hočeš že zdaj vezati na žensko – kje bodo tvoje misli, kje tvoja volja? Čakaj, da bodeš mož!«

Pavlu je sililo nekaj v oči kakor – solze. Tiščalo ga je v vratu, da ni mogel ziniti besede. Bil je mehak, rahločuten, a sedaj se mu je zdelo, da mu treba tudi stanovitnosti, trmoglavosti.

V tem boju pa se mu je kazala Zorka tem milejša, tem ljubša, čim so se množile ovire, da jo dobode.

»Saj lahko čakam, oče! Kolikor zahtevate! To me ne bo motilo v študijah; to bo še boljše, kajti imel bom gotov smoter pred seboj!«

»Ne, ne, nikdar ne!« zagrmel je sedaj major v silni razburjenosti. »A jaz ne maram, da bi se ta – Hahnovka kdaj šopirila tu ob meni! Čuješ li? Tega nečem! Pameten bodi, Pavel! Ti boš dobil dve ženski v hišo, obe skupaj nimata ničesar, stara bi le hčer rada spravila v gorko zavetje; – kaj ljubezen, ljubezen – ti si zaljubljen – da, ali onidve sta samo interesirani, samogoltni.«

Stari Lukič je bruhal to iz sebe in tekal sem ter tja.

Pavel je trdovratno molčal. Pri zadnjih očetovih besedah se je burno zganil, toda zinil ni besedice. Ljubil in spoštoval je očeta nad vse in sam si ni bil nikdar v sveti, da bi moglo to nasprotje, ki se je sedaj borilo v njem, namreč ljubezen in spoštovanje do očeta in ljubezen do one deklice, biti tako bridko, tako bolešno v svojem boju.

A kaj je bilo to?

Major je bil zdajci sam ves mehak.

»Prosim te, Pavel, obljubi mi eno: da se ne zavežeš z nobeno besedico, nobeno –! Obljubi mi! Ali si morda že zavezan?«

»Ne, nikakor ne!« zavrnil je sin z jasnim licem.

»Torej – Pavel!«

Stari je položil roko na sinovo ramo in se sedaj prvič ozrl v njegovo oko; ali oče je povetil pogled svoj. Nekaj je zmagovalo v njegovem srcu in to je bilo jasno videti, da je zmagoval – oče.

Pavel je bil vrl, dober, odkrit – toda dokaj lahkoživ in lahkomi-seln. In prav ta lahkomiselnost je bila tu zaveznik očetov.

»Ne bom – brez tvojega dovoljenja!« dejal je potihoma neko-liko trenutkov potem.

»Hvala ti – Pavel!« odgovoril je major in se obrnil k oknu, da skrije solzo, ki mu je silila v oko. – –

Mladi Lukič je odšel, ne da bi več izgovoril besedo. K Božanu ni hotel, ampak v svojo sobo se je zaprl, vrgel se vznak na posteljo in dolgi dve uri zrl tako v pisan strop nad seboj; zazdelo se mu je časih, da mu neznosna bol sili v srce, da ni prav to, kar je očetu obljubil, toda potem si je dejal, da ta obljuba vendar ne pomenja ničesar, kajti – vezati se, tega ne sme, a ljubiti jo sme še vedno – to deklico, katere milina mu je polnila dušo. Ali – Ana! Kaj poreče gospa Ana? Ako ji razodene resnico, potem ne more, ne sme več tja; molčati pa, tajiti, lagati se – to je vse nemožno.

»Ali jo pa res ljubim tako, da bi dal zanjo vse življenje svoje, vse – dušo – vse – kar imam, kar premorem?«

Ta misel ga je hipno navdala.

Pa udušil jo je zaeno. O tem ni hotel premišljevati. Rekel si je potihoma, skrivno in potem skoro glasno: »Da! Ljubim jo tako!« vendar po volji mu nista bila misel niti odgovor. Nesrečna ljube-zen, vsa poezija, ki tiči v nji in o kateri je tolikokrat čital in sanjal, na drugi strani pa junaštvo, ki podira zapreke, vse je mahoma vstajalo pred njim, in ko je hotel vzklikniti: »Da, da, tudi jaz bom tako ravnal – moja mora biti!« – palo je vse na kup, ves pogum, vsa energija, in ta mladi, krepki, lahkoživi in lahkomi-selni Pavel je iztegnil roki in vzkliknil: »Ne morem, ne smem!« – Tako je ugibal,

dolgo, dolgo; a čim dalj je to trajalo, tem bolj temni, tem manj odločni so bili ti pojavi, in ko je Vid pozno popoldne potrkal na njegova vrata, skočil je brzo in skoro zadovoljen raz posteljo in hitel odpirat.

»Vrbljenska kadeta sedita pri Vodetu in pijeta! Poslala sta po naju,« dejal je Božan in prašujé ozrl se v tovariša.

»Prav tako! Pojdiva dol!« silil je Pavel in iskal po kotih paličice in klobuka, pa menda bolj zato, da bi skrtil rdeči svoj obraz tovarišu.

Vid je opazil to, toda ni hotel povpraševati.

»Osedlajva konja,« menil je doktor, »jaz bi šel še malo dalje; vrnem se kmalu!«

»Oh – dobro, dobro!«

»Morda bi šel ti tudi?«

»Jaz – na Grič – ne, jaz ne grem danes!«

»I, na Grič tudi jaz ne pojdem –« smejal se je Božan, »ostanem v onem gozdiču pod Gričem!«

»Dobro zabavo!«

Ko sta dirjala proti Vodetu, vprašal je vendar Vid: »Si li govoril z očetom?«

»Govoril!«

»In?«

»Ej – molčiva danes; – jutri, če hočeš! Huj, lisec!«

Pavlov konj je planil v skok in v malo trenutkih sta bila pri Vodetu, kjer sta sedela oba kadeta v družbi že pijanega Štupe.

Vid je urno jahal dalje; Pavel pak je prisedel k onim trem.

»Pride kmalu! Kobili treba malo pota!« izgovarjal je mladi Lu-kič prijatelja.

Ko se je vrnil Božan, bila je že temna noč.

Štupa ni več govoril, nego le še meketal ter Pavla pital z gospodom baronom. Kadeta sta silila v Manico, Pavel pa je venomer natakal in napival vsem z odkritim namenom, upijaniti jih do dobrega. Le časih, če se mu je zdelo, da hoče eden ali drugi kadetov Manico objeti, ozrl se je malo jezno tja ter velel: »Pijmo!« Sam je imel že tako težko glavo.

Božan je takoj umel Pavlovo namero in vrlo pomagal. Rano-celnika so spravili spat v gorenjo sobo, kadeta sta se pa odpeljala z Vodetovim vozom; njiju hripavi dvospev se je razlegel po dolini in na vrtu ostali trije – Božan, Pavel in Manica so se glasno smejali.

»Sedaj pa še ti pij, Vid!« silil je Pavel ves razvnet.

»Ni treba siliti!«

»Kako si se imel?«

»Nič, bedarija! Ni je bilo!« – zavrnil je Božan, zapazivši, da Manice ni več pri mizi.

»Ha-ha! Čudno!«

V Pavlovih besedah je zvenelo neko skrivno veselje ali škodoželjnost, češ – tebi se tudi tako godi.

Doktor se ni zmenil za to, nego pričel pogovarjanje s starim Vodetom, ki si je bil velel prinesiti svojo na večer obično črno kavo na vrt ter prisedel k prijateljema.

Pavel pa je zapazil Manico na drugem koncu vrta ob ograji, obraščeni z gostim vinskim trsom. Temno je bilo tam in le zvezdic svetloba je brlela skozi listje.

»Kaj premišlujete?« dejal je, stopivši k deklici.

»Ničesar! Kaj čem premišljevat?«

»Da smo tako nerodni, tako pijani – danes!«

»Saj vi niste!«

»Skoro! Oh, ne – nisem – Manica!«

Prijel jo je okoli pasu in potegnil k sebi.

»Manica – me li res ne ljubite? Jaz te imam rad, tako rad, Manica!«

»Pustite me – saj imate drugo!«

»Nimam je več – to je vse pri kraju, vse končano!«

»Kdaj?« rekla je deklica in nekoliko odstopila.

»Ne vprašuj, Manica! Vse je končano! En poljub, srce moje, samo en poljub!«

Dala mu ga je res in prsi so se ji dvigale od same radosti in razburjenosti.

Ko se je Pavel vrnil k mizi, izpraznil je v dušku kozarec, Božan pa se mu je sredi pogovora z Vodetom zlobno nasmehnil.

X

Lepi dnevi prijaznih počitkov so potekali prijateljema naglo kakor ura. Nekoliko tednov še in treba bode jemati slovo od zelenih, tu in tam že malo rumenkastih brd in goric, treba se bo ločiti od rdečih usten mladih deklic, okrog katerih se je poleg petja, lova in pitja, ob izletih in tudi ponočevanju sukalo življenje teh mladih mož.

Polkovnica Hahnova je bila nenadoma s hčerko odpotovala. Dejala je, da jo rodbinske razmere silijo k temu, da je prejela brezobjavko, in vse prigovarjanje sestrične Podgorske je bilo zaman. V istini pa je bila povod temu naglemu odhodu odkrita izpoved Pavlova, kaj in kako sta govorila z očetom o njegovi razmeri z Zorko. Pavel je sicer kolikor moči odločno, ali v istini vendar malodušno trdil, da Zorke ne pusti – prejšnji večer je bil prebil zopet do polnoči pri Vodetu – in zagotavljal je, da se oče premisli, da mu ljubezni ni prepovedal, a da le ne dovoljuje »sedaj še« resne obljube – toda polkovnica je dva dni potem odpotovala, in Pavlovo pismo, ki je kmalu potem dospelo na Grič za Zorko, vrnila je Podgorska s hladno opazko, da sorodnic ni več tam. Na Dvoru se Hahnova niti poslovila ni; Podgorska jo je opravičevala z nujnostjo Aninega posla, akoprav ni povedala, kakov je ta posel. Major

si je veselo mel roke, kadar je bil sam, s sinom pa o tej stvari ni črnil več besedice. Le gospa Lorica je znala o vsem, vendar v nji ni bilo videti posebnega zanimanja.

Doktor Božan je tudi že pogostoma govoril o vrnitvi na Dunaj in venomer prigovarjal majorki, naj pride s soprogom pozimi tja, kar je gospe Lorici jako prijalo. A Ivo ni obljubil ničesar. Vobče pa majorka ni tolikokrat obračala svojih oči za Vidom, in dasi sta bila mnogokrat sama, vendar ni bila govorjena nobena beseda, ki bi pričala o prvotni koketeriji med njima.

Nekoč sta se Vid in Pavel odpravila še na pohod h gospodu Tomažu. Bilo je v četrtek – ta dan je bil duhovnik skoro popolnoma prost nujnega posla – in kakor že rad nanese slučaj, namerila sta se tam prav pred farovžem na ranocelnika Štupo.

»No, ta bo pa lepa!« vzkliknil je ta po svoji navadi ter ropotal po stopnicah naprej klicat župnika.

Gospod Tomaž je imel vedno vsega dovolj in vedno najboljšo voljo tako gostoljubno, kolikor moči, ustreči vsakomur.

»Sedaj pa kaj pametnega povejte, gospod Štupa!« dejal je župnik po obedu, katerega je velel v naglici napraviti svojim gostom, ter natočil vino iz »tretjega soda«; iz »prvih dveh« so ga bili poskušali in pili že med obedom.

»Čakajte, kadar bomo pri petem,« grohotal se je ranocelnik.

»Tedaj že ne boste mogli pametno govoriti, gospod doktor,« zasmel se je Pavel.

»Ste li že kdaj čuli neumno besedo iz mojih ust?« jezil se je oni.

»Nikdar, nikdar!« trdili so vsi in gospod Tomaž je znova napolnil zdravnikov prazni kozarec.

»Stojte, gospodje, da boste zadovoljni z menoj!« nadaljeval je Štupa in vžigal smotko. »Sinoči sem bil v mestu in tam sem zašel med same narodnjake; pri Pircu smo sedeli, nekoliko gospodov

profesorjev, trije uradniki, gospod notar in odvetnikov koncipient in – sam ne vem več, kdo je bil še navzočen? Prav dobro smo se imeli!«

»Koliko ste izpili?« vprašal je Vid s hudobnim naglasom.

»Jaz? Jaz? Tega jaz tudi ne vem. Drugim pa ne gledam v grlo. Toda – dobro smo se imeli.«

»Kaj je bilo – takega?« vpraša Tomaž.

»Čakajte, potrpite – vse pride na vrsto!« menil je ranocelnik in znova vžigal ugaslo smotko. »Poleg nas je sedelo nekoliko mladih gospodov – sami študentje, visokošolci so bili – kakor vi, gospod pl. Lukič!«

»Ali ste jih poznali?«

»Seveda, seveda! Pa to je vseeno! Pri naši mizi je nekdo omenil, da se danes tam na Štajerskem nekje, v Ljutomeru menda, praznuje posebna slavnost.«

»Oh, Vid, glej, pozabila sva!« vzkliknil je mladi Lukič in skočil kvišku.

»Hehehe,« grohotal se je kirurg, »ravno tako je bilo, ravno tako!«

»Kaj?« deje gospod Tomaž.

»Tam v mestu je bilo ravno tako! Hehehe!« Štupa je hotel počiti od smeha.

»Lahko še pošljeva v mesto!« silil je Pavel. »Tu se bo dobil kakšen dečak, ki poteče tja; sedaj je še zgodaj.«

»Dobro!« menil je Vid in Pavel je hitel ven.

»A kaj je vendar?« silil je župnik, ki vsega ni mogel umeti.

»Brzjaviti morava tja – pozdrav! Dijaško veselico imajo!« odgovoril je Božan in napol nejevoljen, napol obradoščen gledal ranocelnika, ki je med vednim smehom izpraznil naglo dva kozarca.

»Hehehe, tako je bilo tudi tam! Pozabili so, in ko so z naše mize čuli glas o veselici, hitro so jeli pobirati po groših, da bi dobili in sestavili brzojavko. Eden je bil med njimi, tisti dolgi medicinec Hudobrdnik, tistega so taksirali, da mu treba dati cel belič, ker ima tako dolgo ime – kajti podpisali so se vsi – in potem so se kregali in psovali – hehehe! ›Živela Slovenija! Živela vzajemnost!‹ so brzjavili.«

Gospod Tomaž se je smejal, Vid pa je nagrbančil čelo.

»In kaj ste storili vi narodnjaki pri svoji mizo?« vprašal je porogljivo.

»Mi? Hehehe? Mi smo tudi hoteli brzjaviti! Koncipient je sprožil misel in eden gospodov profesorjev je pritrdil, a drugi je dejal: Kaj bomo tam med temi mladiči? Uradniki so izjavili, da se ne podpišejo, in notar je končno predlagal, naj rajši igramo ›sveto resnico‹.«

»In vi?«

»Jaz sem bil prvi za ›sveto resnico!‹«

»In potem ste pa pili in pili in –«

»Hehehe – in peli smo končno vsi skupaj, študentje tudi z nami, tisti dolgi njim na čelu, in klicali smo: ›Živela Slovenija!‹ Pa jaz nisem Slovenec! Nikar tega ne mislite! Hehehe!« končal je ranocelnik.

»Živela Slovenija!« zavpil je Vid in udaril s kozarcem ob mizo, da se je razletel na drobne kosce.

»Miruj, Vid!« vzkliknil je duhovnik skoro strahoma.

»Miruj, miruj!« klical je Božan in planil od mize, Pavel pa, ki je ravnokar vstopil, obstal je med vrati. »Miruj in poslušaj in gledaj, kako podlo je vse – kje so naši vzori? –«

»Ti, Vid, in – vzori?« dejal je počasi gospod Tomaž.

»Da, jaz – in enega imam – vse drugo je nič; pa ti, ti – Tomaž – saj imaš ti tudi sam enega – pa moj ni!« pristavil je Božan.

»Kaj pa je vendar?« vprašal je sedaj Pavel ter pristopil k mizi.

»Nič, nič, gospod baron! Hehehe! Jaz ne vem, kaj so vzori! Tu sedite in pijte! Živela Slovenija!«

»Živela!« vzkliknil je mladi Lukič. »Tako sem tudi sedaj brzojavil.« –

Zadnji prizor je bil vendar slabo vplival na vso družbo; pravega veselja in radostnega razgovora ni bilo več in Vid in Pavel sta se kmalu odpravila domov. Štupa bi bil še rad sedel, a ker nihče drug ni hotel in je župnik tudi dejal, da jih spremi do Dvora, odšli so vsi.

XI

Doma na širokem prostoru pred gradom je ogledoval major dva mlada, iskra konja, ki mu jih je bil prignal na prodajo konjar Tinček, znani mešetar iz sosednje vasi.

Ko je dospela ona družba z gospodom Tomažem na čelu, sedlali so ravno visokega sirca z majorjevim sedlom. Mladi konj takega očitno še ni nosil, kajti hrpal je in se vzpenjal, da sta ga mešetar in hlapec imela dovolj opravka krotiti, držeč ga ob uzdi. A vsi domači so bili konj vajeni in tudi gospod Tomaž je imel rad iskro kobilo v svojem hlevu, zato se nobeden ni bal, da bi mogel konj kaj storiti, razen ranocelnika Štupe. Ta pa – vino mu je bilo že zdavnaj izpuhtelo – stisnil se je med grajska vrata in je šepetal gospe Lorici, ki je sedela na kamniti klopi poleg:

»Oh, ti konji, ti konji, to so mrcine! Jaz bi ne sedel nanj! Celo vozim se nerad s tujim, neznanim konjem!«

»To vam je pravi slavonski konj!« govoril je konjar Tinček in udaril sirca nekolikokrat po iztegnjenem, lepo ukrivljenem vratu. »Gospod major, na vsem Dolenjskem mu ga ni para.«

»Sedla še ni vajen!« dejal je major.

»I, kajpa da ne? Isker je, isker, zato se obotavlja! Videli bode, kako nosi!«

»No, zasedi ga!« velel je Ivo.

Konjar se je naglo ozrl na vso konjevo opravo, je li v redu, vzel vajeti v levico in bil skokoma v sedlu. Po nekaj skokih je bil sirec krotak kakor jagnje in Tinček ga je vodil z vso svojo umetnostjo po širokem prostoru.

»Lep konj!« šepnil je major napol zase, napol obrnjen v Pavla in Vida, ki sta stala poleg.

»Čiste noge ima in kako se nese!« pritrdil je gospod Tomaž, kateremu je prizor jako ugajal.

»Jaz premalo umejem o tem!« menil je Vid in se obrnil k majorji, ki je tudi z zanimanjem zrla na lepo žival. »Se li ne bojite, milostiva?«

»Oh, jaz? Kaj bi se bala?«

»Mrcina je, mrcina!« rekel je Štupa in stopil je za dva koraka nazaj za vežne duri, ker je Tinček jahal ravno proti njemu.

»Tega kupimo, oče!« silil je Pavel.

»Čakaj!« zavrnil je Ivo. »Tu dol jahaj, Tinček, do Krke, do velike ceste in nazaj!« velel je konjarju.

Ta je storil tako in dirjal nizdol po grajski cesti.

Vsi so šli za njim na rob planote, od koder se je lahko videla vsa cesta.

Tinček je dobro opravil; tam, kjer je tekla grajska pot v veliko cesto, ustavil se mu je bil sicer konj za trenutek – takoj naprej, nekoliko sežnjev daleč je molela velika bela skala kvišku – a konjar je naglo obrnil sirca in potem naprej v kratkem kolopu, pozneje v lahnem diru spet proti gradu.

Vse je bilo zadovoljno; celo Štupa, ki je sedaj stal za široko lipo, kimal je: »Mrcina je lepa!« Major je šel nekolikokrat okoli konja, velel privzdigniti sedaj to, sedaj ono nogo in pogledal še enkrat zobe.

»Daj mi bič!« velel je Pavlu.

Ta je nosil navadno kratek jahaški bič s seboj.

»Pustite mene!« silil je Pavel ves v ognju in strasti, da bi sam poskusil konja.

»Ne, pozneje!« zavrnil je major.

Majorka je stopila bliže in vprašala:

»Mu je li upati?«

»I, kajpa, Lorica!« smejal se je Ivo.

Tudi ona se je nasmehnila. Nobenemu niti v mislih ni bilo, da je kaj nevarnega v tem, ako Ivo poskusi jahati tega konja.

»Jaz bi ne sedel nanj!« oglasil se je edini Štupa.

»Vi pa na nobeno kljuse ne sedete, kajne?« zavrnil je s smehom Ivo in vtem je bil že v sedlu.

Major je bil več jahač in pod njim je kazal konj, noseč ga po širokem dvoru, še mnogo jasneje svojo prirodno lepoto. Premerila sta nekolikokrat prostor gor in dol, a potem ga je vodil Ivo po poti nizdol proti veliki cesti. Staremu oficirju je mladostni ogenj prešinil žile, ko je sedel zopet na mladi, iskri živali – svojih je bil preveč vaje – in njegov ogenj se je prijel tudi mladega konja.

Proti veliki cesti, kjer se je grajska pot že bolj vzravnavala, spustil je major konja v iztegnjeni dir in gledalci zgoraj na robu dvorišča so zrli z veselimi občudovanjem za njim.

A kaj se je zgodilo zdaj! Krik, glasen, nepopisen vzklik iz vseh ust je zazvenel gori z roba.

Konj je bil s svojim jahačem pridirjal do velike ceste in tam še nekoliko skokov dalje, kjer je napol v ovinku skrita zamolela hipno ona bela, visoka skala kvišku. Tu se je konj v divjem skoku vrgel na desno naokoli in major, nepripravljen in nevešč tej konjevi plašljivosti, pal je, preobrnivši se v zraku, na ostro kamenje pod skalo.

»Joj – Jezus – Marija!« vzkliknila je bila majorka in po nekaj korakih, ki jih je hotela storiti za drugimi, ki so vsi hiteli, tekli nizdol, zgrudila se nezavestna na tla.

Oni pa so, ne da bi kateri izpregovoril, tekli dol, najspretnji Pavel.

»Oče, oče!« zajecal je, dospevši do majorja, in padel poleg nje-ga na kolena. Vid je bil drugi, za njim pa Tomaž in ranocelnik. Konjar Tinček se ni zmenil za vse, nego je tekel za konjem, hlapec pa je ostal pri onih.

»Oče, oče!« vpil je Pavel, ranocelnik pa je, sam bled kakor po-beljena stena in tresoč se kakor trepetlika, iskal žilo ponesrečencu.

»Je li mrtev?« vprašal je duhovnik in tudi njemu se je tresel glas.

»Mrtev!« dejal je zdravnik in še en pot s palcem potegnil krvavo trepalnico raz majorjevo oko, ki ni več videlo.

»Mrtev!« ponovil je sedaj skoro tako, kakor bi bil v uradu, in odkaval prah s kolen, ker je bil pokleknil na cesto.

Vid pa je stal za korak ob strani, tudi on bled, prestrašen in nem in upirajoč oko v krvavo lice nesrečnega majorja; vtem pa mu je vzhitel pogled nehote, nevede vstran gor proti belemu gradu, kjer je ravno sedaj popoldansko sonce tako jasno odsevalo od širokih oken grajske kapelice.

XII

Bilo je leto pozneje.

V hladnici pred griškim gradom je sedela v glasnem razgovoru majhna družba, broječa troje oseb. Bili so to sami znanci naši.

Gospod Tomaž je predsedoval na gorenjem koncu mize in držal drobno knjižico v rokah; pred njim je stala steklenica vina, iz katere mu je polnila kozarec leva sosedinja, Podgorska Klara; na drugem koncu mize je šivala Hahnova Zorka, ki je bila že nekoliko časa na Griču.

Leto dni, odkar jih nismo videli, ni se bil nobeden znatno izpremenil; edina Klara je bila vzcvetela kakor nagelj čez noč. Imela je sedaj sedemnajst let in sijal je od nje ves oni polni kras, ki diči dekliško mladost kakor jutranja rosa sveži cvet.

»Kako lepo čitate, gospod župnik!« dejala je Zorka in položila šivanje v naročaj.

»Jaz ne čitam lepo,« smejal se je gospod Tomaž in privzdignil svoj kozarec, »pesmi same so lepe!«

»Da, da, tako lepe!« vzdihnila je Klara.

»In zakaj imajo te narodne pesmi takovo posebno moč do srca?« vprašala je Zorka.

Duhovnik je malo časa molčal.

Večkrat se je bil v zadnjih dnevih mudil v tej družbi, zlasti odkar sta ga bili prosili gospe in posebno deklici, Zorka in Klara, da ju seznanijo nekoliko s slovensko književnostjo. Slovenski so sicer govorili vsi, a kakor se to v nas ob ženski vzgoji vsak dan lahko opazuje, pravnega jezika ni znala nobena in slovenska književnost jim je bila bolj tuja nego katera koli.

Izgovorjeno željo je jel gospod Tomaž takoj in radovoljno izpolnjevati. Prihajal je na Grič, kadar je utegnil, in tu so čitali slovenske knjige.

»Zakaj nam segajo te pesmi tako do srca?« ponovil je duhovnik po kratkem molku. »Menda zato, ker izražajo najboljše, najprištnije občečloveško, prirodno stran žitja našega. Tu ni nič umeznega, nič narejenega; – to je resnično, pristno, kri od naše krvi!«

»In napevi! Kako primerni so ti! No – jaz čujem časih fante peti – o mesečini hodijo tam doli po cesti! Jaz si besed brez napeva in narobe niti misliti ne morem!« menila je Klara.

»Seveda! Napevov in besed v narodnih pesmih nam ni smeti ločiti. Saj sta se tudi oba, napev in pesem – oba zaeno porodila.«

Rekši, je listkal gospod Tomaž po svoji knjižici.

»Oh, čitajte nama še eno!« prosila je Klara.

Duhovnik je sam imel ta namen in pričel je s svojim prijetnim, zvonkim glasom:

Rošlin in Verjanko

»Kak' hoče bit', kaj hočva strit'?

Ti si premlad se oženit',

Jes sem prestara se možit'!«

»Le mati, omožite se,
Vzamite, kogar hočete;
Le hudiga Rošlina ne,
Ki velik moj sovražnik je:
Je brata in očeta vbil,
In komaj sim mu jes ušel.« –

Al' mati nič ni marala,
Rošlina vzela hudiga,
Verjankov'ga sovražnika. –

Zvečer z njim grede v hrambo spat;
Verjanko gre pod okno stat. –
Je v hrambi govorila mat':
»O škoda, škoda za blago,
Ko zdaj se razdelilo bo!
Kaj pravim tebi, ljubi mož!
Tam v černi gori, v tamni goš',
Studen'c pod bukvo vidil boš.
Ti rečem se za bukvo skrit',
Verjankota skrivej vmorit' –
Se jutro bolna bom storila,
In sinu rekla, govorila,
De boljši meni pred ne bo,
De pila merzlo bom vodó,
Ki v černi gori se dobó.
Sin me je vbogal vselaj rad,
K studencu hočem ga poslat'.«

Pretiho gre Verjanko stran',
Besede njene v serc' ohran'.
Ko je prišel spet beli dan,
Verjanko k mater' v hrambo gre,
In reče ji besede te:

»Kaj pravim, ljuba mati vi!
Visoko sonce že stoji;
To vaša s'cer navada ni,
De b' tako dolgo v postlji bli!« –

»Sin ljubi, bolna sim hudó,
Oh, boljši meni pred ne bo,
De pila merzlo bom vodó,
Ki v černi gori se dobó.«

Sin vzel je v roko kanglico,
Pripasal si je sablico,
Je d'jal na ramo pušico,
Po vodo šel pod bukviso. –

»Kaj jemlješ, ti, orožje, sin?
Saj v černi gori ni zverin,
'Z dežele zbežal je Turčin.«

»Peroti ptičica ima,
Plavote ribica ima,
Junak z orožjem se obda.«

Verjanko gre pod bukenco,
V Rošina sproži pušico –
Odpri mu žile s sabljo,
In v svojo belo kanglico
Natoči vroče si kervi.
Z njo k materi domu hiti,
Besede take govori:

»Želeli piti sinovo,
Zdaj nate kri Rošinovo!«

Ko je duhovnik prihajal do zadnjih vrstic, tresel se mu je malo glas, tako se je bil s svojimi čustvi vglobil v to pesem; in ko je končal, bilo je nekoliko trenutkov tiho v hladnici. Klara je bila sklenila roki in se naslonila ob mizo.

»Kako lepo!« vzdihnila je.

Zorka pa je blede v lice in s solznim očesom srepe zrla v čitatelja in po kratkem molku vzkliknila:

»Oh, kaka misel, kaka misel! Rošini še žive!«

Duhovnik se je osupel ozrl v njo.

»Dajte mi knjižico, gospod župnik! Jaz moram to še enkrat čitati, pa – sama!«

Vzela mu je knjižico iz rok in stekla iz hladnice.

»Kaj je gospodični?« vprašal je Tomaž pol skrbno, pol radovedno.

Tudi Klara je sprva začudena gledala sestrično. A sedaj je brzo lahka rdečica zalila nje lice in vstala je nehote.

»Oh, nič, nič!« hitela je. »Morda je silno ginjena, ker ste tako krasno deklamovali!«

»Veseli me le, da še vi niste tako ginjeni, če ne bi sedaj že sam sedel v tej hladnici,« šalil se je župnik.

Klara se je tudi smejala ter prisedla zopet k mizo.

Gospod Tomaž je bil prepameten, da ne bi znal, da je tu zadel ob nekaj zasebnega, skrivnostnega, a bil je tudi dovolj socialno omikan, da ni dalje povpraševal. Slučaj pa, ta zlobni kovar, hotel je in povzročil, da je bil župnik onega popoldne še enkrat malo v zadregi.

V hladnico sta prišli gospe Podgorska in polkovnica Hahnova.

»Kje je Zorka?« vprašala je gospa Ana.

»Oh, čitat je šla neko – pesem! Takoj se vrne!« hitela je Klara in pogledala postrani duhovnika z migljajem, da ne bi govoril dalje in natančneje o tem.

Gospod Tomaž je ta migljaj popolnoma razumel, dasi je bil vedno radovednejši. Govoril je o letini, o vremenu, o suši, ki sedaj preti, in o deževju, ki je minilo, a zdajci je preskočil na predmet, kateri je v takih pogovorih med bližnjimi znanci na deželi ravno tako običen kakor vprašanje po vremenu – na sosede!

»I – Lukičevi pridejo domov!« dejal je nagloma.

»Oh – domov?« menila je gospa Ana Hahnova z malo zategnjenim glasom.

»Da, da!« pritrdila je Podgorska in odtrgala pero s trte, ki je obraščala hladnico. »Čula sem že o tem prihodu!«

»Jaz se veselim Pavla!« omenil je duhovnik odkritosrčno.

»Klara! Gledi vendar, kje se mude drugi!« velela je Podgorska.

»Oh, ne skrbi – Helena!« hitela je polkovnica. »Tam v dolini za bregom se igrajo; tako prijetno je danes, tako prijetno!«

In s tem je bil razgovor vnovič pri – vremenu. Gospod Tomaž pa je zopet spoznal, da tudi ta struna, ob katero je bil sedaj udaril, ne ugaja gospema.

»Da bi se pes obesil! Kje vendar tiči ta zajec?« mislil si je in obšla ga je volja kakor onega, ki je hotel z glavo skozi zid.

»Pa kje je vendar sedaj Vid, doktor Vid Božan?« vprašal je svojeglavo in v tihi slutnji, da imenovanje onega privede gospe do jasnega odgovora.

»Ne vem!« hotela je reči Podgorska.

A polkovnica ji je preprečila odgovor.

»Oh – gospod župnik, vi ste vendar tako iskren prijatelj temu – temu – doktorju –« hitela je gospa Ana in čutiti je bilo, da bi mesto »doktor« rekla rajši nekaj drugega, »tako iskren prijatelj, da vam je vendar znano ali mora biti znano, da pride tudi on z Lukičevima!«

»Ne, nikakor ne, gospa milostiva!« dejal je župnik odkrito.

»Jaz moram vsekako za deklet!« omenila je polkovnica in odšla naglo iz hladnice.

Gračakinja je poskušala spraviti drug pogovor v tir, toda zaman.

Gospodu Tomažu so razne misli rojile po glavi in porabil je priliko, ko so se vrnile mlajše hčere Podgorske, da se je poslovil.

Na poti domov je počival navadno pri Vodetu. In tako tudi nocej, akoprav ni bilo družbe.

»Doktor Štupa še pride!« dejala je Manica.

»I, kaj pa je z vami? Bo li zaradi vas prišel?« menil je duhovnik skoro skrbno.

Manica je bila res bleda in upadla.

»Oh, k – meni? Saj nisem bolna!«

»Bolni ste, bolni, Manica! Nikdar še nisem tega tako zapazil kakor nocoj.«

»Nič ni, nič!«

Šla je po vino za župnika.

Vtem je prišel temu zopet prejšnji pogovor na Griču v spomin in kakor nalašč, dasi brez vsakega namena, vprašal je vrnivšo se Manico:

»I, kaj pa Lukičevi? Veste li, da pridejo domov?«

Manica je za trenutek še bolj prebledela, potem pa ji je naglo šinila kri v lice.

Tukaj gospod Tomaž ni bil tako oziren kakor prej v gradu in zasmejal se je na ves glas.

»Aha! To je menda vaša bolezen? Stojte, Manica!« klical je za deklico, ki je hitela iz sobe.

»Preklicani Pavel! Povsod zadenem, koder ga imenujem.«

Manica se ni vrnila, dokler ni prišel Štupa, ki je bil res kmalu tu. Potem pa je sedela v prvi sobi. Tu je čula ves pogovor onih dveh.

Župniku nocoj ni bilo treba spraviti Lukičevih tretjič v pogovor, kajti Štupa je sam loputnil na ves glas:

»Joj, joj, gospod Tomaž! Kaka novost, kaka novost!«

»I – kaj vendar?«

»Kaka novost, hehe! Majorka Lukičeva se bode omožila!«

»Kaj to čudnega? Prestara še ni!«

»Prestara ni – toda – ampak – koga bode vzela?«

»Koga?« dejal je Tomaž že radovedno.

»Tistega doktorja, tistega vašega prijatelja, tistega Božana – ali kako se mu je pač reklo – ki je mene tako rad zbadal!«

»Kaj? Vid Božan vzame majorko?« vzkliknil je župnik.

»Oh, ne on nje! Ampak ona – njega!« godrnjal je Štupa.

»In Pavel?« vprašal je nehote župnik.

»Pavel – Pavel – ej – kaj hoče Pavel?« mrmral je ranocelnik.
»Tega so poslali potovat po svetu, da se malo razvedri!«

Sedaj je bilo Tomažu skoro jasno, zakaj je imenovanje Lukičevih one na Griču tako neprijetno zbadlo. Možitev majorke bode preprečila Pavlovo ženitev ali jo vsaj odrinila za dolgo, dolgo časa. Pa te misli ni izgovoril. Rešetala sta z ranocelnikom še dolgo to novico, in tako je Tomaža zavzemala, da ni opazil Manice, ki je prišla zopet v sobo k njima in ki je bila sedaj vsa izpremenjena: rdeča v lice in pripravljena, vedno se smejati.

Stoprav ko je župnik odhajal domislil se je prejšnje šale ter dejal med vrati:

»No, ste čuli to novost, ste li čuli?«

»Da, da! I, zakaj bi se majorka ne možila?«

»Oh – vam je prav?«

»Kaj bi mi ne bilo? Vendar čula sem prej vse drugače –«

»Kaj ste čuli?«

Pa Manici je bilo žal, da je ono izpregovorila.

»Oh, nič, nič!« vzkliknila je in hitela veselo nazaj v sobo.

»Čudna dekleta!« mrmral je Tomaž, ko je korakal po gorskem svojem potu. Mislil je Zorko in Manico.

XIII

Nekoliko dni prej, ko je gospod Tomaž tako smolo imel s svojimi ugibanji in svojo radovednostjo, vozila se je krasnega popoldne majhna družba, broječa tri osebe, po prelepem Blejskem jezeru. Dva gospoda sta veslala, krepko in zategnjeno, kakor je to moči mladim, vajenim rokam, v zadnjem koncu pa je sedela lepa, temno opravljenega gospa in držala krmilo ob vrvicah.

Čemu bi čitatelju dlje zakrivali, da sta bila to Lukičeva in Vid Božan?

Pavel je sedel materi nasproti in nekova njegova radost, ona čista mladeniška radost, posledica hipnih, veselih duševnih vtiskov, odsevala je tudi na licu gospe majorke.

»Vid, poprimi!« velel je Pavel in posegel z vesli večji polkrog.

Dohtar je ubogal in majorka se je veselo smejala, ko je njih čoln prehiteval v trenutku dva, tri druge.

»Takov čoln moramo dobiti na Krko!« menil je Pavel.

»Zakaj ne? Veslal bodeš lahko na Grič!« šalila se je mati.

»Ko bi jezov ne bilo!« omenil je Vid. Dejal je to napol v šali, napol skoro resno; mladi Lukič je potegnil vesli kvišku.

»Da, da – jezovi!« ponovil je potem mehanično za prijateljem; a takoj je bil zopet vesel.

»Oh, mama, to ni vse nič, to jezero, ta vožnja, te gore! Ob Renu, tam bi morala biti z menoj, tam, tam, – oh tam –«

Povedati ni mogel, ni znal, kar je hotel; a peti je pričel ono znano Heinejevo pesem o »Loreley«. Vid je pel za njim, gospa Lorica pa je nema zrla v modro zelene valčke, ki so vstajali in ginili za vesli ...

Treba je, da povemo tu nekoliko več o tem, kar se je bilo v minulem letu v krogu teh naših znancev zgodilo.

Po majorjevi smrti, ko so bili že minili hudi dnevi prav bridke žalosti, prišle so osobito na vdovo vse one materialne skrbi in oni opravki, katerih doslej ni bila vajena in ki so posledica skoro vsaki smrti v imoviti rodbini. Gospodarstvene stvari, razprave s sodiščem, urejevanje imetja in kar je še toliko velikih in nadrobnih vprašanj in opravkov, vse to je sililo na mah na neizkušeno vdovo. Sorodnikov ni imela, tudi po rajnkem možu ni bilo drugih nego ona in sin. Kaj čuda torej, da je, in to sporazumno z lahkoživim Pavlom, predlagala prijatelja njegovega, doktorja Božana, sovaruhom, kar je nadvarstveno oblastvo tudi potrdilo.

Kakor smo že omenili, bila sta rajnki major in njegova žena sopoestnika dvorske graščine. Očetova polovica bi bila imela sedaj po njegovi smrti pripasti edinemu sinu Pavlu. Drugega imetja, to je takega, ki bi se bilo zapisalo v inventar, po enoglasni izpovedi vdove in sovaruha major ni bil zapustil, akoprav se je med znanci in sosedi dovolj govorilo, da je bil prinesel rajnki pl. Lukič precejšnjo dediščino po svojem očetu semkaj na Dvor.

Pavel se za vse to ni mnogo pobrinil. Študiral je zopet na Dunaju in tam večkrat zahajal k polkovnici Hahnovi, ki je bila sedaj zopet prijaznejša in pustila razvijati se razmeri med Zorko in mladim študentom. Znala je, da je bila za sedaj izginila glavna

ovira in da bode lahko preskrbela hčer, kakor si je želela. Saj je moral biti Pavel zdaj edini dedič vsemu Lukičevemu imetju!

O zapuščinski razpravi, o cenitvi in o vseh teh sodnih opravkih ni znala in tudi ni čula ničesar in tako tudi ni vedela, da predlagata Lukičeva, mati in sin, in sovaruh Božan nadvarstvenemu sodišču, naj se prisodi majorjeva zapuščina vdovi proti temu, da izplača po sodni cenitvi odločeno dediščino sinu Pavlu; in ta vsota ni bila velika, ali mladi Lukič se v svojem lahkoživju tudi za to ni zmenil.

Take so bile stvari, ko je končal Pavel svoj polletni semester na vseučilišču in ga je mati Loriga, ki je bivala zadnji čas pri njem na Dunaju, poslala potovat po Norveškem.

Vid Božan se je bil v zadnjem letu tudi nekoliko izpremenil v svojem občevanju z mladim Lukičem. Nekoliko očetovsko je hotel ravnati z njim, kar se je Pavlu sedaj popolnoma prirodno zdelo. Tega je le zavzemala Zorka in sanjal je le o tem, da kmalu konča svoje študije in se potem oženi. Na materialno stran tega vprašanja ni mislil in tudi one očetove prepovedi na dan pred njegovo smrtjo se ni več rad spominjal. Rekel si je časih:

»Ej – ljubiti jo – tega mi oče ni prepovedal!«

Manico pa je bil skoro pozabil. Le sedaj na potovanju, katero je izvrševal prav po dijaško, in če se je mudil v vaških krčmah in po poetičnem receptu šalil se in napival tam »krčmarjevi hčerki«, tu mladi točajki, tedaj mu je nehote silil v glavo in srce spomin na prijazno Vodetovo kamrico in na zlatolaso Manico.

Odpeljal se je bil z Dunaja sredi julija meseca v Švico in potem romal peš, kadar se mu je ljubilo, ob Renu nizdol; novcev je imel dovolj in zato je živel in potoval prijetno.

Po njegovem odhodu se je Vid še pogosteje nego prej oglašal pri majorki, ki je bila ostala na Dunaju, urejala še z njim vred

svoje stvari ter hotela se preseliti za nekoliko tednov na Bled, kjer bi pričakovala Pavla, da bi se potem z njim vrnila za ostale počitke na Dvor.

Gospa Loricca se je bila v zadnjih mesecih skoro pomladila; dasi pet let starejša od Vida, moral jo je imeti vsak mlajšo, in celo polkovnica Hahnova, s katero sta se večkrat shajali in katera ni imela osebnih simpatij do majorke, nego le zasledovala osebne namene, zrla je časih z začudenjem v cvotoče lice vdove Lukičeve.

»Da, da, čas hitro celi rane!« dejala je doma svoji hčerki in čestokrat pristavila: »Posebno, ako niso globoke!«

Bilo je teden pred majorkinim odhodom na Bled.

Dež je lil in majorka je sedela proti večeru sama doma v svojem lepo opravljenem stanovanju ter čitala časopis. A ne pazno; kajti mnogokrat je položila list vstran in zamišljeno zrla skozi odprto okno ven na široko cesto, kjer so venomer hodili in tekali ljudje in drdrali vozovi.

Sredi takega zamišljenja jo vzdrami zvonec in hišna ji naznani doktorja Božana.

Sprejela ga je prijazno, srčno kakor vselej in kmalu ji je sedel nasproti ob mizi pri oknu. Pogovor jima je tekel okoli vsakdanjih opravil in Vid je tožil, koliko ima posla – bil je še vedno odvetniški kandidat – ter končno zavidal majorki potovanje, katero je nameravala nastopiti.

»Zakaj ne pridete k nam – letos –?« vprašala je Loricca.

»Sedaj ni mogoče!«

»A pozneje – jeseni, preden se vrneva s Pavlom zopet semkaj!«

»Morda! Pa menda bode tudi treba zaradi končne zapuščinske ureditve!«

»Ah! To so grozni posli!«

»Pa – za vas, milostiva, jako ugodno rešeni!«

»Hvala vam, gospod doktor, hvala! Le vam jo morem dati! Pavel je še tako mlad; najbolje, da imam jaz še vse v rokah!«

»Gotovo, gotovo! In vi ste popolnoma – prosti sedaj in zlasti potem, ako se zadnji na naš predlog sprejme!«

»Menda ga ne bode sodišče zavrnilo?« vprašala je majorka skoro boječe.

»Ne lahko! Cenitev je podlaga vsemu in po tej se bodo ravnali!«

»Hvaležna sem vam nad vse!« rekla je Lorica in pomolila doktorju svojo majhno, mehko roko prek mize.

Ta je to vljudno in skoro iskreno poljubil.

Pogledala sta si v oči, za trenutek samo, a globoko in živo. Božan je še vedno držal majorkino desnico, katero mu je pustila.

Vstal je zdajci od mize in tudi ona je nehote isto storila; tako sta si stopila bliže.

»Gospa milostiva, odpustite mi, toda molčati ne smem, ne morem več –«

Gospa Lorica je zardela, a oči ni povesila. Vedela je pa, kaj ji bode rekel doktor. Saj je v njenih prsah plamtela že davno divja strast za tem lepim možem in zdelo se ji je, da se tudi on trudi zanjo le zaradi nje. Enkrat se je moralo pojasniti med njima in ta trenutek je bil sedaj prišel.

»Molčati ne smem, ne morem več,« ponovil je Vid, »ljubim vas, gospa milostiva, in sedaj – sedaj me sodite!«

Govoril je to z mehkim glasom in na lahko uklonil glavo, kakor bi pričakoval ostre besede.

Majorka ni odgovorila, nego čakala, da on upre svoj pogled v njo; in ko je Vid to storil, zazrl je dvojje velikih, modrih oči, iz katerih mu je naproti gorel ogenj, ki ga le oni pozna, kdor ga je že sam gledal.

Objela sta se in poljubila in potem je vedel Vid Lorico k stolu nazaj ter sam sedel poleg nje, držeč njeni roki v svojih.

Govorila sta mnogo; malo tako kakor dvajsetletni ljudje, ki ljubijo vprvič, malo tako kakor resen mož in izkušena žena.

Preteklost in sedanost in prihodnost – vse se jima je vrstilo.

Temno je bilo, ko se je Vid poslavljal. Ime prijateljevo do sedaj ni bilo prišlo iz njegovih ust, toda sedaj, obrnjen že napol k vratom, vzkliknil je zdajci:

»In Pavel? Mu bodeva li pisala?«

Lorica je nekoliko pomislila, a potem rekla:

»Ne, še ne, počakajva, da se vrne. Sedaj naj še tajno ostane!«

In tako je ostalo njiju razmerje tajno in je bilo tako še vedno onega dne, ko sta se vozila oba po Blejskem jezeru s Pavlom vred, vrnivšim se pred malo urami s potovanja.

Mati in sin sta se bila pozdravila prisrčno in odkrito in skoro tako oba prijatelja, dasi Vid navzlic navadni svoji gotovosti ni našel v prvem trenutku pravih besed, ko se je Pavel začudil, in sicer veselo začudil, videti tudi njega tukaj. A sovaruh je bil njegov prijatelj in svetovalec hiši in rodbini – kaj čuda torej?

»Materino in tvojo stvar bomo končno uredili!« dejal je Vid, ker se je Pavel malo spominjal, da se je že pred njegovim odhodom o tej zapuščinski stvari nekoliko besedovalo; tudi ni bil daljšega razpravljanja željan.

Peljali so se okrog otoka.

»Tu je najglobokeje!« dejal je Vid in kazal v temno zeleno vodo na zahodni strani otoka. Oba sta potegnila vesli iz vode.

»Koliko meri globočina?« vprašal je Pavel.

»Ne vem!« zavrnil je Vid in nepremično zrl preko Pavlove rame v majorkino lice.

Mladi Lukič je jel čoln gugati in storil je to s tako silo, da sta majorka in Vid na mah glasno zavpila.

»Kaj tudi ti – Vid?« smejal se je Pavel. »Kakov si? Časih se nisi bal? Kaj se bojiš sedaj?

In zagugal je vnovič čoln.

Sedaj sta ga oba karala, mati in Vid; bila sta res nejevoljna.

»Kakova sta vidva sedaj?« menil je Pavel in zmajeval z glavo, pa vzel je zopet vesli v roki.

Vid je stanoval na drugi strani jezera nego vdova Lukičeva. Po večerji, ob kateri so bili skupaj, poslovil se je Vid naglo, češ da je utrujen; pri slovesu sta si z majorko sporazumno namignila.

Tudi gospa Lorica je šla kmalu potem s Pavlom v svoje stanovanje. Nocoj je hotela sinu razodeti, da bode kmalu žena Božanova. Storila je to brez ovinkov, naglo in jasno, celo odločno, kakršna še ni bila skoraj nikoli.

In Pavel?

Sprejel je materino izpoved sprva čisto odkritega, veselega srca; a takoj mu je leglo nekaj čudnega vanj: spomin, podvojen živ spomin na očeta in misel, da mu bode sedaj ta Vid, prijatelj njegov, tovariš v njegovih dobrih in slabih dejanjih, kar jih je bil dovršil v zadnjih letih, sodrug v premnogih budalostih in narobe v pametnih korakih – da mu bode sedaj ta Vid Božan, o katerem je mislil, da ga pozna bolje nego samega sebe – postal drugi oče, mož ljubljene matere, očim njegov!

»Kaj praviš, Pavel?« dejala je gospa Lorica in tudi sin je čutil, kaka prikrita razburjenost je zvenela iz teh polglasno izgovorjenih besed.

»Prehitro, prenaglo je to prišlo!« dejal je po kratkem odmoru.

»Ni li doktor Božan prijatelj tvoj?« vprašala je gospa Lorica.

»Najboljši, kar sem jih imel, kar jih imam!«

»In vendar –?«

»Kaj – vendar?«

»– ti ta moj korak ni po volji?«

»Mama!« vzkliknil je Pavel in stopil k materi. »Kaj bi mi ne bil po volji? Toda prehitro je vse prišlo, umeti ne morem, misliti si ne morem Vida – svojega očeta!«

»Zakaj ne?« silila je majorka.

»Zakaj ne? – Poznava se tako dobro, drug drugega – in kakor ga ljubim, kakor sem mu prijatelj, vendar ti, mamica, in – Vid, vaju ne morem dati skupaj, ne morem si vaju misliti, da bi bila mož in žena – mati in oče meni!«

»Zakaj ne?«

»Ne vem, ne vem –!«

Hodil je po sobi gor in dol.

Majorka pa je potegnila z robcem preko oči.

»Mamá, mamá,« vzkliknil je Pavel in postal pred njo, »saj ti želim najboljše, največje sreče in sem vesel, tako vesel; pa ne povprašuj danes, ko si mi tako nagloma razodela to skrivnost. Nocoj ne morem –«

»Jaz ne bodem zatisnila očesa,« vzdihnila je majorka.

»Mamá, saj ti pravim, da mi je prav,« hitel je Pavel, »le umeti ne morem – umeti –«

»Prav ti je, Pavel? Si li zadovoljen?«

»Zadovoljen, zadovoljen! Bog ti daj obilo sreče!«

Govoril je to prav iz dna srca ter stisnil in poljubil materi roko.

Pa ko sta šla vsak v svojo sobo, bilo je vendar nekaj novega, nekaj neumevnega, nekaj neprekoračnega med njima. Majorka je dolgo bedela, a zaspala je naposled in v zadnji njeni misli ni bil sin Pavel, ampak ženin Vid. Pavlu pa so šumeli po glavi renski valovi in Blejsko jezero, mati in Vid, Zorka in Manica in Krka s svojimi

jezovi in svojimi skrivnostnimi tolmunimi – toda zaspal je mnogo prej nego mati njegova. –

D drugega jutra ga je zbudil Vid, prišedši že navsezgodaj. Božan se je hotel šaliti, a bil je silno nemiren in razburjen. Pavel je vstal naglo in sredi opravljanja skočil k prijatelju ter ga prijel za rame.

»Ti, veš?« prehitel ga je Božan.

»Vem, vem! Varuj mi mater, gleda, da bode srečna!«

Segla sta si v roke in mladi Lukič se je oklenil prijatelja, ki ni vedel, bi li položil svoji roki onemu okoli vratu. Šele ko ga je Pavel poljubil, izvil se mu je počasi iz rok, obrnil mu hrbet in stopil k oknu. Pavel sam pa je bil toliko ginjen, da je le hitel zopet opravljati se ter skrivati svoj čut, ki mu je kipel na dan kakor vroč vrelec.

»Kaj bode danes?« vprašal je čez nekoliko časa Vid od okna sem.

»Kar hočeš – kar hočeta!« menil je Pavel.

»Najel sem voz! Peljimo se v Bohinj k Savici!« predlagal je Vid. Pavel je šel poprašat mater in se v malo trenutkih vrnil z odgovorom, da je zadovoljna s tem izletom.

Uro pozneje so se hoteli odpeljati.

Vid je hitel urediti še zadnje, kar je bilo treba, Pavel pa je pisal Zorki na Grič. Dolžan ji je bil še popis potovanja zadnjih dni in najnovejše, namreč: materino zaroko z doktorjem Božanom. Pisal je o nji tako, kakor je sedaj sam mislil: lahkomišelno, lahkoživo, dobrovoljno in veselo. Mladi mož ni znal, kakov mejnik je usajal s temi vrstami medse in med Zorko.

Majorka je imela še priliko na kratkem potu do voza, ki jih je čakal ob jezeru, srečati znano rodbino, kateri je predstavila doktorja Božana kot svojega ženina, ter sprejeti burna čestitanja, ki so pa prav s svojo burnostjo pričala, da ta zakriva le obče in veliko

začudenje. Ko so se naši izletniki vrnili zvečer iz Bohinja, vedelo je vse blejsko letovišče o tej novi zaroki, fama pa je poleg Pavlovega pisma že nesla to vest daleč, daleč dol na Dolenjsko.

XIV

Vroč poletni popoldan je bil, ko je dvorska kočija zopet po dolgem prenehljaju ropotala čez most pri Mlinu. Od rejenih, starih konj je kapal pot in kočijaž Tine je vrgel žejen pogled proti Vodetovi krčmi, kjer se je v vežnih vratih prikazala rumenolasa Manica, vsa rdeča v lice.

V kočiji sta sedela majorka in Vid in pred njima Pavel, ki je veselo vihtel klobuk proti Manici. Videlo se je, da je ta hip še bolj zardela. Majorka je smeje se požugala s kazalcem sinu.

»Pavel, Pavel, meni se nekaj vidi!« dejala je napol resno, napol šaljivo.

»Kaj se ti vidi, mamá?« vprašal jo je oni, a zatajiti in prikriti ni mogel sovje rdečice, ki mu je silila v lice.

»No, no, nikar ne povprašuj!« zavrnila je gospa Lorica.

Vidu pa je legel znani njegov ironični smehljaj okrog usten.

Na mestu, kjer je zavila stranska pot proti gradu, pod ono sivo, usodepolno skalo, stal je majhen spomenik v obliki obeliska. Majorka je potisnila robec na ustni, ko so se mimo vozili, a Pavel in Vid sta snela klobuka. Izstopili pa niso.

Na prostoru pred gradom jih je pričakovala vsa mala družina, kolikor je je bilo sedaj pri gradu, in nad vrati, z zelenjem

olepšanimi, svetil se je od pozlačenega papirja izrezan pozdrav: »Dobrodošli!«

Na majhnem odstorku za gradom je pastir vžigal topiče, da je glasno odmevalo po daljni soseski. Veselo je bilo vse; potniki, da je bilo že konec dolgotrajni vožnji, družina, ker je vedela, da bode nocoj nekoliko pijače.

V zadnjem trenutku se je prikazala še dolga, suha postava ene onih gospodičen, katero smo že nekoč videli na Dvoru. Gospa Lorica jo je bila pismeno prosila, naj pride za čas Božanovega bivanja k nji na Dvor, in postarna gospodična je sprejela ta nalog tem rajši, ker se ji je dozdevalo, da se bode na Dvoru več novega zvedelo nego v Vrbljenju; in saj je bila Loričina zaroka sama ob sebi dovolj, da je zavzemala vso radovednost, pozornost in vse jezike sosedov.

Pozdravi so bili naglo zvršeni in potem je šel vsak svojim potom.

Pavlu je bilo prepozno, da bi še jahal na Grič, šetal je nekoliko časa okoli, a kmalu je sedel na Vodetovem vrtu poleg Manice. Vid pa je doma zabaval obe dami.

Mladi Lukič je bil, korakajoč preko Vodetovega dvora, zapazil lep dvovprežni voz, porinjen ob hišni steni pod širok napušček. »Aha, kakov židovski agent,« mislil si je sam v sebi, ter ne meneč se dlje za to prikazen, šel na vrt, kjer je srečal prav ob vratih Manico, nesočo dva vrčka piva v rokah.

»Joj, Manica, tu sem vendar že!« vzkliknil je mladi mož.

Vsa v zadregi, rdeča v lice, ni vedela, kaj bi dejala. Tudi roke mu ni mogla dati, kajti v vsaki je nesla vrček.

»Tu ste, tu ste! No – le čakajte, gospod Pavel! Tako dolgo vas ni bilo!«

Hotela je mimo njega, a vendar ni storila koraka naprej.

»Manica – me imaš li še kaj rada?« šepnil je Pavel veselo, lju-beznivo in prijel na lahko deklico za obrazek.

»Ali me imate – vi?« vprašala je napol šegavo, napol resno.

»Vi?« ponovil je Pavel.

»Kako pa naj rečem?« šalila se je deklica.

»No – ti!« zavrnil je Pavel.

Vtem je ona stekla v hišo.

Kmalu je bila zopet pri njem ob mizi pod košatima orehoma.

»Kdo je pa nocoj pri vas?« vprašal je Pavel nagloma, spomi-njajoč se one kočije pod napuščkom. Vrtil in sukaj je vtem novo cigaretko ter ni zapazil Maničine zadrege.

»Dva gospoda iz Krajine!« dejala je in drgnila konec namizne-ga prta.

»Iz Suhe – krajine?« smehljal se je Pavel.

»Oh – da ste tako poredni!«

Ozrla pa se ni vanj.

»I – zakaj – poreden?«

»I – zato!«

»Kaj li nista iz Suhe krajine?«

»I – seveda!«

»Torej vendar! Manica – reci, govori, ali me imaš še kaj rada?«

Prijel jo je ob tem za roko in potegnil k sebi. Ozrla se je naglo na desno in levo, a nikogar ni bilo za ograjo, nikogar v obližju.

»Poljubi me!« dejal je Pavel.

»Ne vem, če smem!« rekla je deklica.

»Nihče ne vidi! Očeta ni, mamice tudi ne – nikogar – torej –!«

»Kaj pa – Zorka?« vprašala je ona, toda videti je bilo, da je tudi to ime, ta misel le pajčevini enaka meja med njenimi in Pavlovimi ustni.

»Manicá-á!« zazvenel je glasen klic očetov tam izpred hišnih vrat. Vode je sedel v kamri z onima gospodoma iz Krajine ter

sedaj klical deklico in po svoji navadi polagal zategnjen naglas na zadnji zlog hčerinega imena.

Sprva ni odgovorila.

»Manicá-á!« glasilo se je zopet tamkaj izpred veže.

»Le en – samo en poljub!« šepetal je Pavel.

Pa deklica je že hitela z vrta.

Namesto nje je prišel Vode in prisedel k mlademu Lukiču.

Povpraševal je o njegovem potovanju, govoril o letini, o minuli suši, o otavi, katera obilo obeta, in o vinstvu, ki se bode toliko obneslo. Tudi Vodetova žena je prišla na vrt in razgovarjali so se prijazno, dasi bi bil Pavel oba in še kaj drugega po vrhu zamenil za Manico. Te pa ni bilo blizu, tako da je naposled mladi Lukič vendar vprašal po nji.

»Dva gospoda sta notri, he, he, he!« smejal se je Vode in vžigal konec svoje smotke. Videlo se je, da bi rad še nekaj zinil, a da mu vendar ni šlo raz jezik.

»Ej, beži, beži! Prismodije so to!« mrmrala je mama. Pavlu pa se je vzbujala radovednost.

»Kake prismodije?« vprašal je naravnost mater.

»Ej, za Manico je prišel vprašat eden – in drugi pa z njim za mešetarja! Kaj pa bode z njo – premlada je in, in –«

»No, kaj pa še?« vprašal je Vode ženo, ki je ponehovala v govoru.

»Premajhna je zanj, če že hočeš!« dejala je mati silno nejevoljna.

»Bode pa zrasla!« šalil se je krčmar.

»Prismodije!« godrnjala je Vodeška in šla z vrta.

Pavel je ves čas prav osupel molčal; prav mu ni bilo, kar je čul, dasi mu ni segalo globoko v srce; ali Manice, ki ga tako rada vidi, te bi bilo vendar škoda!

»Kdo pa je ta ženin?« vprašal je sedaj Vodeta.

»Tam iz Strug sta oba gospoda. Ženin je trgovec – čakajte, kako se pač piše – no, sedaj se pa še ne spominjam več!«

In Vode se je res trudil in mučil, da bi se spomnil imena hčérinega snubača.

»Pa kaj bodeste storili?« vprašal je Pavel.

»Ne vem; bomo pač pogledali!«

»In Manica?«

Zadnje vprašanje je stavil Lukič po kratkem premisleku in skoro bolj tiho.

»Saj veste, kake so ženske, če se jim moža pokaže!« smejal se je krčmar.

Vstal je in po svoji navadi veselo žvižgaje odšel v hišo.

Manica se je kmalu vrnila k mladeniču. Bilo je že temno na vrtu.

»Ali ga bodeš vzela, Manica?« vprašal je Pavel in potegnil delkico k sebi.

»Kaj hočem? Ali ga ne smem?« dejala je pol v joku, pol v smehu.

»Jaz ti ne morem braniti, ako sama hočeš!« šepetal je Pavel.

»Sama hočem?« ponovila je ona in nekaj očitajočega je zvenelo iz teh dveh besedi. Odstopila je za korak.

»Pojdi semkaj! Me li ne ljubiš? Daj – poljubi me!«

»Hočem li vedno tukaj ostati?« vprašala je ona namesto odgovora.

A on je stal že poleg nje in ji poljubljal solze raz lice. Počasi se mu je izvila iz rok. Nekaj je bilo med njima, nekaj nevprašanega, pa vendar nekaj povse jasnega, česar pa se nobeden njiju ni upal lotiti. Ona ne, ker je bila nje ljubezen resnična – on ne, ker mu je bila ta ljubezen le za kratek čas. To vprašanje je bilo: »Ali me bodeš ti hotel vzeti?« Ona se je tega sramovala, on se ga je pa bal.

Ko je Pavel odhajal, stala je ona kočija še vedno pod napuščkom, iz Vodetove krčme ven pa je poleg tujih glasov zvenel tudi hripavi govor dohtarja Štupe.

XV

Ko je drugega dopoldne jahal Pavel mimo krčme, namenjen k Podgorskim na Grič, pozdravljal je Manico, stoječo na pragu, toda ustavil se ni. Tudi deklica se ni ozrla za njim, nego se vrnila naglo v hišo.

Pavlov sprejem na Griču pa je bil povse čuden in nenavaden. Podgorska dekleta so ga obsipala – razen Klare – z vso ljubeznivostjo, mladi Markec ga je hotel samo zase – gospa Podgorska je bila taka kakor vedno in polkovnica nasprotno hladna in mrzla kakor slana, ki je pala bila to septembrovo jutro. Zorke ni bilo videti sprva in Klara, katera se je vedla, kakor bi ji tudi nekaj ne bilo prav, dejala je, da ono glava boli.

Dopoldne so hodili mladi ljudje okoli in se zabavali z različnimi igrami; tudi guvernanta je bila še vedno tu in le-ta je v hipu, ko nihče drug ni mogel čuti, povprašala Pavla, kje se mudi doktor Božan.

»To je ženin moje matere!« zavrnil je Pavel resno in ona se je vgriznila v ustni.

Pavel je zastonj gledal, od katere strani pride Zorka. Ni je bilo in le Klara, ki je največ hodila z njim, menila je, da jo mora glava hudo boleti. Dasi je bil mladi Lukič v skrbeh zaradi nje, vendar

si ni mogel kaj za to, da je bolj in bolj občudujé gledal Klaro. Do vprašanja: katera je lepša – Klara ali Zorka – ni prišel, ampak to deviško, mladostno obličje in ta prirodna, zdrava naivnost, ki sta mu sevali naproti, to mu je bilo zopet nekaj novega. Zorka, v mestu vzgojena, mestno izobrazena – tu pa nekaj, kar se mu je zdelo domače, sorodno in tako pristno kakor prvi sneg.

A proti poldnevu je vendar prišla Zorka in sedaj Pavel ni videl, ni iskal več Klare. Pozdravila sta se veselo, burno, a mladeniču se je vendar nekaj videlo, da ono nekaj teži ali pa je bolna. To zadnje je sama trdila.

Po opoldanskem obedu pa je Pavla zdajci pozvala polkovnica Hahnova.

»Le nekoliko besed, gospod pl. Lukič!« dejala je in njega je obšel čut kakor tedaj, ko mu je bila velela, naj govori z očetom. Tudi to se mu je čudno zdelo, da nihče, nihče izmed vse družbe do sedaj ni omenjal materine zaroke, izvzemši ono skoro nesramno vprašanje guvernante.

Šla sta v malo stransko sobo poleg obednice.

»Kaj mislite o svoji razmeri do Zorke, do hčere moje?« vprašala je polkovnica naglo in skoro ostro.

»Jaz? Kaj mislim?« jecal je Pavel ter iskal v svojem spominu, kdaj in kje bi se bil morda kaj pregrešil.

»Vi me menda ne umete, gospod pl. Lukič?« nadaljevala je ona.

»Ne! Res, da ne!« pritrdil je on odkrito.

»No – jaz vam bodem položaj razjasnila. Sedite vendar, sedite!«

Pavel je do sedaj še vedno stal pred njo kakor karan učenec. Sedel je v stol nasproti gospe Ani.

»Glejte, gospod pl. Lukič, vi ste mlad, pošten mož; a meni se vidi, da ste silno lahkomišeln!«

»Gospa milostiva –!« hotel je oni oporekati.

»Le potrpite; pritrdili mi bode!« hitela je ona trdovratno. »Vi ljubite Zorko, vzeti jo hočete za ženo, kajne?«

»I – seveda!«

Pavel ni vedel, kaj bode iz tega. Vest mu je jela nekoliko očitati, da je polkovnica zvedela kaj o – Manici, in silo tesno in vroče mu je prihajalo.

»Pa kdaj hočete to storiti?«

»Kdaj? Kadar končam študije, gospa milostiva!«

»Kaj pa bode vi tedaj, takrat – ako smem vprašati?«

Pavel je čutil porogljiv naglas, ki je zazvenel iz zadnjih besed. Odgovoril ni, nego le vrašujé uprl oči v gospo

»Jaz mislim namreč – kakšno bode vaše materialno stanje tedaj, kadar končate študije in se hočete oženiti?«

»Jaz menim, da imam nekaj premoženja.«

»Oh!«

»Moj oče – jaz sem vendar dedič njegov!«

»Dovolite, gospod Pavel,« – danes ga polkovnica še ni bila s krstnim imenom nazvala – »dovolite, da vas vprašam o tem. Mati Zorke sem in pristojna mi pravica do takega vprašanja!«

»Gotovo!« hitel je Pavel.

»Vam je li znano, kolik je vaš delež po očetu?«

»Ne, res ne, gospa milostiva!«

Nasmehnil se je sam pri tem, kakor bi bilo vse to tako nevažno, da ni vredno govoriti o tem.

»Jaz sem si to pač mislila!« dejala je gospa Ana skoro bolj zase. Potem pa je nadaljevala resno in skoro ostreje kakor prej: »In se tudi niste še vprašali, kake posledice utegne imeti možitev vaše matere, kar se tiče vašega deleža, imetja vašega?«

»Ne, ne – tudi ne!« hitel je Lukič, a sedaj ves v mislih; tudi smejal se ni več; daniti se mu je jelo.

»Potrpite, jaz vam v malo besedah razjasnim vse!« rekla je Ana. On se je z obema rokama uprl ob stol in nemo zrl v polkovnico.

»Meni so vse vaše razmere prav dobro znane,« nadaljevala je ona, »in zato vam s polnim prepričanjem lahko rečem, da ste osleparjeni, grdo osleparjeni!«

»Kaj? Kdo?« vzkliknil je Pavel.

»Kdo? Vaš famozni prijatelj, doktor Božan, gotovo ni bil zadnji pri tem delu!«

»Božan? Ni mogoče!«

»Le poslušajte! Po smrti očeta vašega se ni našlo nič drugega imetja njegovega nego polovico domačega vašega posestva, ker te polovice ni bilo mogoče odnesti. Drugega ni bilo nič tu, dasi je bil vaš gospod papa imovit, bogat mož. Potem se je polovica posestva, ki je imela biti vaša, jako nizko ocenila, nekoliko tisoč menda, in sedaj – no, vi ste pravnik, vi morate to boljše umeti nego jaz – sedaj predlagata vaša varuha, da se vam izplača teh nekaj tisočakov, vaša gospa mama pa prevzame še drugo polovico posestva. Tako ste vi kmalu popolnoma na suhem in premeteni vaš prijatelj bode pač skrbel, da si, preden se oženi, zagotovi tudi svoje materialno stanje. Kaj, ko bi mu hotela vaša gospa mama zapisati dvorsko graščino, menite li, da se je bode branil?«

»Stojte, stojte, gospa milostiva! To je preveč!«

Pavel je bil skočil kvišku in tekal po sobi gor in dol.

»In vi, gospa milostiva, tega prej niste znali?« vprašal je zdajci.

»Ne; kako bi tudi! Ko smo zvedeli novost o zaroki vaše gospe matere, jeli smo premišljevat in sestrična moja je pozvedela po odvetniku svojem v mestu vse to, kar sem vam tu povedala.«

»Pa kaj! Če je tudi to tako, ako je delež moj tudi tako majhen – kaj de to?« vprašal je Lukič ter postal zopet pred polkovnico. Stara, lahkoživa nprav je že predirala.

»Kaj de to?« ponovila je gospa Ana z zategnjenim glasom. »Toliko, da vi na ženitev niti misliti ne morete. S čim bodete ženo živili?«

»S pridnostjo in z delom! V nekaj letih sem lahko samostalen, bodisi odvetnik ali notar ali morda uradnik!«

»Ne, gospod pl. Lukič – jaz želim, da bode Zorka boljše preskrbljena. Jaz vsekako zahtevam imetja! Pa kdaj bi bila potem – po vašem mogoča ženitev?«

Pavlu se je zdelo, kakor bi ga kdo z mrzlo vodo oblival. Nekaj kakor stud in grust, jelo mu je polniti dušo.

»Zorka li ve kaj o tem?« vprašal je naglo.

»Nekoliko! A to ve, da mora biti konec vajini razmeri!«

Pavel je dirjal iz sobe.

Polkovnica se je posmehnila za njim in pred zrcalom stoječa popravljala si svoje goste, malo sive lase.

»To bode pomagalo, mora pomagati! Majorca se ne sme omožiti! In naposled, četudi moj manever izpodleti – odvetnik ali notar – dasi brez podedovanega imetja – tudi ni še najzadnje! In ta Pavel bi bil pokoren zet!«

Nasmehnila se je še en pot sama sebi v zrcalu in z zadovoljnim licem šla iskat drugih.

Vtem je bil Pavel našel Zorko v nje sobi. Glavo je tiščala v roki, naslonjeni ob mizo, pred njo pa je ležala odprta knjižica.

»Ti veš, Zorka, ti znaš vse!« vzkliknil je mladi Lukič.

Ona je prikimala, ali rok ni vzela z lica. Pavlu se je zdelo, da se joče. Potegnil ji je ljubo roki narazen in videl, da ima res objokane, rdeče oči!

»Pa kaj hočeva storiti?« vprašal je on skoro obupno.

»Tvoja mati –« pričela je Zorka, toda končala ni.

»Da, mati moja!« dejal je on, kakor bi bil uganil, kar je hotela deklica povedati.

Oba sta umolknila.

»Ne vem!« dejal je on, a videlo se je, da premišljuje nekaj čisto drugega.

»Ali je ne moreš pregovoriti?«

»Daj, reci Zorka,« vprašal je Pavel zdajci, »si li ti tudi enega mnenja z materjo, s tvojo mamo?«

»Katerega?« dejala je ona, izognivši se takoj odgovora.

»No, da ne moreva čakati, dokler bodem jaz popolnoma samostalen, in da se brez imetja itak ne moreva, ne smeva vzeti.«

»Mati tako hoče!« rekla je Zorka in stiskala svoj robec med rokama.

»In ti?« silil je mladenič.

»Jaz, jaz – oh, Pavel!«

Oklenila se ga je okoli vratu in ga poljubila, ali on s tem odgovorom vendar ni bil zadovoljen. Danes je bilo vprvič, odkar sta se spoznala z Zorko, da se mu je zazdelo, da je ravno ona popolnoma pod materinim vplivom in da danes ni tako odkrita, kakor je bila vedno do sedaj. Pa nje poljub mu je pregnal vse te misli.

»Kaj torej storiti?« vprašal je zopet on, skoro bolj sebe nego deklico.

»Poskusi ti pri materi svoji!« dejala je ona potihoma.

Zopet je vstala nekova tiha sumnja v mladeničevem srcu in ozrl se je naglo v Zorko. Pa ko mu je tako pogled ušel preko mize, ugledal je odprto knjižico in zgoraj z debelimi črkami tiskan naslov pesmi: »Rošlin in Verjanko«.

Ostrmel je za trenutek. Kaj vse mu je šinilo zaeno v glavo!

»Kdo ti je dal to?« vpraša in glas mu je zvenel skoro hripavo.

»Gospod Tomaž!«

»Oh, on, haha!«

Tudi sedaj je tekel enkrat gor in dol po sobi.

»Jaz moram domov!« dejal je naglo.

»Kaj hočeš?«

»Poskusiti hočem!«

Še en poljub in malo potem je dirjal na čilem svojem konju po beli cesti proti domu.

»Kaj bode storil?« vprašala je popoldne polkovnica svojo hčer.

»Ne vem,« zavrnila je ona skoro žalostno.

»Oh, pojdi, pojdi! Saj ti ne uide!« mrmrala je mati.

Slučaj je hotel, da je istega popoldneva zadela gospa Hahnova v vrtu za gradom na domačo guvernanto, ki je bila danes izredno redkobesedna in slabovoljna. Povod do prvega vprašanja je tičal že v tem nje stanju in beseda je rodila besedo. V kratkem času je znala polkovnica, kaj teži gospodično, namreč isto, kar je bolelo gospo Ano; možitev majorke Lukičeve. Guvernanto je danes zlasti pekel zbadljivi odgovor Pavlov na nje prenašlo vprašanje, in ko je sedaj polkovnica tako kakor mimogrede vprašala, si li nista dopisovala z doktorjem Božanom, pritrdila je ona takoj in malo potem je tudi že kazala pisma radovedni gospe Ani.

»Oh, nesramno, perfidno!« vzkliknila je polkovnica v navideznem srdu, dasi ji je od veselja utripalo srce.

Guvernanta se je pripravljala, da bi malo zajokala.

»Gospodična, pustite pisma meni!« velela je gospa Ana jako energično. »Jaz bodem diskretno ravnala z njimi, toda – pomagati vam hočem.«

»Oh – kako?« vprašala je še ona.

»No, le pustite, pustite! Zaupajte mi, bomo videli! Jaz vam hočem pomagati! Toda tiho, le tiho o vsem!«

Vtem je imela polkovnica že pisma v žepu, in ko si je guvernantka otrla solze iz oči, tudi one ni bilo več na vrtu.

XVI

Gorak južni veter je pihal po soteski, skozi katero je dirjal Pavel na sovjem liscu, nebo se je na lahko oblačilo in tudi nad Krko je ležala tanka meglica: pravi znaki dolgotrajnega deževja.

Ko se je mladi Lukič bližal mostu in Vodetovi krčmi, šinila mu je hipno, pa tudi le hipno misel v glavo, da ostane tamkaj. Nalašč, nalašč, ker je vse njemu nasprotno, ker so povsod zapreke, ker ga vse jezi – le – Manica ne! Toda tudi – ta! Izpodbodel je konja onkraj mostu in šinil mimo krčme, ne da bi se ozrl na dvorišče. Tam pa tudi nikogar ni bilo.

A čim bolj se je bližal rodnemu gradu, tem bolj ga je zapuščala in mu ginila prvotna srčnost, tem bolj mu je ugašal zubelj one strasti, ki so ga bili zanetili tam na Griču. »Je li vse to resnica?« vprašal se je, ko je spustil konja v korak navzgor proti Dvoru. Vedel je, da nocoj Vida ni doma, kajti odpeljal se je bil navsezgodaj v mesto opravljat njegovo, Pavlovo, in Loričino stvar. Mati bode torej sama, kolikor jo bode pustila vrbljenjska gospodična, ki Pavlu ni povsem ugajala.

Pred gradom je vrgel vajeti hlapcu in na prvih stopnicah že zvedel, da vrbljenjsko gospodično glava boli in da je gospa – namreč mati Lorica – sama v svoji sobi. Vrhu stopnic je postal;

ugibal je, bi li šel takoj k materi ali pozneje. A odločil se je naglo: – krenil je v svojo sobo. Tam tudi ni našel miru; hodil je gor in dol, vrgel se v naslanjač in zopet na postelj, naposled začel pušiti. Potem je brskal med knjigami, ki so ležale v velikem predalniku vse v groznem neredu. Našel je, kar je iskal, stopil k oknu in tam jel čitati knjižico. Mračilo se je že.

»Da, da, da – tako je! Jaz sem Verjanko in on je – Rošlin!« Tako je vzkliknil in potisnil čelo v obe roki. »Pa – mama? Ne, ne, to ni mogoče!«

Sedel je v naslanjaču in zrl predse tja venkaj v mračni večer. Nekaj čudnega se je godilo v njegovem srcu, v duši njegovi, tam v središču, kamor se steka, kjer se spaja in od koder izvira vse, kar kažemo v svojih dejanjih.

Ne nazaj, ampak naprej je gledal.

»Kaj mi je storiti?«

To je bilo edino vprašanje, edina namera, ki je ležala pred njim. Odgovor na to mu je bil tudi povsem jasen. Videl je v Božanovem ravnanju nezvestobo, umazano sebičnost in neodkritosrčnost – kaj pa mati misli o tem, koliko deleža je nji pripisati, o tem soditi in premišljevati, branilo mu je vse čustvo, vsa ljubezen, ki jo je gojil do nje ves čas od otroških do poznih mladeniških let.

»Torej Vid, edini Vid, ta je kriv!« Veroval je do sedaj, do danes v njegovo poštenost, ali danes so mu tudi to vero vzeli in dvojiti ni mogel o resničnosti vsega, kar se mu je bilo povedalo.

»Kaj torej?«

Pavel je bil od očeta svojega sprejel ob vzgoji mnogo njegovih nazorov, njegovega duha. Tu mu je bil odgovor zato lahek: dvo-boj! »Jaz ali on – Rošlin in Vrjanko!« vzkliknil je, vrgel ono knjižico dvakrat, trikrat po mizi in hotel zopet venkaj na sveži zrak.

»A mati? Kaj pa mati?«

Postal je zopet sredi sobe in premišljal.

Nekaj trenutkov potem je trkal na vrata h gospe Lorici in na nje dokaj prijazen odziv vstopil.

Majorka se je prestrašila, ugledavši svojega sina; tako bled, razburjen, vzhičen je bil; in niti očesa ni dvignil k nji, nego srepo je zrl k tlom predse, ko je govoril, ali bolje – odstavkoma bruhal iz sebe:

»Mama, to ne more biti, ne sme biti – ne sme se zgoditi!«

»Kaj pa?« vzkliknila je gospa Lukičeva.

»Tvoja – tvoja možitev! Jaz ali on – Vid ali jaz!« vpil je Pavel in tekal gor in dol.

»Jaz te ne umejem, Pavel!« dejala je majorka na videz jako mirno, pa glas se ji je vendar malo tresel.

»Vidva me hočeta oslepariti – me bodeta osleparila!«

»Pavel!«

»Da, tako je!« klical je sin trdovratno in kakor bi si bil v svesti, tako grozno očitaje je bil vrgel materi v lice.

»Pavel!« vzkliknila je ona še enkrat in ganiti se ni mogla z mesta pred stolom, raz katerega je bila vstala pri prvih razburjenih besedah sinovih.

On pa je začel naštevati na drobno vse krivice, kakršne so se mu dozdevale tedaj, kakor mu jih je bila polkovnica navela, in ki so vse imele svoj temelj v misli, vcepljeni mu ta dan, da mu brez znatnega imetja ni misliti na svojo ženitev – na Zorko. Iz lahkoživega mladeniča izpremenil se je zdajci v napol hladno računajočega – moža – pa iz besed njegovih sta zveneli, raz lice sta mu odsevali vendarle mladostna strast in vroča nejevolja. Povedal je vse, kar je znal in mogel, da je delež njegov premajhen, da je bila cenitev prenizka, da je pokojni oče več zapustil, da on ne bode

ničesar imel, da bode vse Božanovo, da bode sam moral od hiše, z očetovega, z materinega doma – – a tu je zdajci umolknil.

»Ne, ne, ne grem, ne pojdem!« vzkliknil je skoro zopet na glas.
»Jaz ali on! In ti, mama, bodeš odgovarjala za to!«

Držal je že kljuko na vratih, da bi odšel.

»Čakaj!« velela je majorka. Dvojen strah jo je bil obšel, vedela je, kaj namerava sin; dva toka, vsak od nasprotni strani drveč, borila sta se v nje srcu – ljubezen do otroka, do sina, in ljubezen do onega čudnega moža, do Vida, ki si jo je bil osvojil vso.

»Kaj hočeš?« vprašala je po kratkem molku.

Sin ni odgovoril.

»Kaj nameravaš?« ponovila je mati.

»Jaz vidim samo en pot pred sabo!« dejal je Pavel osorno.

»In ta je?« vzkliknila je majorka.

»Ti povprašuješ? Saj si bila vendar žena – vojakova!«

»Pavel!«

Ta zadnji vzklik je zvenel tako očitajoče, a zazvenela je poleg svoja obtožba.

Zgrudila se je v stol in si zakrila obraz.

Pavel pa je izpustil kljuko ter stal, roki sklenivši, sredi sobe.

»Kdo ti je vse to povedal – kdo ti je vsadil to sumnjo?« vprašala je hipoma majorka in razkrila svoj obraz.

Sama ni znala, da se je s tem vprašanjem vzpela nad sina kakor zmagovalec nad premaganca.

Pavel ni odgovoril.

»Reci, povej, kdo ti je vse to tako lepo narisal?« hitela je gospa Lorica, uvidevši svoj uspeh.

»Čemu to? Kaj de to?« menil je Pavel, izognivši se neposrednemu odgovoru in skoro malodušno.

»Ni treba, da odgovarjaš – omenil si prej ono, ono Hahново – ono Zorko! No, meni je dovolj, ako mislim na polkovnico! Toda spomni se – Pavel, kako je pokojni oče mislil, kako je on govoril o nji in o Zorki!«

»Pokojni oče je ni tako poznal –« zavrnil je Pavel, pa besede so mu zastajale.

»Tu ni drugega nego sebičnost! Varuj se, varuj se!«

»Sebičnost?« vzkliknil je sin. – »In isto očitajo tebi in Vidu!«

Ker so sami goli egoisti, sebičneži!«

»No, ti tako grdo sodiš o njih?« vzhitel je Pavel in samemu je prišla zdajci grda, strastna beseda na jezik. »Ti tako sodiš one – pa vedi! Ta Vid, ta Vid Božan – ti meniš, da te ljubi, da ti je zvest – pa povprašaj griško guvernanto!«

To je bil silen, krut udarec!

»Kaj – kaj veš o nji in o njem?« zajecala je majorka. Vsa kri ji je bila izginila z lica.

»Povprašaj njo ali pa – njega!« dejal je Pavel in hitel iz sobe.

Pozno na večer in že v dežju se je pripeljal Božan iz mesta in ves začuden gledal, da ni nikjer luči za okni, da vse že spi. Šel je takoj počivat.

Pa majorka in nje sin vendar nista spala. Ona je bedela v temni sobi, premišljevala in jokala, ukrepala in dvojila, ali do trdnega sklepa se ni mogla vzpeti, niti udušiti bolestne dvojbe; s Pavlom je bilo istotako; nekaj mu je tičalo v srcu, kar je glodalo in jelo in kar mu ni pustilo počitka – miru; to je bilo kesanje – zavest, kako naravnost je bil nastopil nocoj svoj pot, pa kako krivo, kako neplemenito je končal prvotni svoj namen.

XVII

Vso noč je lil dež in močen jug ga je zanašal z velikim šumom na zaprte vetrnice Pavlove sobe; od daleč se je čulo votlo bobnenje naraščajoče Krke, ki je drvila kalne valove čez jez. Ob tej godbi je Pavel naposled zaspal; a komaj se je danilo, odpiral je že vetrnice ter čmeren, nejevoljen pogled vrgel po dolini, ki je bila že napol pod vodo.

Opravil se je naglo in jel potem pisati list; kmalu je bil gotov, dasi mu vrste in besede niso hotele prav izpod peresa. Zapečatil je pismo ter ga naslovil z doktor Božanovim imenom. Naročil je hišni, naj odda list Vidu, ko bode vstal, sam pa je ogrnil plašč – dežnika ni hotel – in odšel od doma, ne da bi povedal komu, kam je namenjen.

Vid je danes nenavadno dolgo ležal v postelji. Utrujen nekoliko po včerajšnji vožnji spal je dalj nego sicer in potem mu je dež tudi tako prijetno udarjal ob vetrnice in zdolaj pod kapom v jarku je čopotal curek, ki je lil raz streho – da res ni bilo drugače možno, nego še enkrat zaviti se in obrniti proti steni. A spal ni več, nego le z odprtimi očmi sanjal. Prijetno mirno življenje se mu je kazalo v bližnji prihodnosti; vzal bode bogato, lepo ženo; da je pač starejša od njega, kaj de to? Ali jo ljubi? Oh, tistega mladostnega, neumnega, divjega in strastnega, bolestrnega in presladkega, nesrečnega in

zopet tako neskončno srečnega čustva in stanja, ki mu pravimo: ljubezen – tistega on ni poznal. Nekoč morda, pred mnogimi leti – toda tisto je bilo pozabljeno, pokopano! »Morda pa vendar tudi sedaj?« vprašal se je hipno in domislil se vitke Loričine postave, nje modrih oči, lepega, pravilnega lica in nje toplih poljubov.

»Jaz mislim, da jo res ljubim!« dejal je polglasno in potem je sanjaril dalje, kako si bode v kratkem ustanovil svoje odvetništvo in imetje njegovo se bode množilo in množilo. Vsega bode imel dovolj!

In Pavel?

To vprašanje ga je nanagloma izpreletelo. Sklonil se je kvišku. »Eh – Pavel! Dečko je mlad, izkusi naj nekoliko in potem – saj bode imel dovolj!« Tako je ugibal, sklepal, in recimo naravnost – tudi tolažil samega sebe, kakor je bil že s tem utešil nekoč Loričine pomisleke. –

Ko se je opravił, nameraval je iti k skupnemu zajtrku in tam pozdraviti nevesto svojo; saj tako je bilo doslej dogovorjeno. A našel je samo vrbljenjsko gopodično.

»Lorico glava boli!« rekla je ona s čudnim naglasom, da je Vid nehote privzdignil glavo.

A ugledal je vtem pred sabo zapečaten list, na njem pa Pavlovo pisavo in svoj naslov. Kakor bi slutil nekaj nenavadnega, hotel ga ni tu odpirati, ampak vtaknil je list v žep, pil svoj čaj in skušal zabavati postarno gospodično. Ali nič pravega ni prišlo v tek in Vid je kmalu odšel. V svoji sobi je naglo razgrnil Pavlovo pismo.

Tu je čital:

Pišem ti, Vid, ker v tem položaju ne morem govoriti s teboj. Ti stojiš med menoj in mojo srečo. Zvedel sem vse – vse, pravim ti! Jaz nečem izpregovoriti, kar mislijo, kar trdijo drugi ljudje. Jaz se tudi do sedaj za vse ono nisem pobrigal, kar je po vsej pravici

moje in le moje imetje; ti me bodeš umel. Zato sta nama sedaj odprta le dva pota, tebi eden – meni, ako ti nečeš na prvega – drugi! Če nimaš poštenja za prvega, imel bodeš, imeti ga bodeš moral za drugega!«

Potem je stalo par dolgih pomišljajev v pismu in za temi:

Jaz ne morem več! Stori, odloči se, pa – mati naj sodi!

Pavel

Vid je dvakrat, trikrat prečital list. Obledelo mu je lice, a krog usten mu je legla ona znana njegova sarkastična poteza.

»To so mu babe vcepile na Griču!«

»Neumni dečko!« siknil je polglasno, potem pa še enkrat prebral pismo.

Stal je v odprtem oknu in dež, od vetra gnan, škropil mu je v lice.

»Kaj namerava, kaj hoče?« mrmral je predse.

V lipi so padale debele kaplje z veje na vejo, z lista na list, čez dvorišče pred gradom je tekel širok curek deževnice, iz doline ven pa je bobnela široka rumeno barvana Krka.

Vid je pozvonil hišni.

»Kje je Pavel?« vprašal je kratko.

»Ne vem,« dejalo je dekle, »gospod so odšli, ne da bi povedali kam!«

»In gospa?«

»Bolni so! V postelji so!«

To je vedel že prej, ali mislil je, da je Lorica vendarle vstala.

»Torej ona tudi že zna vse to!« mislil si je sedaj. »No, Pavel menda pri Vodetu sedi in čaka, kaj bom ukrenil! Zaeno se lahko zabava – neumni dečko!«

»Opoldne me ne bode domov!« zaklical je še naglo za odhajajočo hišno; ta sklep mu je prišel kar tako zviškoma.

XVIII

Pavel je bežal pred Vidom; sniti se ni hotel z njim, a pravega pribežališča v bližini tudi ni imel. Da bi šel k Vodetu – ne, za to ni bil razpoložen. Vendar je potreboval nekoga, s komer bi mogel govoriti o sebi in o svojcih; kako bi mogel Manici kaj takega praviti! »Pa morda ravno nji?« vprašal se je zdajci. A zavil je s pota navzgor v hribe; h gospodu Tomažu ga je vleklo!

Rumen potok je drl po ozkem kolovozu in z golih ilovnatih bregov so cureli še vedno večji pritoki vanj; gorak, neprijeten veter pa je stresal robidovje in brinje po pustem pašniku nad kolovozom.

Mladi Lukič danes ni bil več takov kakor včeraj. Včeraj le ljubezen, misel na Zorko, na ženitev – danes pa je vladala v njem le skrb za – imetje, za bogastvo. Ne to, da mu je nedosežna ona lepa deklica, Zorka, ampak navdajala ga je samo misel, da mu hočeta mati in Vid vzeti, kar je in mora biti njegovo – grad in vse, kar se ga drži. In prav tam, konec rjavega, ilovnatega kolovoza, kjer sta nekoč gospod Tomaž in Vid rešetala vprašanje o boju za obstanek, tam je Pavel malo postal in si oddahnil. Pot navzgor po blatu in po vodi ga je bil utrudil.

»Za svoje se borim, za svoj obstanek!« dejal si je in skoro jezno vrgel čez ramo plašč, ki mu je bil zdrknil raz njo.

Gospod Tomaž je začuden gledal mladega prijatelja. Ali ker je povse naravno slutil nekaj nenavadnega, staval ni nobenega vprašanja, ki bi merilo na to, kaj pomenja ta poset.

Pa Pavel je začel sam pripovedovati, vse od kraja do konca, kar mu je težilo dušo.

Duhovnik je bil malo v zadregi, kako bi odgovarjal, kaj bi svetoval.

»Danes ostanete pri meni, gospod pl. Lukič!« dejal je, kakor bi iskal časa in odmora, da premisli, kaj bode ukreniti.

Pavel je zadovoljno prikimal, in ko je bil župnik naročil, kar je bilo potrebnega v dnevnem redu za nepričakovanega gosta, sedela sta dolgo skupaj v prijaznem razgovoru. Lotiti pa sta se morala zopet Pavlove stvari.

»Jaz ne bodem sodil ali kazal, tako mora biti ali tako,« dejal je gospod Tomaž ter natočil mladeniču kozarček slivovke, ki mu je morala premočenemu in utrujenemu najbolj prijati, »pa recite to ali ono, gospod Pavel – ljudje, slabi ljudje smo vsi. Največji junak je oni, ki samega sebe najboljše premaguje!«

»To je teorija!« menil je mladi Lukič.

»No – čakajte – stopiva prav v življenje, govoriva konkretno, in če hočete, prav hladno, mrzlo o slučaju vašem. Ali morete tako?«

»Hočem!«

»Dobro! Vaša gospa mama se hoče možiti, vi se hočete ženiti. Materini poroki ni ovire, vaši pa je glavna – oprostite, da imam v mislih še druge – mladost vaša, mladoletnost in tako dalje – torej glavna ovira vaši ženitvi je materina možitev, ker zaradi nje izgubite nadejo na – večje imetje. Tako sem vas umel!«

»Da, tako je!«

»In to misel imajo oni, ki vam bi dali sicer nevesto?«

»Menda!« dejal je Pavel nemirno.

»Vi je nimate, to vem! Pa svet, življenje vas bode še poučilo. Stojte, gospod Pavel! Kaj ko bi se Vid odpovedal vsemu imetju, doti matere vaše; ko bi vam vse to pustila, kar pravite, da je vaše, mora biti vaše; ko bi si Vid s svojim odvetništvom ustanovil sam svoj dom? Ako vam vsem vlada edina ljubezen, zakaj bi to ne bilo mogoče?«

»Ljubezen, ljubezen!« ponovil je Lukič, ne da bi odgovoril na ono vprašanje, ampak kakor bi hotel sam povprašati, kaka ljubezen, katera ljubezen naj bi bila to – ki bi imela tako moč.

Župnik se je malo nasmehnil, ali ko je hotel znova izpregovoriti, odprla so se vrata in v sobo je stopil ali bolje v vratih je obstal – Vid Božan.

Župnik je bil prvi, ki je izpregovoril; Pavel je bil planil kvišku in stopil k oknu, ne da bi se ozrl v prišleca.

»Ej – Vid? To je dobro!« hitel je gospod Tomaž in vlekel Božana v sobo. Vzel mu je dežnik iz rok in klobuk ter oboje obesil v kot za peč.

»Mislil sem, da si sam!« rekel je doktor kar tjavendan.

»Oh – ako vaju motim –?« vzkliknil je Pavel in hotel venkaj.

»Ne! Ostani, Pavel! Ravno prav!« dejal je Vid, preden je še župnik posegel vmes. »Kaj hočeš od mene?«

»To veš sam!« zavrnil je pl. Lukič in sklenil roki na prsih.

»Ne razgovarjajta se!« silil je duhovnik. »Sedita – ti semkaj, Vid, in ti – tja, gospod Pavel; govoril bodem jaz.«

Oba sta storila, kakor bi ne bilo moči upirati se temu povelju, ter sedla na odkazana stola.

»Čuj, Vid,« pričel je zopet Tomaž, »z gospodom Pavlom sva bila prav v sredini vprašanja, katero visi med vama. Veselim se,

da sta oba zašla semkaj k meni, tu se bode dalo rešiti vse. Jaz ne bodem iskal okolišev, udaril bodem kar na sredo. Ali se ne moreta oba ženiti?»

»Zakaj ne?« zavrnil je Vid skoro s posmehom.

»Tu ne gre za ženitev!« dejal je Pavel osorno.

Duhovnik je razumel nasprotje.

»Torej za imetje?« rekel je kar naravnost.

»Da, to je!« vzkliknil je Pavel.

»Oh – tako?« vprašal je Božan.

»No – sedaj ti je znano, Vid!« pritrdil je župnik.

Vid Božan je sedel dober korak od mize, držal levo nogo čez desno in na kolena sklepal obe roki; gledal je skozi okno v meglen deževni zrak.

»Govoril bodem jasno,« dejal je po kratkem molku in glas njegov je bil rezek, pa skoro tih. »Jaz naj torej odstopim, kajne, Pavel – pa samo zato, da bode polkovnica Hahnova imela lepo, prosto domačijo! Saj ona ti je vse to ubila v glavo!«

»Ne – ona! Jaz hočem domačijo!« zavpil je Pavel.

»Kdo ti jo brani, kdo ti jo jemlje?« dejal je Vid.

»Ti!« –

Župnik sam se pozneje ni mogel več spominjati, kako ostre besede so pale na to od ene in od druge strani. Le to je znal potem, da je opoldne imel samo enega gosta pri sebi, in ta ni bil tisti, za katerega je naročil kosilo, ampak drugi, Vid, ki je bil prišel pozneje.

Pavel je takoj ostavil župnijo.

Popoldne je župnik spremljal starega prijatelja do onega blatnega kolovoza, kjer je še vedno drla umazana voda nizdol po kolesnicah.

»To je boj, samo boj za obstanek!« nasmehnil se je Vid, kakor bi hotel na lahko v nekaj besed spojiti vse dogodke današnjega dne.

»Grd in krut je!« zavrnil je resno župnik Tomaž. »Jaz ga ne tajim! Toda nekaj imamo, česar se oklepamo.« –

»Kaj meniš?« ustavil ga je Božan.

»Ljubezen!«

Ločila sta se in doli v globokem kolovozu je Vid zopet kakor nekoč pred dobrim letom postal in zavihtel svoj dežnik proti rdeči prsti v bregu.

»Ljubezen? Neumnost!« hotel je reči in naposled tudi rekel.

»Nič! Torej – nič!« mrmral je sam v sebi.

Pogledal je po svoji navadi še nekolikokrat skozi okno, premeril sobo in v kratkem je bil gotov s svojim sklepom, gotov tudi z delom, katerega se je bil lotil: s svojim potnim kovčkom.

Pol ure pozneje je stopil v Pavlovo sobo; mladi mož je ležal vznak na postelji in še vedno ugibal, kaj mu je storiti.

»Pavel, jaz grem,« rekel je Božan lahko, mehko, skoro dobrodušno, da bi mu njegov sarkazem ne bil sijal z lica.

Oni se je vzklonil napol kvišku; spoznal ni, kaj pomenjajo te besede.

Prišel je domov v dvojbah in negotov sam s seboj, kaj mu je storiti. Vprašal je po gospe Loric, toda dejali so, da je še vedno bolna. Vrbljenjsko gospodično je srečal na hodniku, ali ta se ga je hotela skoro očito ogniti; tako se je potisnila vstran ob steno. V Vidovi sobi pa je ležal na mizi majhen zavitek z njegovim naslovom.

»Oh, danes imamo pa pošto v gradu!« dejal je nekako dobrovoljno, ugledavši napis, pa vendar je nekoliko premišljeval, preden je razvil papir. Zapazil je bil takoj Loričino pisavo. Iz zavitka je palo nekoliko pisem, ki jih je bil pisal nekdanj guvernanti na

Grič. Poleg pa – nič, prav nič drugega, dasi je dvakrat, trikrat prebrskal vse liste.

»Zbogom!« rekel je Božan in se obrnil k vratom.

Vendar še en pot je postal.

»Polkovnice nikar ne jemlji v hišo!« dejal je zbadljivo in potem, kakor bi mu bilo žal teh besedi, pristavil: »Stori pa, kakor hočeš! – In mater svojo mi pozdravi! Vse drugo uredimo pismeno!«

Zaprl je vrata za sabo, preden je Pavel vedel, kaj se je bilo zgodilo. Začuden hišni je velel, naj mu pošlje kovček do Vodeta, sam pa je krenil peš tjakaj. Doli pri spomeniku ob cesti je postal in pogledal nazaj, kakor tedaj poleg mrtvega majorja, gor na beli grad, ki je pa tičal nocoj zakrit v lahki deževni meglici.

»Prav – kakor – Bazarov!« dejal je sam v sebi in potem ga ni drugega nič zanimalo na poti nego rjava, visoka, napeta, bobneča Krka, ki je segala do cestnega brega.

Pri Vodetu je videl Manico in nje ženina, ki se je bil danes zopet pripeljal iz Strug, da dobi končni odgovor – »da« ali »ne«! In – »da« je bilo že gotovo. Manica je imela solzne oči, oče Vode je pušil dolgo smotko, ženin je bil pa zgovoren kakor vsak vatlar.

Božan je dobil takoj voz, kovček njegov je bil tudi že tu, in ko je Manici, ki ni vedela, kaj pomenja ta nagli odhod, pomolil še z voza dol roko, zdelo se ji je, kakor bi bil dejal: »Manica – potem pa pamet!«

XIX

Mnogo nam ne preostaja več, toda zanimanju čitalcev in staremu običaju smo dolžni še povedati, da vse osebe, ki so nastopile v zadnjih naših dogodkih – žive še dandanes.

Gospa Loricca se ni mogla, pač pa nje sin; vendar ni vzel Hahnove Zorke, temveč ko je končal študije in uvidel, da je prijetneje, ako je imetja dovolj, biti graščak-zasebnik nego s peresom in s pravdami služiti svoj kruh, ostal je doma in vzel Podgorsko Klaro.

»Da Zorke ni mogel vzeti?« – bode kdo vprašal.

Ost, naperjena Vidu in Lorici, bila je na dveh straneh brušena.

Gospod Tomaž je že davno dekan in ima drugo faro; vesel je še vedno in gostoljuben kakor malokdo; poleg tega pa ve, da svet ne stoji na suhi črki Svetega pisma, ampak na vročem krogotoku človeškega žitja. Doktor Štupa je takov, kakršen je bil, le »pot« Jurca pravi, da mu sedaj še psa ne da, da bi ga zdravil.

Manica se je omožila, in če prihaja iz Strug domov v Mlin na očetov dom ter privaja s seboj dvoje krepkih dečkov, tedaj je veselje v Vodetovi hiši.

Vid je znan odvetnik; nastanil pa se ni na domači zemlji; dobro se mu godi; in kjer se mu dobro godi, tam je zastavil šotor svoj.

In vsi, kar jih imamo tu, vsi imajo še vedno vsak svoj roman, ki se plete, ki teče, ki razveseljuje ali boli srce, ki kali ali bistri spoznanje – kakor sonce ali oblak široko reko, ob kateri smo jih videli.

